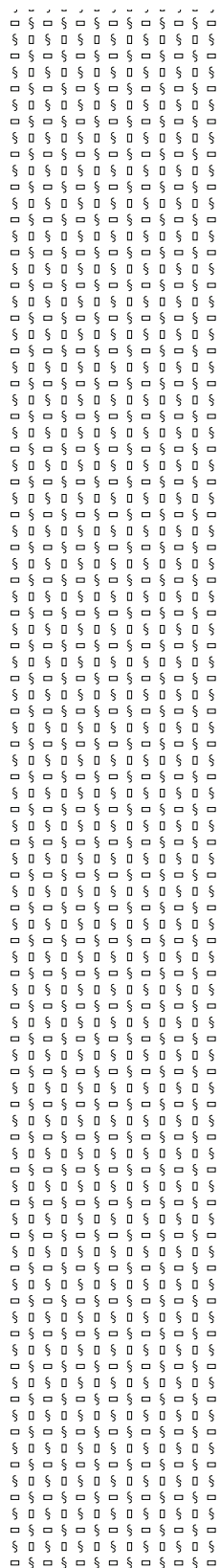

SPISY PRÁVNICKÉ FAKULTY
MASARYKOVY UNIVERZITY

řada teoretická, Edice Scientia
svazek č. 508

**TRESTNÍ ŘÍZENÍ VE VĚCECH
MLADISTVÝCH VE VYBRANÝCH
STÁTECH EVROPSKÉ UNIE Z POHLEDU
HARMONIZACE EVROPSKÉHO PRÁVA**

Eva Žatecká

Masarykova univerzita
Brno 2014

Vzor citace:

ŽATECKÁ, Eva. *Trestní řízení ve věcech mladistvých ve vybraných státech Evropské unie z pohledu harmonizace evropského práva*. 1. vyd. Brno : Masarykova univerzita, Právnická fakulta, 2014. 117 s. Spisy Právnické fakulty Masarykovy univerzity, řada teoretická, Edice Scientia, sv. č. 508. ISBN 978-80-210-7705-8.

Katalogizace v knize – Národní knihovna ČR

Žatecká, Eva

Trestní řízení ve věcech mladistvých ve vybraných státech Evropské unie z pohledu harmonizace evropského práva / Eva Žatecká – 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2014. - 117 s. Spisy Právnické fakulty Masarykovy univerzity, řada teoretická, Edice Scientia; sv. č. 508. ISBN 978-80-210-7705-8 (brož.)

343* 343.13* 316.346.32-053.67* 341.171(4)

- trestní právo
- trestní řízení
- mladiství
- evropské právo
- Evropská unie
- monografie

343 – Trestní právo [16]

Uvedená publikace byla zpracována v rámci řešení a za podpory Grantové agentury České republiky, projekt č. GP408/11/P612 „Trestní řízení ve věcech mladistvých a ve vybraných státech Evropské unie“.

Judikatura v uvedené publikaci byla vyhledána též ve spolupráci s Oddělením evidence judikatury Nejvyššího soudu České republiky v Brně.

Recenzenti:

prof. JUDr. Jozef Záhora, PhD.

JUDr. Jana Zezulová, PhD.

© 2014 Eva Žatecká

© 2014 Masarykova univerzita

ISBN 978-80-210-7705-8

Obsah

Úvod.....	7
1 Mezinárodní justiční spolupráce v trestních věcech – vybrané aspekty ..	9
1.1 Zásada vzájemného uznávání.....	9
1.2 Stručná historie zásady vzájemného uznávání rozhodnutí.....	11
1.3 K evropskému zatýkácímu rozkazu.....	14
1.4 Shrnutí.....	16
2 Právo na spravedlivý proces.....	19
3 Trestní řízení ve věcech mladistvých.....	23
3.1 Obecně.....	23
3.2 Možnosti řešení problematiky trestního řízení ve věcech mladistvých.....	24
3.3 Mezinárodní dokumenty vztahující se k problematice mladistvých a otázce minimální věkové hranice trestní odpovědnosti.....	25
3.4 Právní úprava trestního řízení mladistvých v České republice.....	30
3.4.1 Stručný historický vývoj trestního řízení mladistvých v České republice.....	30
3.4.2 Trestní řízení ve věcech mladistvých v České republice.....	32
3.4.2.1 <i>Specializace právní úpravy</i>	32
3.4.2.2 <i>Právo na obhajobu v trestních věcech mladistvých</i>	34
3.4.3 Omezení osobní svobody mladistvého v rámci trestního řízení.....	38
3.4.3.1 <i>Zadržení mladistvého</i>	38
3.4.3.2 <i>Vazba mladistvých</i>	39
3.4.3.3 <i>Substituty vazby</i>	44
3.4.3.4 <i>Ochrana soukromí mladistvého</i>	46
3.4.3.5 <i>Příslušnost soudů v řízení ve věcech mladistvých</i>	51
3.4.4 Shrnutí trestního řízení ve věcech mladistvých v České republice.....	54
4 Srovnání trestního řízení ve věcech mladistvých s vybranými zeměmi Evropské unie.....	55
4.1 Trestní řízení ve věcech mladistvých v Rakousku.....	56
4.1.1 Stručný historický vývoj.....	56
4.1.2 Vybrané aspekty rakouského trestního řízení ve věcech mladistvých.....	58
4.1.3 Zhodnocení právní úpravy v Rakousku.....	63
4.2 Trestní řízení ve věcech mladistvých v Německu.....	63
4.2.1 Stručný historický vývoj.....	63
4.2.2 Vybrané aspekty trestního řízení ve věcech mladistvých v Německu.....	65
4.2.3 Zhodnocení právní úpravy mladistvých v Německu.....	68

4.3	Trestní právo mladistvých ve Francii.....	69
4.3.1	Stručný historický vývoj.....	69
4.3.2	Trestní odpovědnost mládeže.....	71
4.3.3	Vybrané aspekty francouzského řízení ve věcech mládeže.....	73
4.3.3.1	<i>Omezení osobní svobody</i>	73
4.3.3.2	<i>Systém speciálního soudnictví pro mládež</i>	75
4.3.4	Zhodnocení trestního řízení ve věcech mladistvých ve Francii.....	78
4.4	Trestní řízení ve věcech mladistvých na Slovensku.....	79
4.4.1	Trestní odpovědnost mladistvého.....	79
4.4.2	Vybrané aspekty slovenského trestního řízení ve věcech mladistvých.....	80
4.4.3	Zhodnocení právní úpravy trestního řízení ve věcech mladistvých na Slovensku.....	83
5	Rozhodovací praxe soudního dvora Evropské unie a Evropského soudu pro lidská práva a jejich dopady na trestní právo procesní.....	85
5.1	Rozhodovací praxe Soudního dvora Evropské unie.....	85
5.2	Rozhodovací praxe Evropského soudu pro lidská práva.....	88
6	Závěr	101
7	Literatura a další použité zdroje	103
7.1	Přehled monografických a časopiseckých děl.....	103
7.2	Elektronické zdroje.....	107
7.3	Judikatura.....	109
7.3.1	Judikatura Soudu Evropské Unie.....	109
7.3.2	Judikatura Evropského soudu pro lidská práva.....	109
7.3.3	Judikatura Ústavního soudu České republiky.....	110
7.3.4	Judikatura Nejvyššího soudu České republiky.....	110
7.4	Právní předpisy.....	110
8	Summary.....	113
9	Příloha č. 1 - Přehled hranice trestní odpovědnosti v jednotlivých zemích Evropské unie.....	117

Úvod

Trestní řízení ve věcech mladistvých je stále velmi diskutované téma, a to i ve vztahu k trestní odpovědnosti mladistvých. V současnosti média řeší případy mladistvých, kteří se dopustili závažných provinění a veřejnost tak často řeší, zda nejsme vůči nim příliš mírní, ať již ve vztahu k výši trestních sazeb, nebo právě ke specifikům jejich řízení jako je ochrana osobnosti mladistvých po celou dobu a i po skončení celého trestního řízení. Vezmeme-li v úvahu, že hranice států se díky Schengenskému systému otevírají a nejen dospělí, ale i mladiství mají možnost relativně bez omezení cestovat mezi členskými zeměmi Evropské unie, zvyšuje se i počet těch mladistvých, kteří se provinění dopouští nejen na území České republiky, ale i mimo ni.

Co se týká specifčnosti úpravy trestního řízení ve věcech mladistvých, je zřejmé, že již tato otázka zde byla nesčetněkrát diskutována a snahy o zavedení samostatného systému trestního soudnictví pro mladistvé jdou do konce 19. století. Jen v samotné České republice, o níž bude pojednáno v samostatné podkapitole, spadají začátky trestního soudnictví pro mladistvé do počátku 30. let 20. století, jež došly naplnění zákonem č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže. Ale i v okolních státech se s problematikou mladistvých potýkají téměř shodnou řadu let.

I v oblasti práva Evropské unie se nezapomíná na zvláštní zacházení s dětmi, tedy i s mladistvými, a jsou vytvářena různá opatření, jak by členské státy měly s těmito osobami zacházet a jaká práva a povinnosti vůči nim mohou uplatňovat. Samozřejmě část těchto opatření vychází z obecných zásad trestního řízení vůči dospělým osobám, proto v případě, kdy jsem nenarazila na úpravu speciální vůči mladistvým, ale je možné z povahy věci použít obecné zásady pro dospělé pachatele, budu rozebírat či zmiňovat i tyto.

Je tedy zřejmé, že problematika trestního řízení ve věcech mladistvých skýtá mnoho diskutabilních otázek, které by bylo vhodné vyřešit. Pro účely této publikace jsem však vybrala jen některé z nich. Tedy prvním úkolem, který jsem si zadala, je postihnout význam speciální právní úpravy trestního řízení mladistvých ve vztahu k mezinárodní justiční spolupráci mezi členskými státy EU, možnosti případné harmonizace mezi členskými státy Evropské unie a využití zásady vzájemného uznávání, jež vyvrcholí stanovením námětů *de lege ferenda* a *de lege applicata*. V rámci tohoto zjištění využívám dílčího srovnání čtyř vybraných právních

úprav, mezi něž jsem zařadila Rakousko, Německo, Francii a Slovensko. Druhým úkolem v rámci dílčího srovnání bude, zda tyto právní úpravy obsahují specializovanou právní úpravu trestního řízení mladistvých, jaká je hranice trestní odpovědnosti mladistvých v těchto zemích, jaké jsou možnosti obhajoby mladistvého, zajištění osoby mladistvého pro trestní řízení a zda jsou vytvořeny v těchto zemích zvláštní soudy pro mládež.

Tímto srovnáním mohu pak formulovat náměty *de lege ferenda*, které budou vytvořeny kritickou analýzou teoretických východisek právní regulace v ČR a jejich konfrontací s vybranými rozhodnutími Evropského soudního dvora, Evropského soudu pro lidská práva, vnitrostátních soudů a s právními úpravami vybraných zemí EU, jež jsou nezbytné k podpoření navrhovaných námětů uvedených v závěru práce. Jako metody byly využity metoda analytická, syntetická, deduktivní, historická a komparativní.

1 MEZINÁRODNÍ JUSTIČNÍ SPOLUPRÁCE V TRESTNÍCH VĚCECH – VYBRANÉ ASPEKTY

Jak bylo uvedeno v úvodu, díky otevření se hranic mezi členskými státy dochází k větší možnosti volného pohybu osob, a to i dětí, které se mohou dopouštět různých protiprávních jednání. Aby se státy mohly vhodně bránit tomuto jevu, musí vhodně reagovat, a to jak na území státu, kde k této činnosti došlo, tak na území státu, kde má tato osoba trvalý pobyt, či zde zrovna pobývá. V průběhu let došlo k vytvoření různých mechanismů, které mají pomoci členským státům spolupracovat na trestním stíhání jednotlivých osob. Proto v rámci této části publikace rozeberu jednak zásadu vzájemného uznávání rozhodnutí jednotlivých členských států a jeden z nejvyužívanějších institutů současné spolupráce v trestních věcech, a to evropský zatýkácí rozkaz, díky němuž je možné tyto osoby trestně stíhat či zajistit výkon již uloženého trestu či ochranného opatření. Nebýt těchto změn na poli mezinárodního práva, těžko bychom mohli předávat osoby členských zemí do jiného členského státu, a tak docílit co možná nejlepší efektivity na poli trestního řízení. Nicméně i těmito způsobům mezinárodní spolupráce se nevyhnuly některé problematické aspekty, na něž chci též poukázat.

1.1 Zásada vzájemného uznávání

Základním kamenem mezinárodní justiční spolupráce mezi státy Evropské Unie je zásada vzájemného uznávání. Spolupráce v oblasti policejní a soudní narostla rapidně od roku 1992 po podepsání Maastrichtské dohody. Amsterdamská dohoda v roce 1997 vytvořila oblast svobody, bezpečnosti a ochrany a vymezila jako první teritorium Evropského trestního prostoru.¹ Ale Lisabonská smlouva změnila tuto celkovou koncepci celkem zásadním způsobem.²

Lisabonská smlouva zrušila tzv. pilířovou strukturu EU. Tato byla založena na existenci tří pilířů (Evropská společenství; společná zahraniční a bezpečnostní politika; policejní a justiční spolupráce v trestních věcech). Lisabonská smlouva dále přímo

¹ Srovnej např. <http://era-comm.eu> and <http://eur-lex.europa.eu/en/treaties/dat/11992M/htm/11992M.html>

² Blíže např. <http://www.vlada.cz/assets/evropske-zalezitosti/dokumenty/Analyza-dopadu-Lisabonske-smlouvy.pdf> [citováno dne 1. 10. 2014].

stanovuje v čl. 47, že Unie má právní subjektivitu, což bylo v minulosti často diskutováno. Unie se tak stává nástupcem Evropských společenství. Listina základních práv Evropské unie (dále jen Listina EU) se stává součástí primárního práva EU. Získává tedy stejnou právní sílu jako zakládající smlouvy a stává se tak právně závaznou. Sama Listina EU ovšem netvoří součást Lisabonské smlouvy a neprošla díky tomu ratifikačním procesem.

Lisabonská smlouva stanoví, že Unie vytváří prostor svobody, bezpečnosti a práva, přičemž respektuje základní práva a zohledňuje různé právní systémy a tradice členských států. Strategické směry pro legislativní a operativní plánování má v této oblasti stanovovat Evropská rada. Z hlediska policejní a justiční spolupráce je nejzásadnější změnou přesun těchto otázek do právního rámce Smlouvy o fungování EU, tedy mezi komunitární politiky. Tento krok vedl ke zrušení pilířové soustavy, byť si druhý pilíř zachovává určité zvláštní postavení. Následkem je, že se na oblast policejní a justiční spolupráce budou vztahovat stejná pravidla, jako na spolupráci v civilních věcech a dojde k omezení práv členských států předkládat návrhy legislativních aktů. Nicméně i tak je možné vidět rozdíly v povaze této oblasti oproti ostatním politikám Unie, a to zejména z hlediska jejich potenciálu zasahovat do ústavních a lidskoprávních principů, tedy do citlivé oblasti státní suverenity, které odůvodňovaly zvláštní postavení založené na mezivládní spolupráci. Zůstává tu však stále princip vzájemného uznávání rozhodnutí a sblížování právních předpisů podle čl. 82 SEU. Lisabonská smlouva tak umožňuje harmonizovat v podstatě kompletní oblast národního trestního práva procesního a hmotného a posílit justiční spolupráci. A umožňuje v rámci prvního pilíře přijmout taková sankční opatření v oblasti politik společenství, která jsou nezbytná k vynutitelnosti právních předpisů. Též se věnuje boji proti organizovanému zločinu a terorismu, což však jde nad rámec této publikace.

Zásada vzájemného uznávání je základem většiny právních dokumentů, kterých se dotýká justiční spolupráce a zahrnuje konečná rozhodnutí stejně jako rozhodnutí procesního charakteru obvykle ještě v přípravném řízení. Je nutné posoudit, zda tato zásada splnila očekávání, která se na ni kladla v oblasti trestní justice. Zejména bych zmínila zjednodušení, zefektivnění spolupráce a jistotu při vyřizování. Otázkou pak je, zda je nutné harmonizovat legislativu trestního práva v rámci EU, nebo postačí využívat co nejvíce tuto zásadu vzájemného uznávání.

1.2 Stručná historie zásady vzájemného uznávání rozhodnutí

Předchůdcem zásady vzájemného uznávání rozhodnutí byla, dalo by se říci, zásada vzájemné právní pomoci. Tento institut je známý dlouhou dobu a v podstatě vychází z tradic, kdy jeden stát požádá druhý o pomoc s vyšetřováním nebo stíháním. Například se jedná o výslech svědků, vydání pachatele, pomoc při sledování osob. Tradiční mezinárodní spolupráce je charakterizována požadavkem tohoto principu, tzv. *letters rogatory*³. Tedy jeden stát požádal vždy ten druhý stát o pomoc, který se mohl rozmyslet, zda pomoc poskytne, či nikoliv. Podle zásady nevměšování se nedocházelo k žádnému přímému kontaktu mezi justičními úředníky, ale vše se vyřizovalo přes ústřední orgány, diplomatická místa. Role soudce byla proto velmi v konkrétní věci omezená. Žádosti musely být ověřeny principem vzájemné trestnosti, což v některých případech opět omezilo kladné vyřízení, neboť ne všechny trestné činy jsou definovány ve státech stejně. Proto bylo velmi jednoduché zamítnout žádost o právní pomoc. Celá procedura byla navíc velmi komplikovaná, složitá a časově náročná.⁴

Nejen z tohoto důvodu došlo v roce 1959 k podepsání Evropské Úmluvy o vzájemné pomoci v trestních věcech, která od té doby byla třikrát novelizována. Strany Úmluvy se dohodly, že dovolí každé ze smluvních stran co nejšířší formu vzájemné pomoci při obstarávání důkazů, výslechu svědků, znalců a obviněných. Byla založena pravidla pro vynucení tzv. *rogatory letters* pomocí soudních instancí a taky byly specifikovány požadavky pro tyto potřeby (osoby, které je mohly vydávat a přijímat, jazyky, možnosti odmítnutí atd.).

29. května 2000 byla přijata Úmluva na vzájemnou spolupráci v trestních věcech v rámci Rady Evropy, Výborem ministrů mezi členskými státy EU. V podstatě byla převzata úmluva z roku 1959⁵ a prioritním cílem bylo vytvořit a modernizovat stávající ustanovení vzájemné pomoci pomocí rozšíření okolností, kdy je možné asistenci požadovat a učinit ji tak efektivnější a rychlejší (zejména umožnění přímých styků mezi soudními orgány), a dále vytvořit nová opatření umožňující přeshraniční spolupráci. Protokol z roku 2001 je nedílnou součástí úmluvy z 29. května

³ V překladu žádost o právní pomoc. Srovnej např. Oherová, J. Svoboda, M. Kalina, M. Bočánková, M. *Anglicko český právní slovník*. 4. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Linde, 2010, str. 451.

⁴ Např. Fenyk, J., Kloučková, S. *Mezinárodní justiční spolupráce v trestních věcech*. 2. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Linde, 2005, str. 82.

⁵ Evropská úmluva o vzájemné pomoci ve věcech trestních z 20. 4. 1959 (sdělení FMZV č. 550/1992 Sb.).

roku 2000. Tento protokol doplňuje úmluvu o další opatření umožňující informace týkající se bankovních transakcí čelící nejen organizovanému zločinu. Úmluva vstoupila v platnost v srpnu 2005.⁶

Zásadní problém, s nímž se princip tradiční vzájemné spolupráce mezi státy potýkal, byla jeho zdlouhavost. Proto se již od roku 1989 diskutovalo o možnostech, jak tuto situaci změnit a výkon soudních rozhodnutí zjednodušit a tím i zrychlit. Mezi státy vzrůstala nespokojenost s omezenou úpravou a úspěšností kooperace založené na mezinárodních smlouvách v rámci III. pilíře, které nedosáhly očekávané a požadované pružnosti justiční spolupráce. Proto bylo na jednání v Tampere v říjnu v roce 1999 rozhodnuto o tom, že je nutné změnit dosavadní postup a vytvořit systém spolupráce mezi státy EU založený na zásadě vzájemného uznávání rozhodnutí, jež se musí stát stavebním kamenem další spolupráce. Tato zásada byla následně rozebrána v Programu opatření k provedení zásady vzájemného uznávání rozhodnutí v trestních věcech z 15. 1. 2001.⁷ Tento program stanovil cíle, konkrétní opatření a jejich postavení v žebříčku priorit (nikoli však data, k nimž mají být jednotlivá opatření přijímána).

Po jednání v Tampere vyvstala spousta otázek, zda tento princip může být opravdu uplatňován, neboť jeho přijetím dojde k uznávání rozhodnutí bez předchozího schválení soudy, a to i v takových věcech, které se týkají suverenity státu a obviněných v trestním řízení. Takže bylo diskutováno, zda není nutné vytvořit aspoň nějaká minimální pravidla, která stanoví procesní záruky v jednotlivých státech. Začalo se mluvit o možné harmonizaci trestních pravidel a zásad, které by stanovily záruky, aby sankce a zásady byly v členských státech podobné a trestné činy stanoveny obdobně.

Zásada vzájemné spolupráce v trestních věcech je založena na:

- přímém kontaktu mezi jednotlivými (soudními) institucemi
- omezené možnosti tzv. řízení o exequatur (možnosti odeprít výkon rozhodnutí)
- odstranění zásady oboustranné trestnosti
- zrychlení celého procesu pomocí lhůt
- zjednodušení procesu zavedením jednotných formulářů⁸

⁶ Srovnej např. <http://era-comm.eu/moodle/mod/lesson/view.php?id=1561>

⁷ Programme of measures to implement the principle of mutual recognition of decisions in criminal matters, Úřední věstník C 12, 15. 1. 2001, str. 10 – 22.

⁸ Srovnej např. Polák, P. *Zásada vzájemného uznávání rozhodnutí v trestních věcech v rámci Evropské unie*, str. 5. Příspěvek prezentovaný na diskusním setkání skupiny AIDP v Praze dne 7. 10. 2010 dostupné z http://www.ok.cz/iksp/aidp_101007.html

Dá se tedy říci, že samotným počátkem položení zásady vzájemného uznávání rozhodnutí v trestních věcech je fakticky až Rámcové rozhodnutí Rady Evropy č. 2002/584/JVV ze dne 13. 6. 2002 o evropském zatýkacím rozkazu a postupech předávání mezi jednotlivými členskými státy⁹. Jeho základní myšlenkou je zajištění předávání osob jednotlivých států, které se záměrně vyhýbají spravedlnosti, přímo mezi justiční orgány členských států namísto dosavadních zdoluhavých formálních administrativních jednání. Jedná se o první konkrétní opatření v oblasti trestního práva k provedení zásady vzájemného uznávání rozhodnutí, což lze hodnotit jako základní kámen justiční spolupráce. Evropský zatýkací rozkaz je považován za jeden z klíčových prvků budovaného prostoru svobody, bezpečnosti a práva coby jednoho z cílů evropské integrace.¹⁰ Dá se však konstatovat, že již dříve byl evropský zatýkací rozkaz zmíněn, a to v návrhu jednotného trestního kodexu v tzv. Corpus Iuris, kde článek 24 odst. 1 písm. b) hovoří o evropském příkazu k zatčení, který má být vydán úřadem evropského generálního prokurátora národním soudcem a lze jej vykonat na celém území EU.¹¹ Proto nelze souhlasit s úvahami, že přijetí Evropského zatýkacího rozkazu je spojeno s tragickými událostmi v USA 11. září 2001, byť tyto jistě dopomohly k urychlení celého procesu. Samotnému přijetí rámcového rozhodnutí Rady Evropy č. 2002/584/JVV ze dne 13. 6. 2002, jak vidno, předcházela dlouhá a komplikovaná vývoj.

Mezi členskými státy Evropské unie Evropský zatýkací rozkaz zcela nahrazuje:

- Evropskou úmluvu o vydávání ze dne 13. 12. 1957, její Dodatkový protokol ze dne 15. 10. 1975 a Druhý dodatkový protokol ze dne 17. 3. 1978;

⁹ Dále jen Rámcové rozhodnutí.

¹⁰ Nicméně provedení evropského rozkazu rámcovým rozhodnutí předcházelo mnoho důležitých jednání a smluv. Většina členských států Evropské unie byla smluvními stranami Evropské úmluvy o vydávání ze dne 13. 12. 1957, Evropské úmluvy o potlačování terorismu ze dne 27. 1. 1977. Můžeme dále zmínit Dohodu o zjednodušení a modernizaci způsobů doručování žádostí o vydání, jež umožnila zaslání žádostí i faxem, která byla přijata v San Sebastianu v roce 1989. Následovalo přijetí Úmluvy o postupném rušení kontrol na společných hranicích, již se provedla Schengenská dohoda ze dne 14. 6. 1990. Součástí *acquis* Unie byly dále Úmluva ze dne 19. 6. 1990 k provedení Schengenské dohody ze dne 14. 6. 1985 o postupném odstraňování kontrol na společných hranicích, Úmluva ze dne 10. 3. 1995 o zjednodušeném postupu vydávání mezi členskými státy EU a Úmluva ze dne 27. 9. 1996 o vydávání mezi členskými státy EU. Blíže srovnej např. Kloučková, S. *Evropský zatýkací rozkaz*. Dostupné z <http://www.euractiv.cz/evropske-pravo/analiza/evropsk-zatkac-rozkaz> [citováno dne 31. 10. 2014].

¹¹ Srovnej např. Fenyk, J., Jílek, D. *Corpus Iuris. Základní trestněprávní ustanovení ke zajištění ochrany finančních zájmů Evropské unie*. Brno: Petr Sypták, 1998, str. 21. A též Polák, P. *Úprava mezinárodní právní pomoci v trestních věcech v rámci Evropské unie s přihlídnutím k ochraně jejích finančních zájmů*. Brno: Masarykova Univerzita, 2003, str. 184 a násl.

- Evropskou úmluvu o potlačování terorismu ze dne 27. 1. 1977, pokud jde o vydávání;
- Dohodu mezi 12 členskými státy Evropských společenství ze dne 26. 5. 1989 o zjednodušení a modernizaci způsobů doručování žádostí o vydání;
- Úmluvu ze dne 10. 3. 1995 o zjednodušeném postupu vydávání mezi členskými státy Evropské unie;
- Úmluvu ze dne 27. 9. 1996 o vydávání mezi členskými státy Evropské unie;
- Hlavu III kapitoly 4 Úmluvy ze dne 19. 6. 1990, kterou se provádí Schengenská dohoda ze dne 14. 6. 1985 o postupném zrušení kontrol na společných hranicích.¹²

Evropský zatýkácí rozkaz je jedním z nejčastěji využívaných nástrojů spolupráce v trestních věcech mezi členskými státy, kterého je možné využít i pro spolupráci v trestních věcech mladistvých, proto se v následující podkapitole zaměřím na podmínky pro jeho využití.

1.3 K evropskému zatýkácímu rozkazu¹³

Evropský zatýkácí rozkaz je rozhodnutím vydaným soudem členského státu za účelem zatčení a předání požadované osoby jiným členským státem s cílem jejího trestního stíhání nebo výkonu nepodmíněného trestu odnětí svobody. Zatýkácí rozkaz může být vydán na osoby podezřelé ze spáchání trestných činů, za něž je možno uložit trest odnětí svobody (nebo jiné opatření omezující svobodu) s horní hranicí sazby alespoň dvanáct měsíců, nebo na odsouzené k trestu odnětí svobody (nebo k ochrannému opatření) v délce alespoň čtyř měsíců.

Jedná se o první z větších zásahů do tradiční suverenity národních právních řádů prolamující a omezující taková historická tabu jako zásadu nevydávání vlastních občanů do jiného státu, zásadu reciprocit (vzájemnosti) nebo zásadu oboustranné trestnosti. Jedná se však o unikátní řešení problematiky extradice, kdy došlo

¹² Srovnej dále např. Kloučková, S. *Evropský zatýkácí rozkaz* [cit. 24. 5. 2009] Dostupné z <http://www.euractiv.cz/evropske-pravo/analyza/evropskzatkac-rozkaz>

¹³ Blíže např. Žatecká, E. *European Arrest Warrant from the Viewpoint of Czech Criminal Law*. In Knez, Rozehnalová, Týč a kol. *Five Yers of EU Membership Case of Czech Republic and Slovenian Law*. 1. vyd. Maribor: University of Maribor, 2009. s. 187-196.

k vytvoření přímého a méně formalizovaného právního rámce předávání stíhaných osob odbouráním nadbytečné rigidity a zjednodušením postupu při vydávání osob k jejich trestnímu stíhání nebo výkonu trestu odnětí svobody.¹⁴

Evropský zatýkácí rozkaz je založen na zásadě vzájemného uznávání soudních rozhodnutí a důležitý je i jeho vztah vůči třem základním zásadám, které za běžných podmínek vytyčují provádění tradiční extradice.¹⁵

- Zásada nevydávání vlastních občanů do jiného státu k jejich trestnému stíhání či výkonu trestu do cizího státu stále ještě patří mezi nejzákladnější principy ovládající tradiční extradici.¹⁶ Není těžké pochopit, že suverénní státy těžko opouští představu své jedinečné územní svrchovanosti a výlučné pravomoci ve věcech spadajících do oblasti trestního práva. Evropský zatýkácí rozkaz tak představuje jeden z největších zásahů do již zavedeného systému a možno říct i ustálené tradice.

V rámci Evropského zatýkácího rozkazu je však ponechána možnost předání svého občana k trestnímu řízení do druhého státu podmínit jeho navrácením k výkonu uloženého trestu v domovském státě. Mimo to může předávající stát vázat předání svých občanů na splnění dalších podmínek.

- Zásada reciprocity neboli vzájemnosti se zde projevuje ve vymezení určitých trestných činů, u nichž je možné vydání pachatele mezi dvěma suverénními státy. Oproti klasickému pojetí extradice, která se převážně nevztahovala na trestné činy politické, vojenské nebo fiskální, znamená evropský zatýkácí rozkaz velké pozitivum, kdy Evropská rada vyjádřila svůj názor, že pryč je doba, kdy byly politické trestné činy výlučnou doménou vnitrostátních úprav a byly tak často předmětem neprůhledných praktik a korupce. Obdobně je tomu u fiskálních deliktů, které mohou ohrožovat ekonomické zájmy všech členských států EU.

¹⁴ Jen pro upozornění, Soudní dvůr EU se zabýval již několikrát rozhodnutími, zda rámcové rozhodnutí je právní akt EU. Jednalo se např. o případ C-303/05 *Advocaten voor de Wereld* 2005/C 271/25; Case C-105/03 *Maria Pupino*, nebo ohledně aplikace zvláštních ustanovení Rámcového rozhodnutí EZR (Case C-288/05 *Jürgen Kretzinger*); nebo principu speciality (Case C-388/08 *Artur Leymann a Aleksej Pustovarov*).

¹⁵ Blíže srovnej např. Polák, P. *Úprava mezinárodní právní pomoci v trestních věcech v rámci Evropské unie s přihlédnutím k ochraně jejich finančních zájmů*. Brno: Masarykova Univerzita, 2003, str. 177-181.

¹⁶ Díky novému zákonu č. 104/2013 Sb., o mezinárodní justiční spolupráci ve věcech trestních (dále jen ZMJS) je možné podle § 91 ZMJS vydat i občana České republiky, ovšem jen v případě, že s tímto vydáním souhlasí.

- Zásada oboustranné trestnosti výrazně ovlivňuje předávání osob do zahraničí. Tato zásada je prolomena u 32 výslovně uvedených trestných činů v případě, že je za ně možno uložit trest odnětí svobody s horní hranicí sazby alespoň tří let. Článek 2 odst. 2 Rozhodnutí vypočítává tyto nejzávažnější trestné činy, u kterých, jsou-li ve státě vydávajícím evropský zatýkací rozkaz trestné a zákon za ně stanoví odnětí svobody s horní hranicí nejméně 3 let, nebude vyžadována podmínka oboustranné trestnosti.

Kromě trestného činu terorismu a dalších trestných činů klasicky spojovaných s terorismem mezi ně lze dále zařadit např. útoky proti lidskému životu, zdraví, svobodě a důstojnost, finančním a majetkovým zájmům členských států i EU, obecným zájmům členského státu nebo EU nebo proti nejzranitelnější skupině obyvatel – dětem. Zvláštní postavení má problematika rasismu a xenofobie, které jsou absolutně neslučitelné se zájmy EU a jejím zákazem diskriminace.

Pro ostatní trestné činy pak platí stále zásada, že předání předmětné osoby může být vázáno na požadavek, aby ve vykonávajícím státě bylo takové jednání rovněž trestným činem.

Nelze se ubránit dojmu, že trestné činy výslovně zmíněné v rámcovém rozhodnutí jsou natolik závažné, že není možné si představit stát, kde by nebyly kriminalizovány, obzvláště chce-li mít tento stát přívlastek demokratický a právní. Ovšem z hlediska trestní odpovědnosti tu můžeme nalézt odlišnosti, ať už směrem k minimální hranici trestní odpovědnosti, tak jiných okolností. Proto rámcové rozhodnutí stanoví možnost členských států na základě uvážení, odvíjejícího se od základních principů, jakými jsou zejména ne bis in idem a res iudicata, nepředat požadovanou osobu do jiného státu. Rámcové rozhodnutí v sobě ukrývá celkem 17 možností, jak se nejrůznějším způsobem úplně vyhnout povinnosti předání či předání pozdržet. Tato skutečnost působí dojmem, že se státy jen neochotně vzdávají tradičních mechanismů spolupráce, které jim zajišťují přeci jen o něco větší míru suverenity. Nicméně v praxi se institut evropského zatýkacího rozkazu osvědčuje a dává většinou zapomenout na zdlouhavé několikaměsíční extradiční průtahy.

1.4 Shrnutí

Z výše uvedeného je patrné, že evropské státy se snaží pomoci spolupráci v trestních věcech tím, že sjednocují postupy v předávání osob, věcí a důkazů. Nicméně pokud zmíním právě možnosti odmítnout uplatnění evropského zatýkacího

rozkazu jednotlivými zeměmi, nelze se ubránit dojmu, že snahy o zjednodušení a zefektivnění možností předávání osob nejsou stoprocentní. Při celkovém posouzení lze konstatovat, že byl členským státům ponechán rozsáhlý manévrovací prostor, jenž na jedné straně přispěje k zefektivnění trestněprávní spolupráce v Evropě, ale na straně druhé akceptuje požadavky států na zachování jejich národní suverenity v rámci trestního práva. Tedy i požadavky na zachování hranice trestní odpovědnosti, o níž bude pojednáno dále, definici trestných činů (s výjimkou těch, jež se dotýkají zejména finančních zájmů EU) a možnosti zániku trestní odpovědnosti v případě amnestie prezidenta či promlčení. Je zřejmé, že pokud se tato omezení týkají dospělých osob, musí se projevit i na trestním řízení ve věcech mladistvých. A to zejména v případě základů trestní odpovědnosti, kam patří mimo jiné i stanovení hranice jejich trestní odpovědnosti a způsobu řešení trestního práva mladistvých.

2 PRÁVO NA SPRÁVEDLIVÝ PROCES

Jedním ze základních práv obviněného v trestním řízení je zajistit mu tzv. právo na spravedlivý proces, který by mu měl dát několikeré záruky, jež jsou pro něj v trestním řízení velice důležité. V souvislosti s tímto právem je třeba zmínit Evropskou úmluvu o lidských právech¹⁷, jež byla podepsána v Římě pod záštitou Rady Evropy dne 4. listopadu 1950. Jejím velkým významem je, že vytvořila systém mezinárodní ochrany lidských práv tím, že občanům dala možnost obracet se na soudy, konkrétně se svými individuálními žádostmi na Evropský soud pro lidská práva se sídlem ve Štrasburku. Často byla zmiňována myšlenka, že by Evropská unie přistoupila k Úmluvě.

Amsterdamská smlouva nicméně požaduje respektování základních práv garantovaných Úmluvou. S ohledem na vztahy mezi Evropským soudním dvorem a Evropským soudem pro lidská práva praxe zavedená Soudním dvorem, týkající se včleňování principů Úmluvy do práva Unie, umožnila udržet soulad v činnosti obou soudů a jejich nezávislost. Byť se jedná o úmluvu Rady Evropy, je vhodné ji na tomto místě zmínit, neboť článek 6 Evropské úmluvy zakotvuje právo na spravedlivý proces¹⁸, když stanoví:

„1. Každý má právo na to, aby jeho záležitost byla spravedlivě, veřejně a v přiměřené lhůtě projednána nezávislým a nestranným soudem, zřízeným zákonem, který rozhodne o jeho občanských právech nebo závazcích nebo o oprávněnosti jakéhokoli trestního obvinění proti němu. Rozsudek musí být vyhlášen veřejně, avšak tisk a veřejnost mohou být vyloučeny buď po dobu celého nebo části procesu v zájmu mravnosti, veřejného pořádku nebo národní bezpečnosti v demokratické společnosti, nebo když to vyžadují zájmy nezletilých nebo ochrana soukromého života účastníků anebo, v rozsahu považovaném soudem za zcela nezbytný, pokud by, vzhledem ke zvláštním okolnostem, veřejnost řízení mohla být na újmu zájmům spravedlnosti.

2. Každý, kdo je obviněn z trestného činu, se považuje za nevinného, dokud jeho vina nebyla prokázána zákonným způsobem.

3. Každý, kdo je obviněn z trestného činu, má tato minimální práva:

- a) být neprodleně a v jazyce, jemuž rozumí, podrobně seznámen s povahou a důvodem obvinění proti němu;*

¹⁷ Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č. 209/1992 Sb., o přijetí Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, dále jen „Evropská úmluva“.

¹⁸ Názvu právo na spravedlivý proces bylo poprvé použito již v roce 1975 v rozhodnutí ve věci Golder proti Spojenému království. Srovnej např. Fryšták, M. *Spravedlivý proces a právo na tlumočení a překlad v trestním řízení*. Trestněprávní revue, Praha: C. H. Beck, roč. 10, č. 2, 2011, s. 35-39.

- b) *mít přiměřený čas a možnost k přípravě své obhajoby;*
- c) *obhajovat se osobně nebo za pomoci obhájce podle vlastního výběru nebo, pokud nemá prostředky na zaplacení obhájce, aby mu byl poskytnut bezplatně, jestliže to zájmy spravedlnosti vyžadují;*
- d) *vyslychat nebo dát vyslychat svědky proti sobě a dosáhnout předvolání a výsledků svědků ve svůj prospěch za stejných podmínek, jako svědků proti sobě;*
- e) *mít bezplatnou pomoc tlumočnicka, jestliže nerozumí jazyku používanému před soudem nebo tímto jazykem nemluví.“*

Právo na spravedlivý proces a právo na obhajobu jsou stanoveny v článcích 47 a 48 Listiny základních práv EU, jakož i v článku 6 Evropské úmluvy o lidských právech. Evropská komise, Evropský parlament a Rada Evropské unie proklamovaly na zasedání Evropské rady v Nice dne 7. prosince 2000 Listinu základních práv Evropské unie. Díky zapracování základních práv do Lisabonské smlouvy jsou evropské instituce a členské státy právně vázány k jejich dodržování při uplatňování práva EU, neboť i Listina základních práv EU je součástí Lisabonské smlouvy.¹⁹

O vypracování Listiny základních práv EU rozhodla již 4. června 1999 Evropská rada v Kolíně nad Rýnem. V průběhu roku 2000 byl v rámci Konventu ustaveného z představitelů vlád, parlamentů a evropských institucí vypracován návrh obsahující katalog základních práv Unie. Návrh se dostal 3. října 2000 na pořad jednání Evropského parlamentu. Ten se vyjádřil ve prospěch začlenění vypracovaného dokumentu do evropského smluvního rámce, a to již na summitu v Nice, který se připravoval na prosinec téhož roku. V roce 2000 byla Listina připojena ke Smlouvě z Nice, nicméně pouze jako nezávazná politická deklaráce.

Prostřednictvím Lisabonské smlouvy se právně nezávazná politická deklaráce stala součástí primárního práva EU, formálně nicméně není součástí Lisabonské smlouvy. Listinou se nerozšiřují pravomoci Unie upravené Smlouvami, nýbrž zakotvují se zejména principy obsažené již v judikatuře soudního dvora a vycházející kromě jiného z Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod přijaté Radou Evropy v roce 1950.

Česká republika si na zasedání Evropské rady ve dnech 29. až 30. října 2009 vyjednala možnost připojit se k Protokolu o uplatňování Listiny základních práv EU v Polsku

¹⁹ Listina základních práv EU dostupná např. z <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/?uri=CELEX:12007P/TXT>

a ve Spojeném království, který zpřesňuje interpretaci Listiny ve vztahu k vnitrostátním soudům a právním řádům členských zemí. K tomuto přistoupení by mělo pravděpodobně dojít při příštím rozšíření, patrně o Chorvatsko nebo Island.²⁰

Prioritu mezi právy obviněných pak z výše uvedeného dostává zejména právo na právní radu a pomoc (čl. 6 bod 3 písm. c), právo na překlad a tlumočení (čl. 6 bod 3. písm. e) a právo na to být informován o svém obvinění (čl. 6 bod 3 písm. a) a dále je pak i vyzdvihována zvláštní ochrana osob, které to potřebují, mezi něž řadíme i děti (mladistvé).²¹

V rámci zajištění práva na spravedlivý proces byla doposud přijata tři opatření. Jedná se o směrnici Evropského parlamentu a Rady 2010/64/EU ze dne 20. října 2010 o právu na tlumočení a překlad v trestním řízení²². Dále směrnici Evropského parlamentu a Rady 2012/13/EU ze dne 22. května 2012 o právu na informace v trestním řízení²³ a směrnici Evropského parlamentu a Rady 2013/48/EU ze dne 22. října 2013 o právu na přístup k obhájci v trestním řízení a řízení týkajícím se evropského zatýkacího rozkazu a o právu na informování třetí strany a právu na komunikaci s třetími osobami a konzulárními úřady v případě zbavení svobody²⁴. V současnosti se v rámci procesních záruk pro děti podezřelé nebo obviněné v trestním řízení projednává návrh směrnice Evropského parlamentu a Rady o procesních zárukách pro děti podezřelé nebo obviněné v trestním řízení COM/2013/0822 final - 2013/0408 (COD)²⁵.

Výše zmíněná směrnice 2013/48/EU o právu na přístup k obhájci stanoví obecná pravidla týkající se takového práva pro všechny osoby podezřelé nebo obviněné v trestním řízení, ovšem je možné se díky ní za určitých okolností vzdát svého práva na pomoc. Návrh směrnice COM/2013/0822 final - 2013/0408 (COD)

²⁰ [Http://www.euroskop.cz/204/sekce/charta-zakladnich-prav-eu/](http://www.euroskop.cz/204/sekce/charta-zakladnich-prav-eu/) [citováno dne 6. 2. 2012]

²¹ Srovnej Green paper on Procedural Safeguards for Suspects and Defendants in Criminal Proceedings throughout European Union COM(2003) 75 final. Dále např. http://ec.europa.eu/justice/criminal/recognition-decision/european-arrest-warrant/index_en.htm [citováno 6. 2. 2012.].

²² Směrnice 2010/64/EU o právu na tlumočení a překlad v trestním řízení, (Úř. věst. L 280, 26.10.2010, s. 1).

²³ Směrnice 2012/13/EU o právu na informace v trestním řízení, Úř. věst. L 142, 1. 6. 2012, s. 1).

²⁴ Směrnice 2013/48/EU o právu na přístup k obhájci v trestním řízení a řízení týkajícím se evropského zatýkacího rozkazu a o právu na informování třetí strany a právu na komunikaci s třetími osobami a konzulárními úřady v případě zbavení osobní svobody (Úř. věst. L 294, 6. 11. 2013, s. 1).

²⁵ Návrh směrnice [cit. 5. 12. 2014] dostupné z: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/?qid=1417983831196&uri=CELEX:52013PC0822>

o procesních zárukách dětí plánuje doplnit pro ně záruku, aby se děti tohoto práva nemohly vzdát. Též Evropský soud pro lidská práva²⁶ opakovaně zdůraznil, jaký význam má pro děti pomoc obhájce od počátku řízení a během policejního výslechu. Tímto rozhodováním ESLP naznačil, že vzdání se této pomoci může pro děti představovat významná rizika. Na druhou stranu je třeba mít na paměti, že u některých méně závažných trestných činů by však povinný přístup k obhájci byl nepřiměřený. Toto se týká zejména některých méně závažných dopravních deliktů, méně závažných deliktů proti obecným místním vyhláškám a méně závažných deliktů proti veřejnému pořádku, které jsou v některých členských státech považovány za trestné činy. U těchto trestných činů nemusí příslušné orgány jiné nežli státní zástupce nebo soud s příslušností v trestních věcech zajistit právo na povinný přístup k obhájci přiznané podle této směrnice. Též se věnuje problematice práva na svobodu a bezpečnost osoby, jež je zakotveno v čl. 5 odst. 1 Evropská úmluva a článku 6 Listiny. Pro děti by měla být jakákoliv forma zbavení svobody nejkrajnějším opatřením a měla by trvat jen nezbytně nutnou dobu.²⁷ Návrh směrnice bere zřetel na tyto mezinárodní normy²⁸ a stanoví minimální pravidla v souvislosti s vazbou. Tím není dotčeno dodržování mezinárodních norem ze strany členských států, pokud jde o vazbu, zejména odloučení dětí od dospělých a přístup k výchovným opatřením po odsouzení.

Dále se zabývá i dětmi, na něž se vztahuje problematika evropského zatýkácího rozkazu podle rámcového rozhodnutí Rady 2002/584/SVV, a to od okamžiku zatčení ve vykonávajícím státě. Zlepšení systému evropského zatýkácího rozkazu je ústředním bodem třetí zprávy Komise o provádění rámcového rozhodnutí Rady o evropském zatýkáčím rozkazu. Měla by se tedy i na děti vztahovat dosavadní práva, ovšem v souladu s mezinárodními smlouvami je třeba stanovit co nejkratší dobu, kdy je možné omezit svobodu dítěte.

S ohledem na téma publikace jsem se zaměřila v souvislosti s právem na spravedlivý proces zejména na právo mladistvého na obhájce v průběhu trestního řízení, omezení osobní svobody mladistvého v průběhu trestního řízení a specifika řízení ve věcech mladistvých jako osob zvlášť zranitelných.

²⁶ Blíže srovnej kapitolu Judikatura Evropského soudu pro lidská práva.

²⁷ Viz např. Zelená kniha o „Posilování vzájemné důvěry v evropském soudním prostoru“, kapitola 5 týkající se dětí, KOM (2011) 327 v konečném znění, 14. 6. 2011.

²⁸ Blíže následující kapitola.

3 TRESTNÍ ŘÍZENÍ VE VĚCECH MLADISTVÝCH

3.1 Obecně

Řízení ve věcech mladistvých je ve většině evropských zemí poněkud odlišné od klasického trestního řízení dospělých pachatelů. Je to dáno tím, že na mladistvé se nahlíží jako na osoby dosud zcela nevyzrálé, které se nemohou v krizových situacích, mezi něž jistě trestní stíhání patří, rozhodovat bez problémů a zcela si uvědomovat případné důsledky jejich jednání v průběhu trestního řízení. Přičemž tyto odlišnosti jsou řešeny různým způsobem a i věková skupina „mladistvých“ není často jednotně definována.

Systém soudnictví v trestních věcech mladistvých se v procesněprávní rovině vyznačuje značnými specifiky jak ve sféře standardního řízení, tak i ve sféře zvláštních způsobů řízení. Specifický přístup k mládeži, a to i pokud jde o trestní právo hmotné, vychází z ústavní zásady, podle níž je zvláštní ochrana dětí a mládeže zaručena.²⁹ Navíc je v tomto směru nejen Česká republika vázána Úmluvou o právech dítěte z roku 1989 publikovanou v České republice pod č. 104/1991 Sb., z níž vyplývají významné závazky týkající se ochrany mladistvých v souvislosti s jejich trestní odpovědností a s trestním řízením proti nim vedeným (viz zejména ustanovení čl. 37 citované Úmluvy).³⁰ Dále i Evropská unie se zaměřila na speciální ochranu „zranitelných (*vulnerable*)“ podezřelých, do níž spadají i děti. Úmluva o právech dítěte³¹ obsahuje ustanovení o zranitelné pozici dětí, kterými se dle čl. 1 Úmluvy rozumí všechny lidské bytosti mladší 18 let, pokud není zletilosti nabyto dříve. Vyšší stupeň ochrany je tak třeba vyžadovat ke všem osobám mladším 18 let, tedy i obviněným a podezřelým, neboť zletilost obvykle nebývá spojována s trestní odpovědností.

Trestní soudnictví nad mládeží je jedním z projevů samostatného systému justice nad mládeží (tzv. *juvenile justice system*). Trestní soud mládeže pak spadá do obecného

²⁹ Rozdělení dětí a mladistvých vychází též z LZPS z čl. 32, který zaručuje zvláštní ochranu dětem, a tedy i mládeži.

³⁰ Císařová, D., Fenyk, J. Gřivna, T. a kol. *Trestní právo procesní*. 5 vydání. Praha: ASPI, 2008, 824 s., s. 674 a násl.

³¹ 104/1991 Sb. SDĚLENÍ federálního ministerstva zahraničních věcí Úmluva o právech dítěte v platném znění.

pojetí soudu mládeže (tzv. *juvenile court*), tedy soudu disponujícího jak pravomocí trestněprávní, tak i pravomocí civilněprávní.³² Počátky samostatného systému justice nad mládeží je možné spojovat s rokem 1899, kdy došlo ve státě Illinois ke zřízení prvního řádného soudu pro mladistvé, který disponoval jak pravomocí civilněprávní, vykonávanou nad mládeží ohroženou, narušenou či jinak zanedbanou, tak pravomocí trestněprávní ve věcech mládeže delikventní.³³ A od té doby je možné sledovat zřizování speciálních soudů pro mládež po celém území USA a Evropy.³⁴

3.2 Možnosti řešení problematiky trestního řízení ve věcech mladistvých

Možností, jak řešit odlišnosti ve způsobu vedení trestního řízení ve věcech mladistvých, je několik. První z nich je úprava obecných trestněprávních předpisů, které obsahují odchylky pro mladistvé. Tento způsob je možné konstatovat jako tradiční a obvykle znamená, že obecné kodexy obsahují vybraná ustanovení týkající se mladistvých. V České republice byl tento způsob znám do konce roku 2003³⁵. Nevýhodou tohoto způsobu řešení problematiky mládeže je nemožnost zcela uplatnit odchylky pro řízení ve věcech mladistvých, jsou jím upraveny jen nejdůležitější otázky, jako je délka vazby, nutná obhajoba či v trestním zákoně modifikace trestních sazeb (obvykle na jednu polovinu) pro mladistvé. Není možné mladistvým, s ohledem na to, že jinak celé řízení probíhá podle obecných zásad, vyčlenit zvláštní sankce či procesní postupy, které by se týkaly pouze mladistvých. Nicméně je možné kladně hodnotit i tento způsob řešení problému delikvence mladistvých, protože aspoň vymezí nejdůležitější odchylky pro mladistvé tak, aby bylo patrné, že potřebují jiný přístup v zacházení než dospělí pachatelé.

Další možností, která již zohledňuje více specifčnost přístupů k jednání s mladistvými, je vytvoření samostatného kodexu, který upravuje problematiku trestního

³² Zezulová, J. *Trestní soudnictví nad mládeží z pohledu reformy trestního práva*. Právní rozhledy č. 7/1996, s. 312-317

³³ K historickému vývoji v ČR srovnej např. Válková, H., Sotolář, A. *Řízení v trestních věcech mladistvých*. In Šámal, P., Musil, J., Kuchta, J. a kol. *Trestní právo procesní*. 4. přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, 1053 s., str. 637.

³⁴ Blíže srovnej Zezulová, J. *Trestní odpovědnost mladistvých a soudnictví ve věcech mladistvých*. In Schelleová, I. a kol. *Právní postavení mladistvých*. EUROLEX BOHEMIA, s. r. o. Praha: 2004, str. 36.

³⁵ Pokud pomínu z hlediska historického vývoje zákon o soudnictví ve věcech mládeže z roku 1931, který však byl velmi záhy zrušen a nahrazen až zákonem č. 218/2003 Sb., který je platný dosud.

řízení ve věcech mladistvých samostatně.³⁶ Výhodou tohoto řešení je, že je možné reagovat adekvátně na trestnou činnost mladistvého, a to pomocí zvláštního řízení, či sankcí, které mohou být zcela odlišné od sankcí pro dospělé pachatele. Navíc samotné mezinárodní standardy vyzývají, aby byl ustanoven v zemích nezávislý systém soudnictví ve věcech mládeže, který má fungovat odlišně od dospělých pachatelů. Dále tyto standardy stanovují i určité minimální záruky, které musí státý mladistvým poskytnout. Proto je možné konstatovat, že tato varianta je zcela v souladu s mezinárodními normami.³⁷

Třetí varianta řešení delikvence mladistvých, která je též možná, je existence zvláštního řízení mimo trestní právo, řešení situací formou netrestního systému, obvykle prostřednictvím práva rodinného. Jako příklad jsem pro srovnání vybrala Francii, kde je tento přístup zřejmě nejmarkantnější. Určitým skupinám osob pak není možné ukládat sankce, které by se podobaly trestům a jsou pro ně vyčleněny zvláštní soudy a soudci. I tento model má jistě své uplatnění, neboť se může zaměřit i na velmi mladé pachatele protiprávních činů, které by jinak nebylo možné řešit prostřednictvím trestního práva.

3.3 Mezinárodní dokumenty vztahující se k problematice mladistvých a otázce minimální věkové hranice trestní odpovědnosti

Význam speciální právní regulace mladistvých, která není začleněna do obecného trestního kodexu, nýbrž je obsahem samostatného zákona upravujícího trestní soudnictví nad mládeží, byla zdůrazňována také v mnohých mezinárodních dokumentech. Tyto dokumenty dále řeší problém stanovení minimální hranice trestní odpovědnosti. Z nich je možné zmínit např. Minimální standardní pravidla soudnictví nad mládeží (Pekingská pravidla) přijatá Valným shromážděním OSN ve formě rezoluce 40/33 ze dne 29. 11. 1985, jež v čl. 4.1, stanoví, i když poněkud obecně, že věk dítěte nesmí být příliš nízký. Dále je možné vzpomenout i Úmluvu o právech dítěte, která se problematikou minimální hranice v obecné rovině též zabývá a bude rozebrána dále. Z tohoto pohledu nám tyto koncepce umožňují vytvořit takové právní úpravy, že mezi jednotlivými zeměmi nacházíme někdy příliš velké odchylky. Ve Skotsku je např. touto hranicí věk 12 let, v Anglii a Walesu

³⁶ Tak je tomu i např. v České republice od roku 2004.

³⁷ Blíže následující podkapitola.

10 let, zatímco např. v Belgii je touto hranicí věk až 18 let. I vezmeme-li rozdíl mezi Českou republikou a Slovenskem, je tato hranice odlišná. Na Slovensku je minimální hranice trestní odpovědnosti 14 let, zatímco v České republice 15 let³⁸.

Na problematiku stanovení jednotného a jediného dolního věkového limitu trestní odpovědnosti v evropském justičním prostoru poukazoval i prof. Kratochvíl.³⁹ Nadnesl, že je sporné stanovení jednotné hranice trestní odpovědnosti v rámci zemí Evropské unie a toto považuje za nepříliš reálné, natož, aby se toto sjednocení mohlo udát v celosvětovém měřítku.

Významnou roli při formování trestní politiky vůči delikventní mládeži má činnost některých mezinárodních organizací. Těmi nejvýznamnějšími jsou zejména OSN a Rada Evropy. Ty se mimo jiné zaměřují i na řešení problémů s kriminalitou mládeže tím, že v rámci jejich odborných komisí působí odborníci z řady zemí světa, jež se realizují či se spolupodílejí na kriminologickém výzkumu a shromážděné poznatky a zkušenosti jsou zpracovávány a vyjádřeny v jejich dokumentech. Ty pak jsou, nebo by alespoň měly být, s ohledem na mezinárodní závazky jednotlivých členských států, prosazovány v trestní politice uplatňované vůči mládeži. Některé z nich mají povahu mezinárodních smluv, jež jsou zpravidla obecnějšího charakteru a vymezují základní lidská práva, která je třeba zajistit každému jedinci.⁴⁰ Ty jsou pro smluvní strany závazné. Jiné mají pouze doporučující povahu, případně jde o různé zprávy a vědecké práce.⁴¹

Mezi významné mezinárodní dokumenty v oblasti trestního soudnictví nad mládeží, v nichž je zdůrazňován význam alternativních postupů, trestů a opatření, patří *Směrnice OSN pro prevenci kriminality mládeže (Rijadská směrnice, rezoluce OSN 45/112 ze dne 14. 12. 1990)* a *Pravidla OSN k ochraně mladistvých zhabených osobní svobody (rezoluce OSN 45/113 ze dne 14. 8. 1990)*. Mají sloužit ke zvýšení ochrany mladistvých před nadužíváním prostředků trestní justice u této nejmladší věkové kategorie pachatelů. Deklarují pravidlo, podle kterého by mladistvý neměl být

³⁸ K jednotlivým hranicím trestní odpovědnosti srovnej Přílohu č. 1.

³⁹ Kratochvíl, V.: *Minimální věková hranice trestní odpovědnosti v Evropské unii a Evropský zatykačí rozkaz*, Trestněprávní revue, ročník 2010, číslo 2, strana 50.

⁴⁰ Mezi takové smlouvy obecnějšího charakteru lze zařadit zejména Mezinárodní pakt o občanských a politických právech (vyhl. pod č. 120/1976 Sb.) či Úmluvu o ochraně lidských práv a základních svobod ve znění 11 Dodatkových protokolů (vyhl. pod č. 209/1992 Sb., č. 41/1998 Sb. a vyhl. pod č. 243/1998 Sb.).

⁴¹ Srov. Hulmáková, J.: *Delikventní mládež ve významných mezinárodních dokumentech*, Trestněprávní revue, ročník 2009, číslo 2009, strana 365.

odsuzován k trestům spojeným s odnětím svobody, nebo by tohoto opatření mělo být používáno pouze výjimečně. Tuto tendenci potvrdila rovněž *Úmluva o právech dítěte* (rezoluce OSN 44/25 ze dne 20. 11. 1989), která jednak stanovila povinnosti orgánů a institucí přicházejících do kontaktu s delikventními mladistvými v rámci soudních procesů a trestního řízení vůbec, jednak opakovaně zdůraznila nutnost přijmout veškerá opatření k tomu, aby bylo vazby a trestu odnětí svobody u mladistvých používáno výjimečně⁴², neboť tato Úmluva o právech dítěte z roku 1989 stanoví ve svém čl. 40 závazky států, jež jsou smluvními strany úmluvy, a to takové, že:

„uznávají právo dítěte obviněného, obžalovaného nebo uznaného vinným z porušení trestního práva na takové zacházení, které rozvíjí smysl dítěte pro důstojnost a čest, které znovu posiluje úctu dítěte k lidským právům a základním svobodám jiných a bere ohled na věk dítěte, napomáhá znovuzaučnění dítěte a zapojení dítěte do prospěšného působení ve společnosti.

Za tímto účelem a s ohledem na příslušná ustanovení mezinárodněprávních dokumentů států, které jsou smluvní stranou úmluvy, zejména zabezpečují, aby:

- a) *žádné dítě nebylo obviněno, obžalováno nebo uznáno vinným z porušení trestního práva pro jednání nebo opomenutí, která nebyla zakázána vnitrostátním nebo mezinárodním právem v době, kdy k nim došlo,*
- b) *každé dítě obviněné nebo obžalované z porušení trestního práva mělo přinejmenším tyto následující záručky:*
 - i) *být považováno za nevinné až do doby, kdy podle zákona je prokázána vina,*
 - ii) *být okamžitě a přímo, v nutných případech prostřednictvím svých rodičů nebo zákonného zástupce, informováno o obviněních proti němu vznášených, a mít při přípravě a při uplatnění své obhajoby právní nebo jinou potřebnou pomoc,*
 - iii) *aby věc byla bez odkladu rozhodnuta v souladu se zákonem příslušným, nezávislým a nestranným úřadem nebo soudním orgánem ve spravedlivém procesu v přítomnosti právního zástupce nebo jiné odpovídající osoby a v přítomnosti rodičů nebo zákonných zástupců dítěte, ledaže by se zvažilo, že jejich přítomnost, zejména s ohledem na věk a situaci dítěte, není v jeho zájmu,*
 - iv) *aby nebylo nuceno vypovídat nebo přiznávat vinu; aby se mohlo seznamovat s výpověďmi svědků buď přímo anebo prostřednictvím jiných a aby byla zabezpečena rovnoprávná účast svědků obhajoby a hodnocení jejich výpovědí,*

⁴² Československo ratifikovalo tuto úmluvu již dne 7. 1. 1991, srov. Sdělení min. zahr. Věci č. 104/1991 Sb.

v) *jestliže bylo rozhodnuto, že se dítě provinilo proti trestnímu zákonu, aby toto rozhodnutí, jakož i jakákoli v důsledku toho přijatá opatření, byla v souladu se zákonem přezkoumatelná vyšším pravomocným, nezávislým a nestranným orgánem,*

vi) *aby mu byla zajištěna bezplatná pomoc tlumočnicka, jestliže dítě nerozumí jazyku v řízení používanému nebo jím nehovoří,*

vii) *aby ve všech stadiích řízení bylo uznáváno jeho soukromí.“*

Dále v odst. 3 téhož článku mají smluvní státy povinnost usilovat o vypracování zákonů a zákonných procedur, zřídit orgány a instituce zvlášť určené pro děti obviněné, obžalované nebo uznané vinnými z porušení trestního práva a zejména mají:

- stanovit nejnižší věkovou hranici, před jejímž dosažením se děti považují za nezpůsobilé porušit trestní právo,
- v případech potřeby přijmout opatření k zacházení s takovými dětmi bez přijetí soudní procedury za předpokladu dodržování lidských práv a právních záruk.

A nakonec dle odst. 4. čl. 40 Úmluvy mají vytvořit různé záruky, jako je pečovatelská služba, pravidla o poradenství a dozoru, konzultativní služby, zavedení zkušených lhůt, náhradní péče, programy vzdělávání a zabezpečení takového zacházení s dětmi, které odpovídá jejich blahu, jakož i jejich poměrům a spáchanému deliktu.

Zmínit je konečně nezbytné také jednu z *rezolucí 9. kongresu OSN (Káhira, 29. 4. až 8. 5. 1995)*, která zdůrazňuje význam narovnání, restituce a reparace zejména ve vztahu k mladistvým delikventům, *Doporučení Rady Evropy č. R (87) 20*, týkající se společenské reakce na kriminalitu mládeže, a *Doporučení Rady Evropy č. (88) 6*, týkající se společenské reakce na kriminalitu mládeže z řad mladých lidí pocházejících z přistěhovaleckých rodin. Uplatnění principu restorativní justice týkajících se zacházení s kriminalitou mládeže upravuje *Doporučení Rady Evropy (2003) 20*⁴³ a v oblasti ukládání a výkonu sankcí mládeži je nutné zmínit *Doporučení (2008) 11 Výboru ministrů členským státům k Evropským pravidlům pro mladistvé pachatele podrobené sankcím nebo opatřením*⁴⁴.

⁴³ Recommendation Rec (2003)20 concerning new ways of dealing with juvenile delinquency and the role of the juvenile justice, které bylo přijato Výborem ministrů dne 24. 9. 2003. K dalším mezinárodním dokumentům srovnej např. Hulmáková, J. *Trestání delikventní mládeže*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, str. 13-25.

⁴⁴ Recommendation CM/Rec. (2008) 11 on the European Rules for juvenile offenders subject to sanctions or measures.

I Rada Evropy vydala *Pokyny Výboru ministrů o justici vstřícné k dětem* („Guidelines of the Committee of Ministers of the Council of Europe on child-friendly justice 17. listopadu 2010“),⁴⁵ kde se zaměřila na tyto základní otázky, z nichž vybírám pouze ty nejzásadnější, vztahující se k tématu publikace.

Dítětem rozumí Pokyny Výboru ministrů všechny osoby mladší 18 let⁴⁶. Děti musí být informovány o svých právech, musí jim být umožněna spravedlnost a musí být vyslechnuty. Osobní údaje dětí, které byly účastny soudního či jiného řízení musí být chráněny. Tedy nelze publikovat, zejména v médiích, žádné údaje osobního charakteru o dítěti zahrnující jeho identitu, obrazy, popis nebo jeho rodinu, jméno a adresu, atd. Členské státy musí omezit přístup do dokumentů a dalších záznamů, které obsahují osobní a citlivá data.⁴⁷

Všechny osoby pracující s dětmi musí mít potřebný mezidisciplinární výcvik na práva a potřeby dětí různých věkových skupin. Ti, kteří mají přímý kontakt s dětmi, musí navíc být trénováni v komunikaci s dětmi všech věkových skupin v různých situacích.⁴⁸

Co se týká omezení svobody jako zásahu do základního práva⁴⁹, tak jakékoliv omezení svobody dítěte může být až nejkrajnějším prostředkem a musí trvat co nejkratší dobu. Pokud je uloženo omezení svobody dítěte, musí být vykonáváno odděleně od dospělých. Spolu s dospělými to může být učiněno jen jako výjimečný případ a navíc jen v zájmu samotného dítěte. Navíc by měly být děti zadržovány v takových prostorách, které je neohroží (jak po fyzické, tak psychické stránce).

Dítěti musí být zachován kontakt s rodiči a rodinou (návštěvy, korespondence) – až na případné výjimky v zájmu spravedlnosti. Dítě musí obdržet přiměřenou výchovu a vzdělání, lékařskou péči po celou dobu, co je zadrženo. Musí mu být umožněna - v případě návratu do normálního života - účast na programech, které mu pomohou. Omezení svobody dětí nesmí být jen z důvodu, že dětem chybí trvalý pobyt, jedná-li se o děti bez doprovodu či děti odloučených od rodiny a žádajících o azyl.

⁴⁵ Council of Europe. Guidelines of the Committee of Ministers of the Council of Europe on child-friendly justice. Council of Europe Publishing, Strassbourg 2011.

⁴⁶ Ibidem, str. 17.

⁴⁷ Ibidem, str. 22-23.

⁴⁸ Ibidem, str. 23.

⁴⁹ Ibidem, str. 24.

Stejně jako předchozí mezinárodní dohody, i tyto pokyny obsahují text týkající se vymezení minimální hranice trestní odpovědnosti. Tento věk nesmí být dle pokynů Výboru ministrů příliš nízký a musí být stanoven zákonem.⁵⁰ Ovšem konkrétní návrh minimálního věku nikde nenalezneme. Samozřejmě je využívání alternativních způsobů řešení trestních věcí dětí at' už formou odklonu či mediace. Též tyto osoby by měly být informovány o svých právech, o možnosti podat opravné prostředky a mělo by být přihlíženo k jejich zájmům a přáním.

Pro zabezpečení jejich zájmů je nezbytné zabezpečit jim obhájce⁵¹, který je bude zastupovat jejich jménem, zejména v případech, kde dochází ke konfliktu mezi zájmy dítěte a rodičů. Děti mají právo na bezplatný přístup k obhájci. Co je z mého pohledu důležité, tyto pokyny obsahují opět povinnost obhájců být proškoleni a vzdělávat se v problematice dětí tak, aby byli schopni s nimi komunikovat na jejich úrovni chápání.⁵²

Z tohoto pohledu je zřejmé, že i Rada Evropy se snaží stanovit alespoň minimální pravidla pro jednotlivé státy, která by se věnovala dětem a mladistvým, kteří se dostanou do konfliktu s trestním právem. Ovšem nevýhodou je, že nestanoví konkrétní požadavky na jednotlivé státy a díky tomu je právní úprava v jednotlivých státech poněkud odlišná.

3.4 Právní úprava trestního řízení mladistvých v České republice

3.4.1 Stručný historický vývoj trestního řízení mladistvých v České republice

Jelikož Česká republika byla součástí Rakousko-Uherské monarchie až do vzniku Československa v roce 1918, je třeba vzpomenout zákon č. 117/1852 Ř. z. o zločinech, přečinech a přestupcích ze dne 27. května 1852, kde nalezneme speciální ustanovení, jež se vztahovala na mládež ve věku 10-14 let. Roku 1909 byly zřízeny v Rakousku soudy pro mládež a již v roce 1907 vznikl první návrh samostatného zákona o soudnictví nad mládeží, nicméně tento byl vyhlášen až v roce 1928, kdy již Česká republika nebyla součástí Rakousko-Uherské monarchie.⁵³ Proto jako první

⁵⁰ Ibidem, str. 25.

⁵¹ Ibidem, str. 27.

⁵² K této problematice se věnuji v části Srovnání vybraných zemí EU.

⁵³ Jednalo se o tzv. „Bundesgesetz über die Behandlung junger Rechtsbrecher“, zkráceně „Jugendgerichtsgesetz“ BGBl 234/1928, jenž nabyl účinnosti ke dni 1. 1. 1929. Blíže část věnující se srovnání s Rakouskem.

samostatný zákon v Československu je uváděn zákon č. 48/1931 Sb. z. a n., o trestním soudnictví nad mládeží, který komplexně upravil hmotné právo a vymezil účel trestního řízení u mladistvých.⁵⁴ Tento zákon též vytvořil specializované soudy pro mládež jako součást obecného soudnictví. Jednalo se o tzv. speciální zákon, tedy pokud nebyly otázky v něm přímo upravené, použily se obecné trestněprávní předpisy.⁵⁵ Jednalo se o zákon, který rozšiřoval práva mladistvých v trestním řízení, bez přítomnosti mladistvého nebylo možné konat hlavní líčení, též tu byla stanovena povinnost zastoupení mladistvého obhájcem. Zákon se snažil působit zejména výchovně a snažil se, aby trestní řízení nemělo na mladistvého zcela nepříznivý vliv, který by mohl vyústit v další páčání trestné činnosti.⁵⁶ Typické pro řízení proti mladistvým byl značný neformalismus, priorita výchovných sankcí před represivními a zohlednění specifík dospívajícího jedince. Příslušnost soudů v případě mladistvých pachatelů byla dána odlišně od soudů pro dospělé, neboť se posuzovala podle místa bydliště, resp. trvalého pobytu mladistvého, tak jak známe v současnosti. Pro řízení byl vyčleněn rovněž zvláštní státní zástupce (veřejný žalobce mládeže) a řízení probíhalo tzv. zjednodušeným řízením bez dlouhého vyšetřování orgánů činných v trestním řízení. Vazba mladistvého byla pouze výjimečnou záležitostí a mladistvý musel být držen odděleně od dospělých vězňů či jiných osob, které by na něj měly špatný vliv.⁵⁷ Tedy našli bychom mnoho odchylek, které jsou zakotveny v současném řízení proti mladistvým. Ovšem v roce 1950 byl tento speciální zákon bez náhrady zrušen zákonem č. 86/1950 Sb., trestní zákon, a zákonem č. 87/1950 Sb. o trestním řízení soudním (trestní řád), a opět se problematika mladistvých dostala pouze do oblasti obecných právních předpisů.⁵⁸ Některé zásady trestního řízení pro mladistvé byly sice zachovány, nicméně nelze již hovořit o samostatném systému trestního soudnictví nad mládeží. V průběhu následujících

⁵⁴ Tento zákon byl inspirován dalšími evropskými zeměmi, které kodifikovaly samostatné trestní právo mládeže (Nizozemí 1921, Dánsko 1922, Německo 1923, Švédsko 1924, Španělsko 1925, Itálie 1926, Francie 1927, Rakousko 1928). Až do roku 1931 se na trestní věci mládeže v českých zemích vztahoval tehdy stále ještě platný zákon z roku 1852 (ohledně dospělých platil až do roku 1950).

⁵⁵ K tomuto srovnej blíže např. Zezulová, J. *Trestní zákonodárství nad mládeží*. Brno, MU, 1997, str. 36-75.

⁵⁶ Válková, H., Sotolář, A. *Řízení v trestních věcech mladistvých*. In Šámal, P., Musil, J., Kuchta, J. a kol. *Trestní právo procesní*. 4. přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, str. 638.

⁵⁷ K problematice trestního řízení dle zákona č. 48/1931 Sb. z. a n. blíže např. Hrušáková, M. *Vývoj trestního soudnictví nad mládeží v českých zemích a základní myšlenky prvorepublikové právní úpravy*. In Machalová, T. (ed.) *K odkazu Jaroslava Kallaba. Právní-filosofická východiska trestní politiky v procesu evropské integrace*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2007. 279 s., str. 88-93.

⁵⁸ Srovnej dále i Šámal, P. a kol. *Trestní zákoník I. § 1 až 139. Komentář*. 1. Vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, 1303 s., str. 1110-1111.

cích let došlo k několika změnám, neboť tyto zákony byly nahrazeny zákonem č. 64/1956 Sb., a zákonem č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), který je po mnoha novelizacích účinný dosud. Otázky hmotněprávní byly začleňeny do zákona č. 140/1961 Sb., trestní zákon. Nicméně otázky mladistvých řešily tyto předpisy pouze okrajově, ponechaly institut právního zastoupení obhájcem nejprve pro hlavní líčení a odvolací řízení, později již do okamžiku zahájení trestního stíhání. Vazba mladistvých byla užívána jen subsidiárně a jen po nezbytně krátkou dobu. Bez přítomnosti mladistvého a jeho obhájce nebylo možné konat hlavní líčení. Proti mladistvému nemohlo být vedeno, jako zvláštní způsob řízení, řízení proti uprchlému.

Z důvodu, že bylo nutné dodržet i mezinárodní závazky, přistoupila Česká republika po roce 1989 k diskuzím ohledně samostatného zákona o soudnictví ve věcech mládeže a v roce 1997 vytvořila komisi, která se touto problematikou zabývala. Osnova zákona o soudnictví ve věcech mládeže byla publikována v roce 2000 jako 59. svazek příruček Ministerstva spravedlnosti České republiky⁵⁹. Tato osnova počítala s vytvořením kategorie mladých dospělých ve věku 18 až 20 let a nutnost speciálního tréninku pro všechny osoby, které pracují s delikventní mládeží, tedy i pro obhájce v trestním řízení. Nicméně tyto aspekty se do konečného znění zákona, který byl přijat v roce 2003, nedostaly. Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže (dále jen „zákon o soudnictví ve věcech mládeže“, „ZSM“) nabyl účinnosti dne 1. 1. 2004 a završil tak reformu trestního práva mládeže v České republice.

3.4.2 Trestní řízení ve věcech mladistvých v České republice

3.4.2.1 Specializace právní úpravy

Základní právní rámec fungování soudnictví v trestních věcech mladistvých vytváří v České republice s účinností od 1. 1. 2004 zákon o soudnictví ve věcech mládeže, který otevřel prostor pro nový přístup k řešení trestních věcí mladistvých provinilců. Tento zákon je speciálním zákonem ve vztahu k obecným právním předpisům, a to především k trestnímu zákoníku⁶⁰ a trestnímu řádu⁶¹, ale i k občanskému

⁵⁹ Lortie, S., Polanski, M., Sotolář, A., Válková, H. *Soudnictví pro mladistvé v Kanadě a v České republice*. Praha: Ministerstvo spravedlnosti, 2000.

⁶⁰ Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „TZk“ nebo „trestní zákoník“).

⁶¹ Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů (dále jen „TR“ nebo „trestní řád“).

zákoníku⁶², zákonu o sociálněprávní ochraně dětí⁶³, k občanskému soudnímu řádu⁶⁴ a zákonu o zvláštních řízeních⁶⁵, a upravuje jak otázky hmotně právní, tak procesní, přičemž reaguje i na požadavky volající po zpřesnění a zefektivnění řízení ve věcech dětí mladších patnácti let. Historické kořeny, vedoucí k přijetí zvláštní úpravy práva hmotného a procesního pro mládež, pocházely jednak z programu pozitivistické školy a dále byly ovlivněny právem angloamerického původu.⁶⁶

Trestní právo mládeže vychází z principů subsidiarity trestního práva a oportunitity, z důrazu na individuálně – preventivní působení a z důsledného uplatnění specializace na všech úrovních a úsecích práce s delikventní mládeží.⁶⁷ Dochází tu k posílení postavení poškozeného jako hlavní zásady restorativní justice. Též ochrana soukromí a osobních údajů mladistvého je posílena jak v § 3 odst. 5 ZSM, tak v dalších ustanoveních (§ 52-54 ZSM a § 92 – 94 ZSM).

Důvodem zvláštní úpravy v řízení proti mladistvým je především zájem na dosažení výchovného účelu trestního řízení, rozšíření a zvláštní zajištění procesních práv mladistvého s ohledem na jeho věk, nižší osobnostní zralost, a tudíž omezení možnosti vlastní obhajoby a vyloučení všech škodlivých vlivů trestního řízení, které by mohly být na překážku výchovnému působení řízení na mladistvého.⁶⁸ Speciální zásady potom nalezneme v § 3 a 4 ZSM a jedná se o již zmíněný princip restorativní justice, princip upřednostnění výchovy před represí, princip ochrany soukromí a osobnosti mladistvého, princip včasné a adekvátní reakce, princip specializace, princip spolupráce a princip aktivní participace poškozených.⁶⁹

Jinými slovy řečeno, zvláštnosti trestního řízení proti mladistvým vycházejí ze snahy zajistit, aby v řízení byly bezpečně zjištěny všechny okolnosti, které mají význam

⁶² Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „občanský zákoník“).

⁶³ Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů.

⁶⁴ Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů.

⁶⁵ Zákon č. 292/2013 Sb., zákon o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů.

⁶⁶ V podrobnostech Fenyk, J. *Několik úvah o právní povaze odstoupení od trestního stíhání podle § 70 zákona č. 218/2003 Sb.*, Státní zastupitelství č. 2-3/2004, s. 2-7.

⁶⁷ Válková, H., Zezulová, J. *Trestní soudnictví nad mládeží*. České vězeňství č. 3/1996, s. 33-39.

⁶⁸ Císařová, D., Fenyk, J. a kolektiv. *Trestní právo procesní*. 3. aktualizované a rozšířené vydání. Linde Praha, a. s. 2004, s. 675

⁶⁹ K těmto specifickým přístupům srovnej např. Válková, H., Sotolář, A. *Řízení v trestních věcech mladistvých*. In Šámal, P., Musil, J., Kuchta, J. a kol. *Trestní právo procesní*. 4. přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, str. 642-643. Dále i Zezulová, J. *Trestní odpovědnost mladistvých a soudnictví ve věcech mladistvých*. In Schelleová, I. a kol. *Právní postavení mladistvých*. EUROLEX BOHEMIA, s. r. o. Praha: 2004, str. 71 a násl.

pro spravedlivé rozhodnutí, zejména pro výběr nejvhodnějšího opatření pro mladistvého.⁷⁰ Dále jde o to, aby byly využity všechny možnosti výchovného působení řízení na mladistvého a aby z tohoto řízení byly vyloučeny takové okolnosti a vlivy, které by mohly být jeho výchovnému účinku na mladistvého na překážku. Konečně je účelem těchto odchylek zajistit kvalifikovanou obhajobu mladistvého a ochranu jeho práv, protože již se zřetelem na svůj věk mladistvý zpravidla není schopen si ji zajistit náležitě sám.

3.4.2.2 Právo na obhajobu v trestních věcech mladistvých

Jedno z práv mladistvého, jež je výslovně uvedeno v ZSM a souvisí s právem mladistvého na spravedlivý proces, je jeho právo na zastoupení obhájcem. Vychází se z předpokladu, že vzhledem k věku a duševní vyspělosti mladistvých je třeba jejich práva chránit více, než je tomu u dospělých pachatelů (viz § 36 TŘ a násl.), a proto je v případě mladistvých rozsah nutné obhajoby zakotven širěji, a to již před okamžik zahájení trestního stíhání. Mladistvý musí být zastoupen obhájcem již od okamžiku, kdy jsou proti mladistvému použita opatření dle ZSM nebo provedeny úkony dle trestního řádu, včetně úkonů neodkladných a neopakovatelných (viz § 160 odst. 4 TŘ), ledaže nelze provedení úkonů odložit a vyrozumění obhájce o něm zajistit. Jedná se tedy zejména o prvotní výslech mladistvého nebo podání vysvětlení, kdy mají orgány činné v trestním řízení podezření, že se protiprávního jednání dopustil právě mladistvý.⁷¹

Obhájcem v trestním řízení může být jen advokát, jehož postavení a činnost upravuje zák. č. 85/1996 Sb. o advokacii, ve znění pozdějších předpisů.⁷² Obhájce může být mladistvému ustanoven nebo si jej může mladistvý zvolit sám, nebo mu jej mohou zvolit jeho zákonní zástupci či jiné osoby se samostatnými obhajovacími právy. Provést úkon bez účasti obhájce mladistvého je možné jen za situace,

⁷⁰ *Císařová, D., Fenyk, J. Gřivna, T. a kol.* Trestní právo procesní. 5. vydání. Praha: ASPI, 2008, 824 s., str. 676 a násl.

⁷¹ K této problematice se vyjádřil Nejvyšší soud, který v usnesení ze dne 18. června 2009 sp. zn. 8 Tdo 583/2009 konstatoval, že mladistvý musí mít podle § 42 odst. 2 z. s. m. obhájce od okamžiku, kdy jsou proti němu použita opatření podle zákona o soudnictví ve věcech mládeže, nebo provedeny úkony podle trestního řádu. Ty však zakládají důvod nutné obhajoby jen tehdy, jestliže jsou prováděny proti mladistvému jako osobě, proti níž se řízení vede, tedy v rámci postupu před zahájením trestního stíhání jako proti podezřelému. Za úkony vedené proti mladistvému v uvedeném smyslu proto nelze pokládat úkony konané sice podle trestního řádu, ale prováděné ve vztahu k jiným osobám.

⁷² Ve vymezených případech může místo advokáta jednat i advokátní koncipient, zejména jedná-li se o řízení, kde je věcně příslušný okresní soud.

že provedení úkonu nelze odložit (tzn., že by v mezidobí došlo ke zmaření důkazu či ztrátě jeho kvality) a vyrozumění obhájce nelze zajistit (tzn., že obhájce je nedosažitelný, a to i telefonicky, příp. není možné, aby se stihl před zmařením důkazu k úkonu dostavit apod.). K těmto situacím by však mělo docházet jen ve zcela minimální míře.⁷³

Problematickou otázkou také někdy je neúčast obhájce při podávání vysvětlení a doručování usnesení o zahájení trestního stíhání obhájci. K tomu se též vyjádřil Ústavní soud České republiky v usnesení I. ÚS 2414/09 ze dne 15. 10. 2009.⁷⁴

Nejen pro rozhodování o vině a trestu, ale i pro vykonávací řízení je nutná přítomnost obhájce, pokud soud rozhoduje ve veřejném zasedání. Půjde tedy o všechny případy podmíněného propuštění z výkonu trestního opatření odnětí svobody, či změny ochranné výchovy, atd., kde soud nařizuje veřejné zasedání. Řízení o stížnosti pro porušení zákona, o dovolání a o návrhu na povolení obnovy řízení, jsou

⁷³ K provádění výsledků bezprostředně po sdělení obvinění bez přítomnosti obhájce a omezení řádného a efektivního výkonu práva na obhajobu v přípravném řízení srovnej např. náleží Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 153/96 ze dne 15. 5. 1997 a dále III. ÚS 376/01 dostupné z <http://nalus.usoud.cz/>. Nález Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 376/01 se zabýval problematikou provádění důkazů mimo hlavní líčení, které následně slouží jako podklad pro rozhodnutí obecných soudů ve věci, což dle aktuální situace však možné je, proto je účast obhájce, je-li vysvětlení použito jako důkaz, nezbytné.

⁷⁴ V tomto případě stěžovatel v rámci ústavní stížnosti tvrdil, že k porušení jeho ústavně zaručených práv došlo chybným postupem policejního orgánu, neboť nejprve při podání vysvětlení dne 16. 1. 2008 neměl obhájce, ač ho podle § 42 odst. 2 zákona č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže, ve znění pozdějších předpisů, měl mít. Následně, po zahájení trestního stíhání, policejní orgán nedoručil jeho obhájci ve lhůtě 48 hodin poté, co se dne 18. 2. 2008 dozvěděl o jeho zvolení, opis usnesení o zahájení trestního stíhání. Opis tohoto usnesení byl obhájci předán až dne 5. 3. 2008 při výslechu stěžovatele. Současně stěžovatel nesouhlasil s hodnocením důkazů provedeným obecnými soudy s tím, že z takto provedených důkazů nelze učinit závěr, že bylo provinění spácháno a že jej spáchal stěžovatel. Na podporu svých tvrzení poukázal na dvě rozhodnutí Ústavního soudu, a to sp. zn. IV. ÚS 153/96 a III. ÚS 376/01. K tomuto se Ústavní soud vyjádřil v rámci tak, že smyslem práva na obhajobu, které je vyjádřeno i v povinnosti doručení opisu usnesení o zahájení trestního stíhání, je přitom zabezpečit, aby obvinění mohli řádně a cíleně uplatňovat svá práva na obhajobu. V opačném případě by totiž nemohli vědět, pro co jsou vlastně stíháni, jaké jednání jim je kladeno za vinu, tedy vůči čemu se mohou obhajovat. Smyslem toho je ostatně i umožnit podat proti usnesení o zahájení trestního stíhání opravný prostředek, tj. stížnost, a tak současně i odrazem snahy o zvýraznění postavení státního zástupce v přípravném řízení a důrazu na výkon jeho dozoru. Širším smyslem potom je, aby byly v trestním řízení objasněny všechny významné okolnosti, svědčící nejen v neprospekch, ale i v prospěch obviněného a aby orgány činné v tomto řízení ke všem těmto okolnostem náležitě přihlédly (srovnej např. sp. zn. I. ÚS 1350/08). Nicméně z tohoto důvodu byla ústavní stížnost zamítnuta, neboť podané vysvětlení bylo učiněno před zahájením trestního stíhání, nemělo tedy žádnou důkazní hodnotu a nebylo použito jako důkaz pro skutková zjištění obecných soudů. Což teď již možné za určitých okolností je, a pak by bylo třeba účast obhájce u úkonu zabezpečit.

mimořádné opravné prostředky upravené trestním řádem. V případě, kdy rozhoduje soud pro mládež v rámci těchto mimořádných opravných prostředků ve veřejném zasedání, musí být mladistvý rovněž zastoupen obhájcem.

Nutná obhajoba u mladistvých byla upravena novelou č. 49/2011 Sb. a omezena na 18. rok věku. Po 18. roku věku zůstává zachována v případě, že mladistvý splňuje podmínky nutné obhajoby uvedené v ust. § 36 a 36a TR, tedy např., že spáchal provinění, za něž trestní zákon stanoví trest odnětí svobody, jehož horní hranice převyšuje 5 let.⁷⁵ Po této době již kromě zmíněných důvodů, a pokud si to mladistvý, v té chvíli již vlastně dospělý, nezvolí, obhájce nutný není. S ohledem na specialitu právní úpravy není možné, aby se mladistvý vzdal obhájce dle § 36 b TR.

Je tedy zřejmé, že česká právní úprava je ve vztahu k právu na obhajobu široká a není omezena jen např. na zadržení mladistvého a vazbu. Naopak jde až do vykonávacího řízení a opravného řízení. Navíc mají orgány činné v trestním řízení ve všech stádiích řízení vůči mladistvému poučovací povinnost ohledně jeho práv a možnosti jejich uplatnění, tedy i ve vztahu k právu na obhájce.

V řízení ve věcech mladistvých se dále setkáme se zákonným zástupcem mladistvého, jímž jsou nejčastěji rodiče, pokud jsou nositeli plné rodičovské odpovědnosti, jež je definována v ustanovení § 858 občanského zákoníku. I v případě svěření dítěte do výchovy jen jednoho z rodičů pro případ rozvodu, či nežijí-li rodiče nezl. dítěte spolu (blíže § 865 občanského zákoníku), jsou oba dva nadále nositeli plné rodičovské odpovědnosti a mohou tak oba mladistvého zastupovat. Panuje-li mezi rodiči neshoda, kdo by měl v trestním řízení mladistvého zastupovat, rozhodne na návrh jednoho z nich civilní opatrovnický soud dle § 877 odst. 1 občanského zákoníku. Zákonnými zástupci dítěte jsou rovněž osvojitelé, a to bez ohledu na to, zda se jedná o osvojení prosté či osvojení nezrušitelné. V obou případech je soud povinen jednat s osvojiteli jako se zákonnými zástupci dítěte, biologických rodičů se řízení netýká, a to i přesto, že v případě prostého osvojení jsou uvedeni v rodném listu dítěte. V případě, že jsou oba rodiče mrtví, nebo jsou zbavení rodičovské zodpovědnosti, její výkon byl pozastaven, nebo pokud nemají plnou způsobilost k právním úkonům, je zákonným zástupcem dítěte poručník ustanovený dle § 928 občanského zákoníku. Jestliže nemůže dítě zastupovat žádný ze zákonných zástupců, např. proto, že jejich zájmy jsou v rozporu, bude mladistvému v civilním opatrovnickém řízení ustanoven též opatrovník.

⁷⁵ K tomuto srovnej např. Vantuch, P. *K právu obviněného vzdát se obhájce z pohledu nutné obhajoby*. Bulletin advokacie, publikováno 7. 12. 2012 dostupné z <http://www.bulletin-advokacie.cz/k-pravu-obvineneho-vzdat-se-obhajce-z-pohledu-nutne-obhajoby>

Zákonný zástupce má však oprávnění k zastupování mladistvého pouze do dovršení jeho zletlosti, tedy do dovršení věku osmnácti let, nebo dokud po šestnáctém roku věku mladistvý neuzavře sňatek. Pak má plnou způsobilost k právním úkonům samotný mladistvý a zákonný zástupce již není oprávněn jej zastupovat. Všechny úkony koná za mladistvého jeho zákonný zástupce jeho jménem. Jedná-li ve prospěch mladistvého, může tak činit i proti vůli mladistvého, nicméně mu nesmí bránit ve vykonávání jeho práv. Může tedy např. za mladistvého podat opravný prostředek v jeho prospěch, tento však není oprávněn vzít zpět bez souhlasu mladistvého. V případě, že si však mladistvý zvolí obhájce, jím zvolený obhájce má přednost před obhájcem zvoleným zákonnými zástupci (viz § 44 odst. 3 ZSM).

Byť je obecně možné, aby jeden advokát zastupoval více obviněných, nesmí být zájmy jeho klientů v rozporu. V případě, že obhájce zastupuje více obviněných, a posléze se ukáže, že jejich zájmy jsou v rozporu, není obhájce oprávněn pokračovat v obhajobě ani jednoho z nich. Stejně tak nemůže mladistvého zastupovat obhájce, který mu byl ustanoven osobou, jejíž zájmy jsou v rozporu se zájmy mladistvého. (Nicméně v případě trestního řízení více mladistvých bych doporučila spíše každému obviněnému samostatného advokáta).

Kromě mladistvého, který obvykle pro zvolení si obhájce nemá finanční prostředky, mu může obhájce zvolit jak jeho zákonný zástupce, tak i další osoby se samostatnými obhajovacími právy.⁷⁶

⁷⁶ Těmito osobami jsou

- a) příbuzní v pokolení přímém – předci a potomci (viz § 773 občanského zákoníku)
- b) sourozenec - osoby, které mají společného alespoň jednoho rodiče, a to ať již putem pokrevním či založeným osvojením (viz § 773 občanského zákoníku),
- c) osvojitel – je zákonným zástupcem mladistvého, tudíž by měl tato práva, i pokud by nebyl uveden v tomto výčtu, neboť je má již z titulu, že je zákonným zástupcem. Zda se jedná o osvojení zrušitelné či nezrušitelné je nerozhodné. (viz § 832 a násl. občanského zákoníku)
- d) manžel – neboť mladistvý může uzavřít manželství po dovršení věku 16 let s přivolením soudu a uzavřením manželství získává plnou svéprávnost (viz § 30 odst. 2 občanského zákoníku).
- e) druh – druhovský poměr je dle judikatury a obecného výkladu považován za poměr obdobný manželskému
- f) zúčastněná osoba - osoba, jejíž věc byla nebo má být v řízení zabrána (viz § 42 odst. 1 TŘ)
- g) partner – byť není výslovně v tomto ustanovení uvedený, neboť registrované partnerství je možno uzavřít až po dovršení 18 roku věku. V případě, že však řízení trvá po 18 roku věku mladistvého, který má registrovaného partnera, mohl by mladistvému rovněž zvolit obhájce. Ustanovení § 37 odst. 1 TŘ uvádí registrovaného partnera ve výčtu osob, které jsou oprávněny zvolit obhájce osobě obviněného a toto ustanovení je možno analogickým výkladem užít i vůči mladistvému, je-li to v jeho prospěch

Proti vůli mladistvého mohou tak tyto osoby učinit, pokud je mladistvý mladší 18 let. Vždy ale má přednost obhájce zvolený samotným mladistvým. Jakmile si mladistvý zvolí obhájce, tak oprávnění k zastupování mladistvého dřívějšího obhájce zanikají. Obhájce vždy jedná za mladistvého jeho jménem. V případě ustanovení jedná na základě soudního rozhodnutí o ustanovení obhájce, v případě zvolení jedná na základě plné moci, příp. i smlouvy o poskytování právních služeb. Je rovněž možné, aby na základě plné moci mladistvého zastupovalo více obhájců. V tom případě platí ustanovení 37 odst. 3 TR a je třeba určit obhájce, kterému budou orgány činné v trestním řízení doručovat písemnosti.

Nedostatkem současné právní úpravy z mého pohledu je zejména to, že i když osnova nového zákona o soudnictví ve věcech mládeže⁷⁷ počítala s tím, že nejen státní zástupci, soudci, policejní orgán a pracovníci PMS, ale i obhájci budou muset mít speciální průpravu v práci s mládeží, tak konečná verze zákona tuto zásadu vztahuje jen na státní orgány. Neplatí tedy pro obhájce, což je mnohdy na škodu věci, navíc tito často posílají na výslechy mladistvých jen své advokátní koncipienty. Tato specializace i pro obhájce dále vyplývá i z mezinárodních dokumentů rozbraných výše. Jinak bych ovšem konstatovala, že právní úprava obhajoby pro mladistvé je zdařilá a splňuje požadavky, které vyplývají z mezinárodních závazků.

3.4.3 Omezení osobní svobody mladistvého v rámci trestního řízení

3.4.3.1 Zadržení mladistvého

Pro realizaci účelu trestního řízení je někdy nezbytné osobu podezřelou či obviněnou z trestného činu omezit na svobodě, a to užitím některého ze zajišťujících opatření, kterým je institut zadržení nebo vazby. Nejinak je tomu i v případě mladistvých pachatelů, které však musí být dle mezinárodních dokumentů modifikováno. Výkon zadržení se realizuje v policejních celách, kdy mladistvý, který v době zadržení nedovršil 18. rok svého věku, musí být umístěn odděleně od dospělých (viz § 30 zákona o Policii ČR⁷⁸). Výjimku lze učinit pouze ze zákonem vymezených podmínek uvedených v § 30 odst. 2 zákona o Policii. Stejně tak musí být odděleny osoby dle pohlaví a osoby, u nichž lze předpokládat, že u nich bude konáno

⁷⁷ K tomu srovnej Lortie, S., Polanski, M., Sotolář, A., Válková, H. *Soudnictví pro mladistvé v Kanadě. Soudnictví nad mládeží v České republice*. Institut Ministerstva spravedlnosti ČR pro další vzdělávání soudců a státních zástupců a Ministerstvo spravedlnosti Kanady. Praha:2000, str. 204.

⁷⁸ Zákon č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o Policii“).

společně řízení. Zadržena osoba je povinna strpět i osobní prohlídku, zda u sebe nemá zbraň či jinou věc způsobilou ohrozit život nebo zdraví. Policejní cely nesmí obsahovat předměty, které by mohly ohrozit bezpečnost a zdraví osob. Taky musí splňovat hygienické podmínky dle § 33 odst. 1 a odst. 2 zákona o Policii.

Zadržný mladistvý je umístěn v cele se svým osobním prádlem a vlastním oblečením, pokud jej má dostatečný a hygienicky nezávadný. V opačném případě mu je oděv zapůjčen. Mladistvý má právo na přiměřený odpočinek, na poskytnutí nezbytných léků a lékařské péče, zdravotnických pomůcek a přístup k vodě a toaletě. Má právo na poskytnutí stravy 3x denně a musí být informován o svých právech a povinnostech dle § 33 odst. 4 a 5 zákona o Policii.

Zajištění lékařské péče v případě, kdy mladistvý v cele onemocní, je v pravomoci příslušného policejního příslušníka, který musí zajistit ošetření a případně i převezení do lékařského zařízení. O tomto převezení či propuštění do péče lékařů musí bezodkladně vyrozumět svého nadřízeného, který vyrozumí státního zástupce. Doba, po kterou je umístěn v zdravotnickém zařízení se do doby zadržení nepočítá, a pokud po propuštění ze zdravotnického zařízení je mladistvý opět zadržen, pokračuje lhůta v běhu.

K právům mladistvého patří zejména právo na obhájce a na možnost mluvit s ním bez přítomnosti třetích osob. Právo na návštěvu jiných osob musí povolit orgán, který zadržení provedl, či ten, který vede trestní stíhání.

Oddělení mladistvých a dospělých se realizuje jak u výkonu zadržení, tak vazby, tak i výkonu trestního opatření. Oddělením od ostatních zadržených je sledována především ochrana mladistvých. Nedodržení tohoto oddělení v případě zadržení je možné pouze pokud

- a) mladistvý nemůže být zadržen na místě určeném pro výkon zadržení mladistvých vzhledem k nutnosti zajistit jeho bezpečnost nebo bezpečnost jiných osob, nebo
- b) není k dispozici dosažitelné místo pro zadržení mladistvých, tedy speciální cela určená pro výkon zadržení mladistvého.

Zákon počítá s vytvořením speciálních cel pro mladistvé.

3.4.3.2 *Vazba mladistvých*

Možnosti užití procesního institutu vazby u mladistvých jsou podle zákona o soudnictví ve věcech mládeže velmi omezeny, neboť její užití je možné pouze za splnění

podmínky, že nelze účelu vazby dosáhnout jinak, popřípadě z dalších zákonem vymezených důvodů. Obvykle se využívá řady substitutů vazby (dohled probačního úředníka, peněžitá záruka, využití předběžných opatření dle tr. řádu apod.). Použití vazby u mladistvých je tak opatřením poměrně výjimečným, striktně vymezeným zákonem a vychází i z prvorepublikové úpravy a je v souladu s mezinárodními normami.⁷⁹

Již zmiňovaná tzv. Pekingská pravidla rovněž v jednom ze svých třiceti pravidel upravují i užití vazby u mladistvých. Pravidlo uvádí, že je vazbu možné užít jen jako krajního prostředku, a to jen na nejkratší dobu trvání. Mladiství musí být ve vazbě odděleni od dospělých osob a musí jim být poskytnuta potřebná péče, ochrana a potřebná individuální pomoc. Dále pokud je to možné, má být detence mladistvého nahrazena alternativními opatřeními jako např. stálým dohledem, aktivní výchovnou péčí, umístěním v rodině, ve výchovném zařízení nebo v domově. Je upozorňováno na nebezpečí kriminální kontaminace mladistvého.⁸⁰

Omezení užití vazby pouze v krajním případě je dáno nutností zvýšené ochrany mladistvých, vzhledem k jejich nevyzrálosti, k jejich neukončenému tělesnému a duševnímu vývoji, tedy k jejich větší křehkosti. Na mladistvé může vazba působit mnohem více negativním způsobem nežli na dospělé osobu a způsobit tak v psychickém stavu mladistvého nepříznivé následky, které byly pozorovány a jsou dokumentovány i v odborné literatuře⁸¹.

Režim užití vazby u mladistvých je samostatně podrobně vymezen v ustanovení § 46 a násl. ZSM, důvody vazby jsou však stejné jako u dospělých pachatelů, jež jsou vymezeny v ustanovení § 67 TR. Jedná se tedy o

- důvodnou obavu, že mladistvý uprchne nebo se bude skrývat, aby se tak vyhnul trestnímu stíhání;
- důvodnou obavu, že bude působit na dosud nevyslechnuté svědky nebo spoluobviněné nebo jinak mařit objasňování skutečností závažných pro trestní stíhání;

⁷⁹ Např. Council of Europe. Guidelines of the Committee of Ministers of the Council of Europe on child-friendly justice. Council of Europe Publishing, Strassbourg 2011, str. 24.

⁸⁰ Zezulová, J.: *Trestní zákonodárství nad mládeží*. Brno: Acta universitatis Brunensis, Iuridica No. 188, 1997.

⁸¹ K tomu viz např. Sopko, R. *Mladiství provinilci vo vyšetřovacej vazbe*, socialistické soudnictvo, 1969, č. 6, str. 16. Dále též srovnej Válková, H., Sotolář, A. *Řízení v trestních věcech mladistvých*. In Šámal, P., Musil, J., Kuchta, J. a kol. *Trestní právo procesní*. 4. přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, str. 653.

- důvodnou obavu, že bude opakovat trestnou činnost pro níž je stíhán, dokoná provinění, o něž se pokusil, nebo vykoná provinění, které připravoval nebo kterým hrozil.

Vydeme-li z obecného ustanovení § 68 TR, lze do vazby vzít toliko mladistvého, proti kterému bylo zahájeno trestní stíhání. O vzetí do vazby rozhoduje soud pro mládež, v přípravném řízení na návrh státního zástupce soudce soudu pro mládež. Soudce obecného soudu by o vzetí do vazby v přípravném řízení mohl rozhodnout jen tehdy, pokud by nebylo možno zajistit provedení úkonu soudcem soudu pro mládež a provedení tohoto úkonu by nebylo možno odložit (viz ust. § 41 odst. 2 ZSM). Orgány činné v trestním řízení s mladistvým jsou ze zákona povinny zkoumat v každém období trestního stíhání, zda důvody vazby trvají, a pokud trvají, tak mají dále povinnost zkoumat, zda vazbu není možné nahradit jiným opatřením.⁸² Úzce přitom spolupracují s Probační a mediační službou a orgánem sociálně-právní ochrany dětí. Spolupráce s oběma subjekty je výhodná zejména z toho důvodu, že orgán sociálně-právní ochrany dětí má ze zákona dány lepší pravomoci pro zjišťování rodinných poměrů mladistvého. Jakmile důvody vazby pominou, musí být mladistvý ihned propuštěn na svobodu.⁸³

O každém omezení osobní svobody mladistvého, tedy o jeho zadržení (viz § 51 ZSM), zatčení nebo vzetí do vazby je třeba bez zbytečného odkladu vyzoomět jeho zákonného zástupce, jeho případného zaměstnavatele, příslušné středisko Probační a mediační služby a příslušný Orgán sociálně právní ochrany dětí, kterým je obecní úřad obce s rozšířenou působností. V případě, že se jedná o mladistvého, kterému byla uložena ochranná výchova, vyzoomí se o tom rovněž výchovné zařízení, ve kterém vykonával ochrannou výchovu. Zejména v těchto případech mladistvých, kteří mají nařízenou ochrannou výchovu, bývá velmi častým důvodem jejich umístění do vazby skutečnost, že z výchovného zařízení neustále utíkají a na těchto útěcích páchají trestnou činnost a naplňují tak ustanovení § 67 písm. a) trestního řádu.

Oznámení o vzetí mladistvého do vazby je nutné oznámit širšímu okruhu osob (subjektů), přičemž rodinnému příslušníkovi mladistvého je tato skutečnost oznámena vždy, a to i přes případný nesouhlas mladistvého.

⁸² K otázkám vazby v případě mladistvých se vyjádřil Ústavní soud např. v nálezu sp. zn. II.ÚS 663/05 ze dne 16. 3. 2006 či v nálezu sp. zn. II.ÚS 321/04 ze dne 24. 2. 2005 dostupné z <http://nalus.usoud.cz>

⁸³ K tomu blíže Paroulková, V.: *Vazba mladistvých podle zákona č. 218/2003 Sb. a k možnosti zjednodušení trestního řádu ve věcech vazby*. Trestní právo 6/2004, str. 13 a násl.

Doba trvání vazby je u mladistvých výrazně omezena, kdy záleží, zda mladistvý je obviněn ze spáchání provinění nebo zvláště závažného provinění. Zvláště závažné provinění odpovídá zvláště závažnému zločinu, tedy úmyslnému trestnému činu, za který trestní zákoník stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby nejméně deset let (viz § 6 odst. 2 ZSM a § 14 odst. 3 tr. zákoníku). U provinění může vazba trvat jen dva měsíce, kdy výjimečně může být prodloužena, a to jednou v přípravném řízení a jednou v řízení před soudem. Maximálně může trvat vazba u mladistvých, kteří se dopustili provinění, šest měsíců, v případě zvláště závažných provinění je možno ji prodloužit stejným způsobem, tedy maximálně může trvat osmnáct měsíců.⁸⁴

Obdobně jako jiné zajišťovací prostředky (zadržení obviněného či podezřelého) je vazba opatřením subsidiárním a nesmí trvat nepřiměřenou dobu. Tu je třeba hodnotit jak z pohledu spáchaného provinění, ale i z pohledu, zda ještě vazba vůbec plní svůj účel. U mladistvých obzvláště platí tyto přísné podmínky, neboť pobyt ve vazbě má nepříznivý vliv na vývoj mladistvého a následky mohou být nezvratné⁸⁵. Ústavní soud České republiky se v několika rozhodnutích vyjádřil k povinnostem orgánů činných v trestním řízení k nutnosti přezkoumávat důvodnost vazby. Mají tak povinnost řádně se vypořádat se všemi námitkami v otázce zajištění účelu trestního řízení pomocí vazby, nejen z pohledu závažnosti skutku, ale i ostatních podmínek a chování obviněného ve vazbě. Tato doktrína je přijímána jak Ústavním soudem, tak Evropským soudem pro lidská práva. Dle této doktríny musí soud rozhodující o pokračování vazby posoudit, zda vývoj trestního řízení svědčí ve prospěch či neprospěch podezření ze spáchání trestného činu a zda orgány činné v trestním řízení vyvíjejí aktivitu, aby mohla být vazba nahrazena institutem mírnějším.⁸⁶ Tyto doktrinální závěry Ústavní soud považuje za součást povinnosti ochrany osobní svobody ve smyslu čl. 8 Listiny základních práv a svobod⁸⁷ ve spojení s čl. 4 odst. 2 a 4 Ústavy České republiky⁸⁸. Pokud je důvodem hrozba vysoké trestní sazby, musí být tento hodnocen s ohledem na ustanovení § 31 odst. 1 a 3 ZSM. Zde Ústavní soud upozorňuje na hranice, které ve své

⁸⁴ Shodně Válková, H., Sotolář, A. *Řízení v trestních věcech mladistvých*. In Šámal, P., Musil, J., Kuchta, J. a kol. *Trestní právo procesní*. 4. přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, 1053 s., str. 654.

⁸⁵ Např. Růžička, M.; Zezulová, J. *Zadržení a vazba v českém trestním procesu*. Vyd. 1. Praha: C. H. Beck, 2004.

⁸⁶ Srovnej např. usnesení Ústavního soudu ze dne 11. 7. 2013 sp. zn. 3 ÚS 1816/13 či náleze Ústavního soudu ze dne 20. dubna 2010 sp. zn. Pl. ÚS 6/10 (N 89/57 SbNU 167) dostupné z databáze <http://nalus.usoud.cz>

⁸⁷ Ústavní zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „Listina“).

⁸⁸ Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „Ústava“).

judikatuře považuje za přijatelné pro odůvodnění tzv. útekové vazby⁸⁹. Podobně k tomuto aspektu odůvodnění přistupuje i Evropský soud pro lidská práva, který ve své judikatuře opakovaně konstatuje, že vazba nemůže nikdy vyplývat toliko z hrozby vysokého trestu či jiných, právními předpisy obecně daných skutečností, nýbrž potřeba omezení osobní svobody obviněné osoby musí vždy vyvstávat z konkrétních okolností daného případu.⁹⁰

Zároveň však Ústavní soud konstatuje, že pokud Ústavní soud vymezil vysoký trest jako trest odnětí svobody ve výši nejméně okolo osmi let, učinil tak ve vztahu k dospělému obviněnému, nikoliv k mladistvému. Stanoví-li přitom zákon o soudnictví ve věcech mládeže v § 31, že horní hranice trestní sazby trestu odnětí svobody nesmí převyšovat 5 let, pak se Ústavnímu soudu nejvíce nepřiměřená úvaha, že je-li mladistvý ohrožen touto maximální horní hranicí trestu odnětí svobody, lze to za hrozbu vysokým trestem ve smyslu § 67 písm. a) trestního řádu považovat. Zejména pokud orgány činné v trestním řízení vyhodnotí, že stále trvá důvodné podezření, že mladistvý páchal konkrétní trestnou činnost a že uplatněné vazební důvody dosud neztratily na síle a významu. Závažnost obvinění sice nemůže sama o sobě ospravedlnit dlouhé trvání vazby; pokud jsou však důvody trvání vazby v rozhodnutích obecných soudů z hlediska jejich závažnosti a dostatečnosti přiměřeným způsobem specifikovány, může dojít k ponechání obviněného ve vazbě.⁹¹

Vazba koluzní je i v případě mladistvých omezena na maximální délku dvou měsíců v případě, kdy se jedná o provinění, a na tři měsíce, pokud se jedná o zvláště závažné provinění. Nicméně se u mladistvých se neuplatní § 71 a tr. řádu, který umožňuje výjimku z maximálně přípustných vazebních lhůt v případě, kdy soud uložil v prvním stupni trest převyšující 8 let za zvláště závažný zločin.

Prodloužení vazby v přípravném řízení u mladistvých je též možné, ovšem oproti dospělým pachatelům o tomto prodloužení rozhoduje na návrh státního zástupce soudce okresního soudu pro mládež. Tomuto odpovídá dikce zákona, kdy v přípravném řízení je příslušný ten soud, v jehož obvodu je činný státní zástupce, který podal příslušný návrh. Tedy, i když v řízení před soudem by měl být příslušný krajský soud, o vazbě rozhoduje vždy okresní soud. Aby byla lhůta vazby zachována, musí být návrh na prodloužení trvání vazby soudu doručen nejpozději den, který předchází dni, který je patnáctým dnem počítaným zpět od konce lhůty trvání vazby, tedy nejpozději den šestnáctý před skončením lhůty (viz R 58/1994). Lhůta

⁸⁹ Viz náleží Ústavního soudu ze dne 1. dubna 2004 sp. zn. III. ÚS 566/03 (N 48/33 SbNU 3).

⁹⁰ Srov. např. bod 84 rozsudku Evropského soudu pro lidská práva ve věci Ilijkov proti Bulharsku ze dne 26. července 2001, stížnost č. 33977/96.

⁹¹ Blíže usnesení Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 305/12 ze dne 3. 4. 2012 dostupné z <http://nalus.usoud.cz>

15 dnů pro podání takového návrhu státním zástupcem před uplynutím lhůty je nepřekročitelná. Stejně musí tuto lhůtu státní zástupce zachovat i v případě, kdy podává obžalobu těsně před skončením vazební lhůty. Důvodem je možnost, aby soud mohl včas přezkoumat důvody vazby a rozhodnout o dalším prodloužení. Toto je u mladistvých možné pouze jednou v přípravném řízení. Následkem nedodržení této lhůty je propuštění mladistvého na svobodu.

Propuštění mladistvého na svobodu je možné den po uplynutí vazební lhůty, aniž bylo trvání vazby omezeno. Toto propuštění má na starosti dozorující státní zástupce specializovaný na práci s mládeží, pokud se jedná o přípravné řízení. V řízení před soudem je to povinnost příslušného předsedy senátu či samosoudce. Počítání lhůt pro omezení svobody mladistvého se počítá od okamžiku zatčení nebo zadržení mladistvého, nebo od doby rozhodnutí o vazbě, pokud zatčení či zadržení nepředcházelo. Potom se počítá lhůta od skutečného omezení osobní svobody, a to po dobu, kdy vazbu vykonává v České republice. Byl-li mladistvý omezován v cizině na osobní svobodě, a poté byl předán orgánům České republiky, nelze tuto dobu do lhůt vazebních započítat. Dojde-li k vrácení věci státnímu zástupci do přípravného řízení, běží lhůta 15 dnů pro podání návrhu na prodloužení vazby ode dne, kdy státnímu zástupci byl doručen spis.

V řízení o mimořádných opravných prostředcích se o vazbě mladistvého rozhoduje samostatně, tedy délka trvání vazby se posuzuje samostatně a nezávisle na vazbě v původním řízení, tzn., že začíná běžet od počátku. Jedná se o případy, kdy je podáno dovolání, stížnost pro porušení zákona, obnova řízení či řízení po zrušení nálezem Ústavního soudu. O těchto lhůtách rozhoduje Nejvyšší soud na základě návrhu nejvyššího státního zástupce.

Kdykoliv po propuštění mladistvého z vazby, a to ať již došlo k jeho propuštění na základě záruk dle § 49 ZSM, z důvodu vyčerpání maximální možné délky řízení, nebo z důvodu pochybení státního zástupce a opožděnosti podání návrhu na prodloužení doby trvání vazby soudu, lze nařídít dohled probačního úředníka nad mladistvým, který může trvat až do skončení trestního stíhání. Tento dohled probačního úředníka neznamena náhradu vazby dohledem probačního úředníka, jako je tomu v případě substitutu vazby, ale jedná se o samostatný institut. Dohled probačního úředníka může trvat až do skončení trestního stíhání, tedy do právní moci rozhodnutí.

3.4.3.3 *Substituty vazby*

Vzhledem k tomu, že vazba je krajním prostředkem a má být užitá jen, nelze-li jejího účelu dosáhnout jiným způsobem, je třeba její důvodnost zkoumat co

nejčastěji, a to v každé části trestního řízení s mladistvým. Je tak třeba vždy zkoumat, zda trvají její důvody (viz § 67 TR) a zda ji nelze nahradit jiným způsobem. V případě možnosti jejího nahrazením některým z opatření (záruka zájmového sdružení či důvěryhodné osoby, písemný slib obviněného, dohled probačního úředníka, peněžitá záruka, umístění mladistvého do péče důvěryhodné osoby), je třeba této možnosti využít.

Byť to ZSM výslovně neuvádí, je vhodné využít i možnosti nahrazení vazby předběžným opatřením dle § 73 TR. Toto je v souladu se subsidiaritou vazby a se zásadou speciality ZSM vůči trestnímu řádu.

Někteří autoři⁹² tyto prostředky nahrazující vazbu dále rozdělují na procesní a neprocesní, přičemž tyto je možné vzájemně kombinovat.⁹³

Další náhradou vazby je např. převzetí záruky zájmovým sdružením občanů, důvěryhodnou osobou, nebo umístění v péči důvěryhodné osoby. Tyto osoby mají psychicky působit na mladistvého, aby se zdržel dalšího nevhodného jednání, které by vedlo k jeho umístění do vazby. Záruka rodičů mladistvého, kteří jeho výchovu nezvládali již před spácháním provinění, nebude tedy v daném případě dostatečná. Možnost nahradit vazbu písemným slibem mladistvého je též možná, ovšem soudy jej velmi často nevyužívají.⁹⁴ Častější je pak nahrazení vazby dohledem probačního

⁹² Šámal, P.: K rozhodování o vazbě a k trvání vazby mladistvého podle zákona o soudnictví ve věcech mládeže, Trestněprávní revue č. 2/2004, str. 33

⁹³ Mezi procesní prostředky jsou řazeny:

- záruka zájmového sdružení občanů (§ 3 odst. 1 TR) nebo i jednotlivé důvěryhodné osoby schopné příznivě ovlivňovat chování mladistvého (§ 73 odst. 1 písm. a) TR)
- písemný slib mladistvého (§ 73 odst. 1 písm. b) TR)
- dohled probačního úředníka (§ 73 odst. 1 písm. c) TR)
- přijetí peněžité záruky (§ 73a TR)
- umístění v péči důvěryhodné osoby (§ 50 ZSM)
- předběžná opatření (§ 88 b až § 88o TR)

Mezi neprocesní potom:

- umístění mladistvého ve výchovném zařízení, a to s využitím soudního rozhodnutí o uložení ústavní výchovy

- použití tzv. včasné pomoci probačního úředníka, která není dohledem probačního úředníka

⁹⁴ Písemný slib musí být vždy mladistvým osobně podepsán, není možné, aby jej za něj učinil např. jeho obhájce. Nicméně v praxi obvykle slib sepíše obhájce a mladistvý jej podepíše, případně jej obhájce mladistvému nadiktuje, aby byl text sepsán přímo rukopisem mladistvého. Zákonem vymezené požadavky písemného slibu jsou ty, že se má jednat o příslib, že mladistvý:

- povede řádný život, zejména se nedopustí provinění
- na vyzvání se dostaví k soudu, státnímu zástupci nebo policejnímu orgánu
- vždy předem oznámí vzdálení se z místa pobytu
- splní povinnosti a dodrží omezení, která mu soud pro mládež uloží.

úředníka.⁹⁵ U nahrazení vazby složením peněžitě záruky je v případě mladistvých zcela jasné, že tato bude složena nikoliv mladistvým, avšak jinou osobou, obvykle jeho zákonným zástupcem. I kdyby mladistvý sám disponoval dostatečně velkou sumou, která by mohla odpovídat vyšší peněžitě záruky, je zde třeba zvážit, zda mladistvý bude mít způsobilost s touto finanční sumou nakládat. Stejně tak, pokud by se jednalo o vyšší peněžní částku ve vlastnictví mladistvého, kterou by chtěl užít jeho zákonný zástupce jako peněžitou záruku, je třeba k tomuto úkonu schválení soudu v civilním řízení.⁹⁶

Je tedy zřejmé, že možnosti, jak omezit páchání trestné činnosti mladistvého prostředky trestního práva je mnoho. Díky možnosti využít substitutů vazby není nutné setrvání mladistvého ve vazbě v každém případě a Česká republika tak dle mého hodnocení též splňuje požadavky dané mezinárodními dokumenty.

3.4.3.4 *Ochrana soukromí mladistvého*

Zásada ochrany soukromí mladistvých a dětí je návratem k prvorepublikové právní úpravě. Tento zájem o ochranu mladistvých z důvodu jejich vyspělosti a věku, aby nedocházelo k narušení jejich psychiky a bylo na nejnižší míru sníženo riziko jejich stigmatizace trestním řízením, odůvodňuje upřednostnění utajení informací týkajících se provinění mladistvého na úkor ústavně chráněné zásady veřejnosti trestního řízení. Ochrana soukromí je tak zcela v souladu s mezinárodními normami (čl. 6 odst. 1 Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod, Všeobecná deklarace lidských práv, Úmluvy o právech dítěte či Mezinárodního paktu o hospodářských a politických právech) i našimi ústavními předpisy (čl. 7, čl. 10, čl. 17, čl. 32

⁹⁵ Jedná se o povinnost mladistvého dostavovat se ve stanovených termínech k probačnímu úředníkovi, změnit místo pobytu jen s jeho souhlasem a dále se podrobit dalším povinnostem a omezením stanovených v rozhodnutí o jeho propuštění z vazby. Probační úředník by měl na mladistvého působit tak, aby se tento nedopouštěl trestné činnosti a nemařil řízení, což je však vzhledem k malému počtu probačních úředníků a množství pachatelů trestné činnosti značně problematické. Pokud má mladistvý zůstat na svobodě, je zpravidla třeba poskytnout mu v tomto období, tj. po odhalení jeho provinění a sdělení obvinění, odbornou pomoc k překonání osobní krize, ve které se může snadno ocitnout. Zároveň je třeba se již v tomto stádiu pokusit o změnu jeho životních postojů a chování. Blíže např. Kratochvíl, V. a kol. Trestní právo hmotné. Obecná část. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, 961 s., str. 678.

⁹⁶ Peněžitou záruku je možné užít jen u důvodů vazby dle ust. § 67 a) a c) TR, a to pouze při podezření ze spáchání vybraných provinění. Peněžitou záruku není možné užít v případě trestního stíhání mladistvého pro provinění vraždy, teroru, ublížení na zdraví a dalších závažných provinění (viz § 73a odst. 1 TR). Nejprve je třeba rozhodnout o přípustnosti peněžitě záruky (včetně případného určení její výše a způsobu jejího složení, kde je třeba příp. zohlednit výše uvedené aspekty nakládání s majetkem mladistvého), a poté rozhodnout o propuštění mladistvého na svobodu nebo příp. o jeho ponechání na svobodě.

Listiny⁹⁷), přesto však dokázala vyvolat velkou diskuzi, která skončila až podáním ústavního návrhu na zrušení § 53 a 54 ZSM, která se týkají ochrany mladistvého. Ústavní soud v nálezu č. Pl. ÚS 28/4 ze dne 8. 11. 2005 potvrdil opodstatněnost speciální právní úpravy ochrany soukromí trestně stíhaných mladistvých a výše uvedený návrh na zrušení předmětných ustanovení ZSM Okresního soudu v Kladně zamítl.⁹⁸

Zásada ochrany soukromí mladistvých modifikuje obecnou zásadu veřejnosti, která je tak uplatněna pouze při vyhlásování konečného meritorního rozhodnutí. Řízení

⁹⁷ Čl. 17 Listiny zaručuje svobodu projevu a právo na informace. Poskytování informací v trestním řízení a zveřejňování informací o něm s dospělými pachateli upravuje § 8a TR, který koresponduje se základní zásadou trestního procesu, a to zásadou presumpce neviny. V případě mladistvého pachatele je šíření informací ještě zprísňeno, neboť určitá negativní stigmatizace jeho osoby na základě proběhuvšího trestního řízení bez ohledu na jeho výsledek jej může postihnout na celý jeho další život, s o to závažnějšími důsledky, že se jedná o psychicky dosud méně vyzrálého jedince.

⁹⁸ Z odůvodnění uvedeného rozhodnutí čl. 12-14:

Ústavní soud je ve shodě s doktrínou v tom, že zákon o soudnictví ve věcech mládeže je důsledně podřízen zájmu mladistvých. Čini tak s ohledem na věk a rozumovou vyspělost mladistvých. Tato východiska se ve snaze minimalizovat stigmatizaci mladistvých z probíhajícího řízení promítají právě do ustanovení § 54 odst. 1 zákona o soudnictví ve věcech mládeže. Zákonodárce vycházel i z úvahy, že požadavek ochrany osobního soukromí mladistvých po celou dobu řízení je dán zájmem jejich ochrany před škodlivými vlivy většího prostředí a publicity (srov. A. Sotolář, K ochraně soukromí mladistvých podle zákona o soudnictví ve věcech mládeže, Trestněprávní revue č. 4/2004, str. 128-129).

Napadené ustanovení § 54 odst. 1 zákona o soudnictví ve věcech mládeže je konformní i s čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, který umožňuje vyloučit veřejnost...po dobu celého nebo části procesu...když to vyžadují zájmy nezletilých, nebo... pokud by, vzhledem ke zvláštním okolnostem, veřejnost řízení mohla být na újmu zájmem spravedlnosti. Ústavní soud si je vědom toho, že s „jistou dávkou zjednodušení“ lze zaznamenat v současném trestněpolitickém vývoji na tomto úseku dva již výše naznačené protichůdné trendy. První trend, který je typický pro Velkou Británii a částečně i Skandinávii, kde se po vzoru USA prosazuje neoklasická trestněprávní doktrína, vycházející z indeterminismu vůle jednotlivce a z toho vyplývajícího důsledku - práva společnosti reagovat přísně a nekompromisně na jakákoliv porušení norem trestního práva, bez ohledu na věk, mentální či mravní vyspělost pachatele. Míra odpovědnosti je zde určována mírou závažnosti spáchaných činů, nikoliv specifickou osobností pachatele. Druhý trend, uplatňovaný např. v Rakousku, Švýcarsku, Německu a České republice, vychází naopak mj. z klíčové role věku a s ním úzce souvisejícího stupně dosaženého rozumového a duševního vývoje, do pozadí naopak ustupuje význam konkrétní závažnosti spáchaného deliktu (srov. Válková, Odpovědnost, str. 132). Tento druhý trend, který sleduje i Česká republika, nalezl vztahu k napadenému ustanovení § 54 odst. 1 zákona o soudnictví ve věcech mládeže oporu i v řadě mezinárodních dokumentů v oblasti zacházení s delikventní mládeží, např. v Úmluvě o právech dítěte z r. 1989, v tzv. Pekingských pravidlech - rezoluci OSN 40-33 „Minimální standardy soudnictví nad mládeží“ z roku 1989 a v neposlední řadě v Doporučení Rady ministrů členským státům Rady Evropy týkajícím se nových způsobů zacházení s juvenilem delikvencí a posláním justice mládeži [roč. (2003) 20 (dále jen „Doporučení Rec(2003) 20“]. K závěru, že „pokud to věk a další zvláštní rysy dítěte, stejně jako okolnosti trestního procesu, dovolují, upravené řízení s vybranou účastí a rozumovým informováním by všeobecnému zájmu na tom, aby chod spravedlnosti byl transparentnější, mohlo vyhovět (srov. rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva ve věci T. proti Spojenému království ze dne 16. prosince 1999, stíž. č. 24724/94, a V. proti Spojenému království ze dne 16. prosince 1999, stíž. č. 24888/94).

Ústavní soud konečně posoudil napadená ustanovení z hlediska proporcionality vztahu mezi zájmem na ochraně soukromí trestně stíhaných mladistvých na jedné a právem na informace na druhé straně. Dospěl přitom k závěru, že zákonodárce nevybočil z mezí daných mu Listinou.

s mladistvými (a s dětmi) je tedy neveřejné a rovněž osoby, jež přijdou v rámci trestního řízení i mimo ně do styku s údaji ohledně mladistvého, jsou vázány mlčenlivostí. Zvýšená ochrana soukromí mladistvého je zavedena z důvodu nebezpečí stigmatizace mladistvého trestním řízením a dalším negativním projevům spojených s publicitou případu.

Při projednávání konkrétních věcí je pak třeba zvažovat i skutečnost, že mládež, která se dopouští trestné činnosti, potřebuje nejen dohled a vedení k životu v souladu se zákonem, ale vzhledem ke své specifické situaci, úrovni vývoje a stupni zralosti, také poradenství a pomoc. Mezi specifická práva osob mladších patnácti let a mladistvých patří i právo na ochranu před zásahy do jejich osobní svobody a soukromí.

Ochrana mladistvých je poskytována od okamžiku zahájení trestního stíhání až do právní moci rozhodnutí, kterým se trestní stíhání končí – tím může být odsuzující nebo zprošťující rozsudek, usnesení o zastavení trestního stíhání, usnesení o podmíněném zastavení trestního stíhání, usnesení o schválení narovnání, usnesení o postoupení věci jinému orgánu, usnesení o odstoupení od trestního stíhání atd. Toto pravidlo bezprostředně souvisí s presumpcí nevinu mladistvého⁹⁹.

Ochrana soukromí se poskytuje nejenom mladistvým, ale i jiným osobám na řízení zúčastněných, např. poškozenému, svědkům, zákonným zástupcům mladistvého, obětem trestných činů, atd.

Je zakázáno zveřejnění jakékoliv informace, ve které by bylo uvedeno jméno (či jména) a příjmení mladistvého nebo jiné informace, která by vedla k možnosti identifikace mladistvého. Může se jednat o uvedení např. jmen jeho rodičů,

⁹⁹ „Princip presumpce nevinu vyžaduje, aby to byl stát, kdo nese konkrétní důkazní břemeno. Existují-li jakékoliv rozumné pochybnosti, nelze je vyložit v neprospěch obviněného, resp. obžalovaného, ale naopak je nutno je vyložit v jeho prospěch. Jinak řečeno, jsou-li možné dva či více výkladů provedených důkazů, nelze učinit zjištění, které nejvíce ztěžuje obviněného, a to právě s ohledem na presumpci nevinu [sron. náleží sp. zn. IV. ÚS 137/05 ze dne 22. 3. 2006 (N 66/40 SbNU 655)]. Z principu presumpce nevinu plyne pravidlo in dubio pro reo, dle kterého, není-li v důkazním řízení dosaženo praktické jistoty o existenci relevantních skutkových okolností, tj. jsou-li přítomny důvodné pochybnosti ve vztahu ke skutku či osobě pachatele, jež nelze odstranit ani provedením dalšího důkazu, je nutno rozhodnout ve prospěch obviněného [viz náleží sp. zn. I. ÚS 733/01 ze dne 24. 2. 2004 (N 26/32 SbNU 239)]. Jakkoli vysoký stupeň podezření sám o sobě není s to vytvořit zákonný podklad pro odsuzující výrok [viz náleží sp. zn. IV. ÚS 36/98 ze dne 13. 5. 1998 (N 54/11 SbNU 43)]. S ohledem na shora uvedené trestní řízení vyžaduje v tomto ohledu ten nejvyšší možný stupeň jistoty, který lze od lidského poznání požadovat, alespoň na úrovni obecného pravidla “prokázání mimo jakoukoliv rozumnou pochybnost” (viz náleží sp. zn. IV. ÚS 260/05). Citováno z nálezu Ústavního soudu sp.zn. I.ÚS 3741/11 ze dne 28. 6. 2012.

sourozenců, přesnou adresu jeho bydliště apod. V případě jasné identifikace mladistvého podle místa bydliště (malá vesnice s několika obyvateli), nesmí být uvedena ani tato obec. Nicméně § 53 odst. 2 ZSM umožňuje sdělování určitých informací ohledně totožnosti mladistvého v rámci řízení z důvodu:

- sdělení informací ohledně totožnosti mladistvého v rámci probíhající trestního řízení, jejichž účelem však není zveřejnění, tedy např. sdělí-li policejní orgán svědkovi, v jaké věci jej chce vyslechnout apod.
- pátrání po mladistvém – zde je možné i zveřejnění, a to jak informací ohledně jeho totožnosti, tak i jeho podobizny. Po vypátrání mladistvého je však nutno opět jeho soukromí chránit.
- sdělení informací probačním úředníkem z důvodu výkonu jeho práce či výkonu dohledu.

Osoby, které přijdou do kontaktu s informacemi ohledně mladistvého dle § 53 odst. 3 ZSM, ale i jiným způsobem, musí být poučeny, že tyto informace nesmějí dále nikomu sdělovat, ledaže by to bylo nutné pro účely uvedené v tomto ustanovení. Poučení poskytuje nejčastěji orgán činný v trestním řízení dle ZSM nebo pracovník PMS nebo pracovník OSPOD¹⁰⁰, a to písemnou formou.

Aby nedošlo ke zneužití informací, příp. jejich dalšímu šíření, jsou osoby, které se je dle § 53 ZSM o mladistvém dozvědí, povinny tyto uchovávat odděleně od dalších informací o mladistvém a zajistit, aby k nim nikdo další neměl přístup. Porušení povinnosti zde uvedené je možno postihnout jako přestupek dle § 44a a jako správní delikt dle § 45a zák. č. 101/2000Sb. o ochraně osobních údajů, ve znění pozdějších předpisů. V úvahu by mohl připadat i postih trestněprávní dle § 180 TZk za trestný čin neoprávněného nakládání s osobními údaji (v případě, že u mladistvého dojde k vážné újmě na právech nebo oprávněných zájmech a splnění dalších kvalifikačních požadavků).

¹⁰⁰ Orgán sociálně-právní ochrany dětí podle zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů.

Vzhledem k neveřejnosti řízení jsou taxativně vymezeny osoby, které jsou oprávněny být přítomny v jednací síni (§ 54 odst. 1 ZSM)¹⁰¹. Jednání je možno konat veřejně jen výjimečně, a to na návrh mladistvého, o kterém soud pro mládež rozhodne usnesením, nicméně právním řádem nejsou nikterak stanoveny podmínky, kdy by musel návrhu mladistvého vyhovět, a proti usnesení není možné podat stížnost.

Ve sdělovacích prostředcích je možno uveřejnit jen takové obecné informace o případu a o průběhu řízení, které nepovedou ke ztotožnění mladistvého ani jiných osob na řízení zúčastněných. Ke ztotožnění nesmí dojít na základě textových informací ani obrazových snímků (jak fotografií, tak kreseb). Zákon vylučuje publikování každého textu nebo každého vyobrazení týkajícího se totožnosti trestně stíhaného mladistvého, bohužel přímo ale neřeší publikování vyobrazení jiných osob, např. rodičů mladistvého. Vzhledem k tomu, že právní úprava ZSM je právní úpravou důsledně podřízenou zájmům a ochraně mladistvých, je třeba ustanovení § 54 odst. 2 ZSM vykládat extenzivně a pod pojem „*vyobrazení týkající se totožnosti mladistvého*“ je nutné subsumovat rovněž fotografii rodičů mladistvého a jiných blízkých osob, která jednoznačně vede k identifikaci samotného mladistvého, minimálně v okruhu osob známých rodině mladistvého, spolupracovníků rodičů, sousedů apod.¹⁰²

¹⁰¹ Jedná se o tyto osoby:

- až dva důvěrníci mladistvého – osoby, které za své důvěrníky mladistvý označí a jejichž účast na jednání si přeje, avšak tato není obligatorní, tzn. je možno jednat, i pokud se důvěrníci nedostaví. Jejich účast by mohla být vyloučena pouze např. v případě nezletilosti některého z nich, kdy by jeho účast na jednání mohla ohrožovat např. jeho mravnost. Je-li více mladistvých, počet důvěrníků by neměl překročit šest osob. (K tomu blíže viz ustanovení § 201 TR, které se užije subsidiárně.)
- obhájce mladistvého
- zákonní zástupci
- příbuzní v přímém pokolení, sourozenci, manžel nebo druh – osoby definované občanským zákoníkem
- poškozený a jeho zmocněnec, který může být zároveň důvěrníkem dle zákona o obětech
- zúčastněná osoba a její zmocněnec – osoba, jejíž věc byla nebo má být v řízení
- zákonní zástupci poškozeného a zúčastněné osoby – jsou-li poškozený či zúčastněná osoba zbaveni způsobilosti k právním úkonům, vystupují za ně zákonní zástupci,
- svědci,
- znalci,
- tlumočníci,
- orgán sociálně-právní ochrany dětí - je orgán obce s rozšířenou působností (viz § 33 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí). Účast orgánu sociálně-právní ochrany dětí slouží zejména k důkladnému zjištění poměrů v rodině, či ústavním zařízení, kde mladistvý žije.
- úředníci Probační a mediační služby
- zástupce školy nebo výchovného zařízení - a to toho, které mladistvý navštěvuje, přispěje-li to zejména k lepšímu výchovnému působení na mladistvého.

¹⁰² Srovnej např. Hrušáková, M. Ochrana soukromí mladistvých a veřejnosti řízení dle zákona o soudnictví ve věcech mládeže. In Bulletin advokacie, 1/2007, str. 33-37.

Lze tedy shrnout, že je zakázáno zveřejňování veškerých informací umožňujících identifikovat mladistvého pachatele, a to kýmkoliv, jakýmkoliv způsobem a po neomezenou dobu. Tuto zásadu může prolomit pouze předseda senátu nebo soudce soudu pro mládež v souvislosti se zveřejněním konečného výsledku řízení, a to v případě uznání viny mladistvého. Dále pak je z této zásady rovněž vyloučeno zveřejnění informací za účelem pátrání po mladistvém.

Zásada veřejnosti řízení je zachována ve formě vyhlášení rozsudku, kterému může být přítomna veřejnost, byť veškeré osoby přítomné v jednací síni musí být předtím poučeny o tom, že dále nesmí šířit informace, které se při vyhlášení rozsudku v jednací místnosti dozví. Rozsudek se vyhláší v přítomnosti mladistvého. Zákon umožňuje publikovat pouze odsuzující rozsudek, nikoliv jinou formu rozhodnutí a ani rozsudek zprošťující.¹⁰³

Předseda senátu má dále právo zpřísnit podmínky pro uveřejnění rozsudku ve veřejných sdělovacích prostředcích, tedy dále nad rámec zákonné úpravy ještě více zúžit okruh informací, které z něj lze při jeho publikaci čerpat, ale rovněž i zmírnit podmínky pro uveřejnění rozsudku ve veřejných sdělovacích prostředcích, tj. že je možné rozhodnutím předsedy senátu povolit uveřejnění rozsudku spolu se jménem a příjmením mladistvého, případně s jinými osobními údaji o mladistvém. Toto je činěno obvykle z důvodu, kdy zájem společnosti převyšuje zájem mladistvého, tedy ochrana společnosti před takovýmto pachatelem provinění je vyšší, než samotná ochrana mladistvého (pokud se jedná o zvlášť závažné provinění, či se jej pachatel dopustil již opakovaně apod.).

3.4.3.5 Příslušnost soudů v řízení ve věcech mladistvých

Jak již bylo uvedeno výše, Česká republika nemá zvláštní systém soudů pro mládež, ale je pro ně vyčleněn vždy speciální senát či soudce, který se zaměřuje na problematiku mladistvých a dětí trestně neodpovědných¹⁰⁴. V souvislosti s tímto je však nutné zmínit, že byť z hlediska věcné příslušnosti, že příslušný je takovýto soud pro mládež, je tato upravena obecnými předpisy. Tedy při posuzování, zda trestní věc mladistvých bude projednávat zvláštní senát okresního nebo krajského soudu, musíme vždy vyjít z obecných ustanovení a z trestních sazeb pro dospělé pachatele.

¹⁰³ Tato možnost by sice v některých případech mohla být vhodná, zejména pokud v průběhu řízení došlo k „úniku“ informací a došlo tak k poškození pověsti mladistvého, ale tuto možnost zákon neumožňuje.

¹⁰⁴ V tomto případě by pak ovšem konal řízení podle ZSM a OSŘ.

Ovšem co se týká místní příslušnosti, tato je upravena odlišně od dospělých pachatelů. Jako první kritérium je řazeno místo, kde se mladistvý zdržuje, bydlí či pracuje. Díky této speciální příslušnosti by mělo být dosaženo toho, že budou nejuplněněji zjištěny poměry mladistvého a bude na něj i nejlépe výchovně působeno, a to včetně následné kontroly výkonu opatření. Je tak dána také větší šance, že všechna řízení s mladistvým, pokud tento pokračuje v trestné činnosti, bude řešit jeden soud, který je obeznámen s poměry na straně mladistvého i s jeho předchozími odsouzeními. Je nutné nezaměňovat *místo bydliště mladistvého* automaticky s místem trvalého pobytu mladistvého dle zákona č. 133/2000 Sb., o evidenci obyvatel a rodných číslech a o změně některých zákonů (dále jen zákon o evidenci obyvatel). Údaj o trvalém pobytu je údajem evidenčním, ale nemusí korespondovat s faktickým místem, kde mladistvý bydlí, které by mělo být primárním určovacím kritériem.¹⁰⁵ Pokud mladistvý nemá stále faktické bydliště, je dalším určujícím místem *místo, kde se mladistvý zdržuje*. Jedná se o místo, kde mladistvý přebývá nikoliv jen přechodně, ale určitou delší dobu v návaznosti na vazby, které jej k tomuto místu poutají. Může se jednat např. o bydliště prarodičů, ke kterým se odstěhoval z místa svého trvalého bydliště od rodičů, nebo místo bydliště jeho partnera či partnerky, internát apod.¹⁰⁶ Pokud není možné zjistit ani toto místo, vychází se z *místa, kde mladistvý pracuje*, tj. místo, kde prakticky vykonává práci pro určitého zaměstnavatele, nikoliv pouze evidenční místo sídla zaměstnavatele. Toto kritérium má přednost

¹⁰⁵ Za místo, v jehož obvodu mladiství bydlí, podle kterého se ve smyslu § 37 odst. 1 ZSM určuje místní příslušnost soudu pro mládež, nelze mechanicky přejímat místo jeho trvalého pobytu, ale je potřeba pro jeho určení vždy ověřit, kde mladistvý skutečně bydlí. Za takové místo lze považovat i výchovné zařízení, v němž mladistvý vykonává ústavní nebo ochrannou výchovu, pokud se nejedná jen o dočasný pobyt. Takovým místem však není věznice, kde je mladistvý ve vazbě nebo kde vykonává trestní opatření odnětí svobody. Srovnej např. rozhodnutí Nejvyššího soudu sp.zn. Rt 15/2008.

¹⁰⁶ Nejvyšší soud v souvislosti se zásadou, že základním a prvotním hlediskem pro určení příslušnosti soudu pro mládež je místo bydliště obviněného mladistvého, shledal, že místně příslušným soudem pro mládež (§ 2 písm. g) ZSM), je v daném případě soud, v jehož obvodu se nachází výše označený výchovný ústav; tímto soudem je Okresní soud v K. Takový závěr učinil především vzhledem k délce pobytu obviněného mladistvého v tomto zařízení, který zde již trvá více než jeden rok, a proto se nejedná o pobyt dočasný. Takový pobyt lze označit za obdobný trvalému (stálému) bydlišti, a lze mít za to, že spolupráce soudu a výchovného zařízení pro mládež v daném případě je účelná a prospěch mladistvého ji vyžaduje. Viz rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 8 Td 62/2004

Z rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 8 Td 33/2007:

Nejvyšší soud si před rozhodnutím o příslušnosti soudu ověřil, že mladistvý se ve Výchovném ústavu ve Ch. má skutečně zdržovat a měl by zde setrvat až do nabytí zletilosti (na tom nic nemění aktuální zjištění, že je t. č. na útěku a je po něm vyhlášeno pátrání). Z uvedených poznatek tak vyplyvá, že místem, kde se mladistvý nyní zdržuje a kde by se měl zdržovat nejméně do dovršení osmnáctého roku svého věku, je jmenovaný výchovný ústav.

i před případným postoupením soudu, kde by jednání bylo hospodárnější a rychlejší, např. z důvodu bydliště svědků apod.¹⁰⁷

Pokud není možné určit jako první kritérium místo bydliště mladistvého, či místo jeho zdržování se, či práce zjistit, určí se pak příslušnost soudu dle *místa, kde bylo spácháno provinění*.¹⁰⁸ Nelze-li zjistit ani toto místo, teprve poté je možno postupovat dle třetího kritéria a určit místní příslušnost soudu, v jehož obvodu vyšlo provinění najevo. Tato úprava pak již odpovídá základní úpravě příslušnosti soudu u dospělých pachatelů trestných činů. *Místo, kde vyšlo provinění najevo*, je místem, v jehož obvodu se orgán činný v trestním řízení dozvěděl, že bylo určité provinění spácháno, např. obvod policejního orgánu, který přijal trestní oznámení o spáchání provinění apod.¹⁰⁹

¹⁰⁷ Důvody, na nichž založil Okresní soud v P. své rozhodnutí o postoupení věci Okresnímu soudu v B., reflektovaly především zájmy svědků a znalců, méně však již prospěch a zájmy, který měly být pro tento soud primární, a to prospěch a zájmy mladistvého. Lze připustit, že případné provedení trestního řízení u Okresního soudu v B. se může jevit jako hospodárnější a rychlejší, avšak tato hlediska nemohou převažovat nad zájmy mladistvého, kterými jsou především jeho zdárný psychosociální vývoj, začlenění do společnosti v místě trvalého bydliště, příprava na budoucí povolání, to vše ve smyslu efektivního výchovného působení na něj. V tomto smyslu byly již vytvořeny příznivé předpoklady právě v místě bydliště mladistvého. Citováno z rozhodnutí Nejvyššího soudu 8 Td 37/2008

¹⁰⁸ U mladistvé nebylo spolehlivě zjištěno místo, kde bydlí či kde se zdržuje, ani místo, kde pracuje. V místě bydliště trvalého bydliště se nezdržuje, nemá k němu žádný vztah, o čemž svědčí i skutečnost, že po dovršení zletlosti se do místa bydliště nevrátila a přechodně se ubytovala v zařízení sociálních služeb v obvodu Městského soudu v Brně. Nezanedbatelným poznatkem je, že mladistvá již dovršila věk 18 let, je tedy zletilá, čímž se relativizuje také objektivní možnost orgánu sociálně-právní ochrany dětí na mladistvou působit, aby vedla řádný život. Je proto na místě aplikovat § 37 odst. 2 ZSM, podle něhož koná řízení soud pro mládež, v jehož obvodu bylo provinění spácháno. Rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 8 Td 67/2010.

Případně z rozhodnutí Nejvyššího soudu NS 8 Td 15/2009:

I. *Nebyly splněny podmínky § 37 odst. 1 ZSM, byla-li zvažována místní příslušnost soudu, v jehož obvodu se mladistvý sice nyní krátce dobu zdržuje, ovšem jen přechodně a nelze pro nevynášené a nejisté poměry mladistvého určit, zda v bydlišti své sestry setrvá delší dobu, když i sám uvažuje o tom, že by chtěl žít společně se svou matkou žijící na okresě J.*
 II. *Nelze s jistotou stanovit místo, kde má mladistvý stále bydliště, pokud jde v případě místa, v němž se nyní zdržuje, o bydliště přechodné, vázané na studium. Je tudíž vhodné a s ohledem na dosavadní chování mladistvého i účelné, aby byla věc projednána soudem, v jehož obvodu bylo provinění spácháno.*

¹⁰⁹ Dle rozhodnutí Nejvyššího soudu NS 8 Td 41/2010 je zřejmé, že:

1. *Místní příslušnost (soudů pro mládež věcně příslušných krajských a okresních soudů) je tedy určována uvedenými třemi skupinami hledisek. Příslušnost určená podle prvního, příp. druhého hlediska má tu výhodu, že soud může nejlépe a nejsnáze zjistit okolnosti charakterizující osobu mladistvého a jeho poměry, prostředí, v němž žije a pracuje, vytvářet podmínky pro individuální přístup ke řešení jednotlivých věcí a zanedbatelné není ani to, že výchovný účinek provedeního řízení zde bývá nejpůsobivější. Předpokládá to ovšem spolehlivé zjištění, že takto označené místo je fakticky místem, kde má mladistvý stále bydliště, zdržuje se nebo zde pracuje, anebo má alespoň vytvořeny reálné podmínky pro to, aby zde stále bydlel, zdržoval se nebo pracoval.*

2. *Adresu, na níž je mladistvý sice trvale blášen, ale na které se dlouhodobě nezdržuje, nelze považovat za jeho stále bydliště ve smyslu § 37 odst. 1 ZSM. Okresní soud v J., soud pro mládež, v jehož obvodu mladistvý v současné době formálně „bydlí“ by zajiště nemohl (ze soudů pro mládež, které z hlediska místní příslušnosti reálně přicházejí v úvahu) nejlépe a nejsnáze zjistit okolnosti charakterizující osobu mladistvého a současně dosáhnout požadovaného výchovného účinku. Protože ten bývá nejpůsobivější právě u toho soudu, v jehož obvodu bylo provinění spácháno, je zapotřebí za stávající situace upřednostnit druhé z výše uvedených zákonných hledisek. Přitom se jeví potřebné vzít zřetel i na požadavek rychlosti a účelnosti řízení a jemu korespondující zásadu procesní ekonomie.*

3.4.4 Shrnutí trestního řízení ve věcech mladistvých v České republice

Po rozebrání právní úpravy mladistvých, jejich vybraných aspektů, docházím k závěru, že platná právní úprava zajišťuje vhodné možnosti řešení problematiky řízení ve věcech mladistvých, které odpovídají požadavkům mezinárodním. Možnost omezit osobní svobodu mladistvého je využita jen jako ultima ratio a na nezbytně nutnou dobu. Možnost a v podstatě i povinnost zastupování obhájcem do 18. roku věku mladistvého dostatečně zohledňuje rozumové schopnosti mladistvých, kdy obhájce je nutný již od prvních úkonů v trestním řízení. Na druhou stranu právě u obhájce postrádám nutnou specializaci na práci s mládeží, kterou vyžadují mezinárodní standardy, nicméně přesto je možné shledat naši právní úpravu v tomto směru jako nadstandardní.

Co se týká příslušnosti soudu je velmi vhodné, že došlo k vytvoření tzv. soudů pro mládež, kdy soudci mají speciální trénink a jsou zaměřeni na práci s mládeží. Změna příslušnosti soudů, kdy je největší důraz kladen na zájmy mladistvých a s tím spojená změna prvního kritéria v případě místní příslušnosti, tedy důraz je kladen na místo, kde mladistvý bydlí, zdržuje se nebo pracuje, a to opravdu po faktické stránce, shledávám velmi vhodný právě pro celkové řešení trestné činnosti mladistvých, neboť orgány sociálně právní ochrany dítěte mohou reagovat nejen v rámci trestního řízení, ale i netrestního, např. v rámci zvláštních způsobů řízení podle ZZZŘ.

Je možné tedy shrnout, že právní úprava v České republice je nastolena v souladu s mezinárodními pravidly, byť v některých drobnostech (zejména ve vztahu k obhájcům) je třeba ještě některé změny učinit.

4 SROVNÁNÍ TRESTNÍHO ŘÍZENÍ VE VĚCECH MLADISTVÝCH S VYBRANÝMI ZEMĚMI EVROPSKÉ UNIE

V souvislosti s rozšířením možností dospělých a mladistvých na cestování, studium v zahraničí či práce v zahraničí, a to zejména v rámci zemí Evropské unie, dochází k častějším případům, kdy se osoba mladší 18 let dopustí protiprávního jednání ve státě, v němž se zrovna nachází, který je odlišný od jejího domovského státu. Podle toho, jaká je v té které zemi právní úprava, může být stíhána trestněprávně, případně může být vyžadováno, aby byla stíhána v domovském státě. A to za předpokladu, že se již nenachází ve státě, kde spáchala své protiprávní jednání. Může pak dojít k několika způsobům, jak je možné celou záležitost vyřídit. Často však narazíme na několik problémů, které jsou s tímto spjaty. Některé jsem zmínila již v rámci kapitoly týkající se mezinárodní spolupráce, tedy tím, že oba státy nebudou mít stejnou hranici trestní odpovědnosti, nebo budou mít odlišnou právní úpravu daného trestného činu, či by problematiku řešily odlišně (např. místo trestního řízení pouze občanskoprávní postih). Z tohoto důvodu je vhodné se zaměřit na několik států a zhodnotit, zda by v jejich případech byla možná spolupráce v trestních věcech mladistvých a v čem jsou například natolik rozdílné, že by nešlo užít mezinárodně právních institutů, jako je např. evropský zatýkácí rozkaz.

Výběr zemí pro tento účel byl velmi problematický, neboť snad každá země EU je natolik v některých rysech specifická, že bychom je mohli porovnávat a rozebírat z různých úhlů pohledu. Pro rozbor vybraných zemí a dílčí srovnání jsem si nakonec vybrala 4 země, které jsou natolik odlišné, abych poukázala na případné rozdíly. Na druhou stranu se jedná o země, které jsou české mládeži dostupné, a tedy je reálné, že zde mohou páchat trestnou činnost, pro niž by bylo třeba využít spolupráce těchto zemí. První z nich je Rakousko, kde systém zvláštního soudnictví pro mládež byl inspirací i pro naši právní úpravu, nicméně v této zemi byl systém zvláštních soudů pro mládež zrušen. Rakousku v některých rysech podobnou zemí je i sousedící Německo. Slovensko jsem vybrala z důvodu, že nás pojí historické kořeny, a přesto již můžeme nalézt odlišnosti jen doslova pár let po našem rozdělení. Poslední zemí, kterou jsem do srovnání zařadila, je Francie, neboť její přístup je zcela odlišný než výše uvedené země. Při porovnávání jsem se zaměřila jak

na hranici trestní odpovědnosti, tak na institut obhajoby v trestním řízení (zejména, od jakého okamžiku je účast obhájce nezbytná) a samozřejmě jsme neopomněla možnosti omezení osobní svobody mladistvého a specifika soudnictví ve věcech mladistvých se zaměřením na příslušnost soudů.

4.1 Trestní řízení ve věcech mladistvých v Rakousku

4.1.1 Stručný historický vývoj

Zvláštní právní úprava pro mladistvé v Rakousku sahá až do poloviny 19. století, neboť v jejich trestním zákoníku č. 117/1852 Ř. z. o zločinech, přečinech a přestupcích, ze dne 27. května 1852 nalezneme pro mládež ve věku 10-14 let (§ 237) speciální ustanovení, která byla uvedena v § 269 až 273. Mimo jiné tato ustanovení umožňovala uložit trest zavření na odděleném místě podle povahy okolností až na šest měsíců (§ 270). Dítě mladší 10 let mohlo být pouze přenecháno k domácímu tělesnému trestu (§ 237)¹¹⁰. Roku 1909 byly zřízeny v Rakousku soudy pro mládež¹¹¹ a již roku 1907 vznikl první návrh samostatného zákona o soudnictví nad mládeží. Zákon byl po mnohaleté diskusi vyhlášen až v roce 1928 ve spolkové sbírce zákonů pod. č. 234, o zacházení s mladými delikventy („Bundesgesetz über die Behandlung junger Rechtsbrecher“, zkráceně „Jugendgerichtsgesetz“ BGBl 234/1928), a účinnosti nabyl ke dni 1. 1. 1929. Tento zákon byl založen na výchovných myšlenkách namísto trestání a došlo k zavedení výchovných opatření. Výchovná opatření mohla být uložena vedle či namísto trestu nebo také až po vykonání uloženého trestu. Tento zákon zůstal účinný do roku 1944, kdy jej nahradil říšský zákon o soudnictví ve věcech mládeže („Reichsjugendgerichtsgesetz“ RGBl I, 637/1944). Se zavedením tohoto zákona došlo ke snížení věkové hranice trestní odpovědnosti ze 14 let na 12 let.

Po druhé světové válce došlo k reaktivaci původních rakouských zákonů, mezi něž patřil i již zmiňovaný zákon o soudnictví nad mládeží z roku 1928, který však byl přijat jako zákon BGBl 272/1949. Díky neustále se zvyšující kriminalitě mládeže a nutnosti aktivněji řešit tuto problematiku došlo po mnohých diskuzích k přijetí zákona ze dne 26. října 1961 o zacházení s mladými provinilci („Bundesgesetz

¹¹⁰ Blíže § 269-273 zákona č. 117/1852 Ř. z., o zločinech, přečinech a přestupcích, dostupné z ASPI

¹¹¹ Srovnej např. Zezulová, J. *Systém trestní justice nad mladistvými v Rakousku*. In *Časopis pro právní vědu a praxi*, roč. VII, číslo 3/1999, str. 260.

über die Behandlung junger Rechtsbrecher“ zkráceně „Jugendgerichtsgesetz BGBl 278/1961“), který nabyl účinnosti dne 1. 1. 1962. Ačkoliv v rámci diskuse mezi odborníky bylo navrhováno snížení dolní věkové hranice trestní odpovědnosti na 12 či dokonce 10 let, byla zachována hranice 14 let.

Roku 1974 proběhla v Rakousku „velká trestněprávní reforma“, jež vedla k přijetí „zákona o přizpůsobení trestního práva mládeže“ („Jugendstrafrechtsanpassungsgesetz“ BGBl 425/1974). Jeho cílem byla snaha o právně-systematické sjednocení trestního práva, nicméně fakticky došlo k začlenění většiny speciálních ustanovení týkajících se mládeže do trestního zákoníku.¹¹² Až v roce 1988 došlo k opětovnému začlenění problematiky mladistvých do samostatného zákona, a to do zákona o soudnictví nad mládeží z roku 1988 („Jugendgerichtsgesetz“ BGBl 599/1988), který vstoupil v účinnost k 1. 1. 1989 a platí dosud.¹¹³ Cílem tohoto zákona je vzít v úvahu zvláštní charakteristiku mladistvých, jejich vývoj, který je odlišný od plné trestní odpovědnosti dospělých. Tento zákon obsahuje jak hmotněprávní, tak procesněprávní ustanovení, stejně jako některé aspekty výkonu trestu.¹¹⁴ Pro nás nejvýznamnější novela tohoto zákona je novela BGBl I 19/2001, s účinností od 1. 7. 2001, jež snížila horní hranici trestní odpovědnosti z 19 na 18 let, a dále došlo k vytvoření speciálních ustanovení pro věkovou skupinu 18 až 20letých mladých dospělých („junge Erwachsene“).

Další podstatná změna zákona o soudnictví ve věcech mládeže je spojena s novelou BGBl I 30/2003, kterou došlo s účinností k 1. 7. 2003 ke zrušení soudu pro mladistvé ve Vídni a přenesení jeho agendy na 14 vídeňských soudů. Následovaly novely BGBl I 116/2003 a I 60/2004, díky nimž došlo k přenesení speciální působnosti soudů ve věcech mladistvých v Linzi a Grazu na obecné soudy (okresní - Bezirksgerichte či krajský soud pro Vídeň v trestních věcech - Landesgericht für Strafsachen Wien).¹¹⁵

¹¹² Bogensberger, W. Jugendstrafrecht und Rechtspolitik. Wien, Manzsche Verlags- und Univesitätsbuchhandlung, 1992, s. 109.

¹¹³ Bundesgesetz vom 20. 10. 1988 über die Rechtspflege bei Jugendstraftaten, BGBl 1988/599.

¹¹⁴ Urban Violence – Juveniles – New Media. *Tackling the current challenges in Austria*. Report presented by the Minister of Justice in Austria. Council of Europe, Vienna 2012, str. 18. Dostupné z <http://coe.int/minjust>

¹¹⁵ Ibidem, str. 10.

4.1.2 Vybrané aspekty rakouského trestního řízení ve věcech mladistvých

Zákon „Jugendgerichtsgesetz“ BGBl 599/1988 (dále jen „JGG“), definuje mladistvého jako osobu ve věku 14 až 18 let. Též stanoví i kategorii mladých dospělých (mezi 18 a 21 lety). Pro mladistvé ve věku 14 až 15 let stanoví některé odchylky a zvláštní ustanovení.

Principy trestního řízení ve věcech mladistvých korespondují s principy obecného trestního práva procesního pro dospělé pachatele, tedy rakouského trestního řádu. Nicméně JGG stanoví některé odchylky vůči mladistvým a mladým dospělým.

Státní zastupitelství, které je příslušné konat řízení ve věcech mladistvých je určeno podle pobytu mladistvého (§ 29 JGG). Navíc má povinnost vyrozumět sociálního pracovníka a opatrovnícký soud, že došlo k řízení ve věci mladistvého. Jedná se o tzv. ohlašovací povinnost („Verständigungspflicht“ dle § 33 JGG). Obdobně pak musí učinit v případě, že došlo ke skončení trestního řízení ve věci mladistvého.¹¹⁶

Podle JGG musí mít okresní (§ 27 odst. 2 JGG a § 30 odst. 2 StPO¹¹⁷) a krajské soudy (§ 27 odst. 1, 2 JGG, § 31 odst. 2 StPO) zvláštní oddělení, které se zabývají případy mladistvých pachatelů. Tyto osoby jsou proškoleny pro práci s mládeží, a to jak po právní, pedagogické, tak i psychologické stránce. Tedy tyto osoby musí prokazovat zvláštní znalosti v této oblasti (§ 30 JGG). Rozdělení mezi okresní a krajské soudy je dáno tím, že v případě, kdy je možné uložit trest na maximálně jeden rok, jsou příslušné řešit trestní věci mladistvých soudy okresní. V případech, kde hrozí vyšší trestní sazba, jsou pak příslušné krajské soudy. Pokud se jedná o krajské soudy, tak rozlišujeme příslušnost samosoudce, senátu a porotních soudů. Samosoudce rozhoduje v těch věcech, kde hrozí trest s horní sazbou do pěti let. Od horní hranice trestní sazby pěti let pak rozhoduje senát. Pokud se jedná o velmi závažné případy, kdy hrozí trest v rozmezí dolní hranice vyšší jak 5 let a s horní hranicí vyšší jak 10 let, pak rozhoduje porotní soud.¹¹⁸ Pro věcnou příslušnost soudu se však vychází, na rozdíl od naší právní úpravy, již ze snížených sazeb pro mladistvé. Jak již však bylo uvedeno výše, specializované soudy pro mládež v Rakousku od roku 2002 bohužel neexistují.

¹¹⁶ Blíže srovnej např. Maleczky, O. *Österreichisches Jugendstrafrecht*. Wien, Manzsche Verlag-und Universitätsbuchhandlung, 4. vydání, 2008, str. 43.

¹¹⁷ Strafprozessordnung, BGBl 1975/631 – trestní řád, ve znění pozdějších předpisů.

¹¹⁸ Urban Violence – Juveniles – New Media. Tackling the current challenges in Austria. Report presented by the Minister of Justice in Austria. Council of Europe, Vienna 2012, str. 18-19.

Dopustí-li se nedospělý nebo mladistvý jednání, za které mu hrozí trest, a pokud je z tohoto důvodu obava, že bude ohrožen vývoj jeho osobnosti, zkoumá se, zdali jsou žádoucí opatření podle rodinného práva nebo práva péče o mládež.¹¹⁹ O těchto opatřeních rozhoduje jinak poručenský nebo opatrovnický soud. V případě trestního řízení zahájeného proti mladistvému však rozhoduje trestní soud.

Místní příslušnost soudu je obdobně, jako je tomu v případě ČR, stanovena odlišně od dospělých. Tedy jako první kritérium je určeno místo bydliště mladistvého, nicméně toto by se nemělo v průběhu řízení měnit, pokud k tomu nebudou dány např. ekonomické důvody. § 29 JGG stanoví, že soud má rozhodovat ten nejbližší domovu mladistvého.¹²⁰ Stejně jako v České republice je toto speciální ustanovení o místní příslušnosti soudu dáno snazší možností být informován o mladistvém, zjistit jeho poměry a využít tak co nejlépe některých alternativních způsobů, např. odklonů.¹²¹ Nicméně, není-li možné je zjistit, postupuje se dle místa spáchání trestného činu, nebo místa dopadení.

Zakotvení práva na spravedlivý proces, a to zejména **práva na obhajobu mladistvého**, je dáno v rakouském trestním procesu dvojím způsobem. Práva mladistvého jsou v rámci trestního řízení rozšířena o osobu důvěrníka, kterou může mladistvý po celou dobu řízení mít. Jedná se obvykle o zákonného zástupce či učitele atd. (§ 37 JGG). Zákonní zástupci mají též práva, která má mladistvý, takže mají i přístup do spisu, mohou navrhnout důkazy, podávat opravné prostředky (§ 38 JGG). Samozřejmostí je i účast obhájce. V případech řízení před krajskými soudy je povinnost mít obhájce vždy, jedná se tedy o případ nutné obhajoby. U okresních soudů je obhájce nezbytný jen tam, kdy je mladistvý ve vazbě a je tak nezbytné, aby obhájce zaručoval jeho práva. Povinná obhajoba začíná obvykle až s prvním výsledkem. Pokud se nejedná o povinnou obhajobu, je přítomen řízení před okresními soudy reprezentant právní pomoci u soudu pro mladistvé.

Hlavní líčení ve věcech mladistvých je veřejné, nicméně existuje i tu možnost vyloučit veřejnost ve větším rozsahu, než je tomu u dospělých. Zejména se jedná

¹¹⁹ Nicméně s ohledem na publikaci je věnováno pouze částí týkající se protiprávního jednání mladistvých z pohledu trestního práva.

¹²⁰ Dle obecných předpisů je dle § 25 odst. 1 StPO první kritérium dáno podle místa spáchání trestného činu, dle § 25 odst. 2 se vychází z místa posledního pobytu obviněného nebo z místa, kde byl obviněný dopaden.

¹²¹ K tomu např. Seiler, S. *Strafprozessreform 2004 – Ergänzungsband zum Lehrbuch Strafprozessrecht*, 2. Vydání, Wien, WUV Universitätsverlag, 2006, str. 28.

o případy, kdy je to v zájmu mladistvého (§ 42 JGG), kdy by veřejné jednání mohlo mít negativní dopad na jeho budoucnost a vývoj. Byť je možné pořizovat zvukové záznamy během soudního jednání, s ohledem na zásadu ochrany osobnosti mladistvého nesmí být identita mladistvého, a to ani po vynesení odsuzujícím rozsudku, vyzrazena.¹²² Obdobně je omezen přístup k údajům ve spise mladistvého. Po určité době, v případě mladistvých je tomu 5 let, (s výjimkou vícenásobných odsouzení), je spis skartován a mladistvý nemá záznam v rejstříku trestů.

Velice důležitou úlohu hrají v případech mladistvých sociální pracovníci a probační úředníci. Tito mohou být přítomni hlavnímu líčení, pokud se již účastnili řízení přípravného, mohou zde být slyšeni a mají možnost předložit zprávu o mladistvém a návrh opatření, které by bylo pro mladistvého nejvhodnější.¹²³

V řízení ve věcech mladistvých může státní zástupce:

- zastavit trestní stíhání, nebo je
- skončit uložením opatření nebo využitím odklonu, či
- podat obžalobu k soudu.

Zastavení trestního stíhání může přicházet v úvahu u mladistvých mladších 16 let, pokud se prokáže, že s ohledem na jejich rozumovou vyspělost nebyli schopni rozpoznat následky svého činu, nebo se zachovali s ohledem na nějaké okolnosti, které, kdyby tu nebyly, by nezpůsobily spáchání činu. Rozhodování o tom, zda mladiství měli dostatečnou rozumovou vyspělost, je ponechána znalcům a většinou se využívá v případech méně závažných činů.

Mimo zastavení trestního stíhání může státní zástupce využít možnosti odložení věci, pokud se jedná o čin, který nepřevyšuje 5 let (tedy 10 let v případě dospělých pachatelů), pokud má za to, že samotné projednání postačuje. Toto není možné ovšem v případě, kdy došlo k úmrtí osoby poškozeného. Tento způsob odstoupení se využívá u neproblémových mladistvých, kteří spáchali méně závažné činy.¹²⁴

¹²² Na tyto případy pamatuje mediální právo, konkrétně § 7a Mediengesetz). Dostupné např. z http://www.jusline.at/Mediengesetz_%28MedienG%29.html [citováno dne 20. 10. 2014].

¹²³ Urban Violence – Juveniles – New Media. Tackling the current challenges in Austria. Report presented by the Minister of Justice in Austria. Council of Europe, Vienna 2012, str. 20.

¹²⁴ Ibidem, str. 15.

Co se týká odklonů, je možné využít podmíněného zastavení trestního stíhání (§ 203 StPO – Strafprozessordnung, § 7 JGG), narovnání mezi pachatelem a poškozeným, obecně prospěšných prací a pokuty. Nicméně v Rakousku se fakticky tyto způsoby považují za hmotněprávní sankce.

Podáním obžaloby k příslušnému soudu státním zástupcem může soud rozhodnout jak o odklonech, tak o dalších způsobech, zejména již uložit tresty. Mezi tresty pro mladistvé patří např. odsouzení bez uložení trestu, podmíněné odsouzení, pokuta a nepodmíněné odsouzení.¹²⁵

V trestním řízení ve věcech mladistvých musí vazba v přípravném řízení trvat co nejkratší dobu a může být využita jen v nejkrajnějším případě, kdy nelze využít žádných jiných opatření. Policejní zadržení může být uskutečněno na max. 48 hodin, poté je mladistvý předán k rozhodování o vazbě, a pokud je ponechán ve vazbě, po 14 dnech proběhne jednání o nutnosti dalšího trvání vazby.¹²⁶ Přezkoumání důvodů vazby se řídí § 176 StPO, tedy obecnými ustanoveními v trestním řádu. Další přezkoumávání důvodů vazby je po měsíci, přičemž mladistvý může být ve vazbě v přípravném řízení maximálně 3 měsíce a v řízení před soudem 6 měsíců, v případě závažných případů, které řeší porotní či senátní soud, až jeden rok, než bude zahájeno hlavní líčení („Hauptverhandlung“)¹²⁷. Jak bylo uvedeno výše, zákon garantuje mladistvému obhájce a osobu důvěrníka.

Mladistvý musí být umístěn ve zvláštním oddělení věznice a oddělen od dospělých. Dále musí být umístěn odděleně od dalších vězňů a osob, které by na něj měly špatný vliv. Výjimky jsou možné pouze v případě, který je odůvodněn tělesným nebo duševním stavem mladistvého. Samovazba mladistvých je též vyloučena, ledaže by to bylo ku prospěchu mladistvého, nebo z důvodu, že by mladistvý byl

¹²⁵ Nepodmíněný trest odnětí svobody je v případě mladistvých ukládán v polovičních sazbách, přičemž nejkratší trest může být uložen na jeden den. Nicméně JGG nestanoví žádné minimální trestní sazby pro mladistvého, nicméně jsou zde dány limity, kdy soud nemůže uložit trest vyšší jak 15 let u mladistvého staršího 16 let a trest přesahující 10 let u mladistvého mladšího jak 16 let. Pokud se jedná o tresty v rozmezí 10-20 u dospělých, jsou nahrazeny trestem 6 měsíců až 10 let v případě mladistvých. Dřívější propuštění z výkonu trestu je u mladistvých po jedné polovině, nicméně je garantováno po 2/3, pokud se nejedná o mladistvého, kde bylo stanoveno velké riziko recidivy. Pokud se jedná o propuštění, musí být mladistvý ve vězení alespoň jeden měsíc. A vždy mu musí být uložen dohled.

¹²⁶ Urban Violence – Juveniles – New Media. *Tackling the current challenges in Austria*. Report presented by the Minister of Justice in Austria. Council of Europe, Vienna 2012, str. 28.

¹²⁷ Srovnej dále např. Bohé, H. *Nebenstrafrecht*. Wien: Verlag Österreich, 2010, s. 76-77.

nebezpečný pro ostatní spoluvězně. Dle ustanovení § 36 odst. 4 JGG je možné, aby mladiství vězni byli zaměstnáváni, a pokud je to možné, tak také navštěvují vyučování.

Od 1. 9. 2010 bylo novelou BGBl I 64/2010 zakotveno do trestního řádu ustanovení § 173a, a tím uzákoněna možnost nahradit vyšetřovací vazbu domácím vězením („Hausarrest“). O využití tohoto substitutu vazby rozhoduje soud na žádost obviněného nebo státního zástupce. Logickou podmínkou pro vyhovění tomuto návrhu je možnost disponovat místem bydlení. Vzhledem k tomu, že pro mladistvé má být vazba použita jako nejkrajnější řešení, je nařízení domácího vězení přípustné, ledaže by mohla být vazba nahrazena ještě mírnějšími prostředky (§ 173 odst. 5 StPO). Nicméně za současného předpokladu, že účelu zadržení (§ 182 odst. 1 StPO) může být dosaženo tímto druhem výkonu vyšetřovací vazby. Obviněný musí souhlasit se sledováním elektronickými prostředky (§ 156 b odst. 1 a 2 StVG¹²⁸). Další podmínky jako pokračování, nejvyšší výměra atd. se řídí obecnými ustanoveními o vyšetřovací vazbě. Při nahrazení vyšetřovací vazby domácím vězením hraje důležitou úlohu probační služba (instituce NEUSTART). Probační služba je povinna informovat obviněného o podstatě domácího vězení a dohodnout s obviněným podmínky pro výkon domácího vězení, o nichž následně informuje soud.¹²⁹

Obviněný po dobu domácího vězení nemůže opustit domov (§ 173a odst. 2 StPO). Výjimkou je však docházka do práce či do školy, obstarání si nejn nutnějších životních potřeb a návštěva lékaře. Vyhoví-li soud nahrazení vyšetřovací vazby domácím vězením, pak státní zastupitelství informuje kriminální policii v místě, kde má být domácí vězení vykonáváno, a dále požádá příslušnou věznicí o instalaci technického zařízení k elektronickému sledování do domova obviněného (§ 173a odst. 3 StPO). Udělený souhlas s elektronickým sledováním může obviněný mladistvý odvolat (§ 173a odst. 4 StPO). V takovém případě soud nařídí výkon vyšetřovací vazby v příslušné věznicí. Soud může takto postupovat i na návrh státního zastupitelství, pokud obviněný nedodrží podmínky a pokud nemůže být dosaženo účelu vazby.

¹²⁸ Strafvollzugsgesetz, BGBl 1969/144 – zákon o výkonu trestů, ve znění pozdějších předpisů.

¹²⁹ K instituci NEUSTART srovnej např. Horká, K. *Česko-rakouské srovnání právní úpravy trestního soudnictví ve věcech mládeže*. Disertační práce, MU, 2011, str. 239 a násl. Dostupné z http://is.muni.cz/th/11584/pravf_d/ citováno dne 20. 9. 2014.

4.1.3 Zhodnocení právní úpravy v Rakousku

V Rakousku shledávám velmi vhodnou právní úpravu mladistvých rozšířenou i o mladé dospělé do 21 let, která umožňuje reagovat na situace, kterých se mladiství a osoby blízké věku mladistvých dopustí z nerozváženosti, pod vlivem okolností, které ještě nedokážou zcela ideálně vyhodnotit. Též rozšířené možnosti uplatnění odklonů, byť se částečně jedná o tresty, jak je zná naše právní úprava (trest obecně prospěšných prací a peněžitý trest), ale je možné je uložit již v přípravném řízení státním zástupcem, jsou jistě vhodné. Specifikum místní příslušnosti soudu u mladistvých tu je též dána vzhledem k zájmům mladistvým. Možná výtku rakouské právní úpravě bych mohla učinit směrem k veřejnosti řízení, resp. hlavního líčení mladistvých. Na druhou stranu rozšířené možnosti, kdy je možné účast veřejnosti u hlavního líčení vyloučit, ji též kompenzují. S ohledem na právní úpravu v Rakousku, které bylo inspirací pro náš zákon, ale přesto si ponechává některá specifika, lze konstatovat, že spolupráce mezi našimi státy by v případě trestních věcí mladistvých neměla být překážkou.

4.2 Trestní řízení ve věcech mladistvých v Německu

4.2.1 Stručný historický vývoj

V Německu spadá historie trestního soudnictví nad mládeží do začátku 20. století, kdy se některé soudy začaly specializovat na práci s mládeží. Po první světové válce byl v roce 1922 vytvořen zákon na ochranu mládeže (JWA - *Jugendwohlfahrtsgesetz* 1922), který se zabýval mladými osobami, které potřebovaly pomoc a ochranu či zvláštní péči. Tento zákon byl typickým příkladem modelu „*parens patriae*“. Tedy jednalo se o situaci, kdy stát fakticky nahradil rodiče, kteří nebyli schopni či ochotni plnit svoje výchovné povinnosti. Výchovná opatření, která mohla být podle tohoto zákona využita, byla např. dohled, umístění do péče náhradní rodiny, umístění do ústavu, ale i příkaz na zlepšení výchovných schopností pro rodiče. Protože tento zákon po část své existence byl svými opatřeními podobný se zákonem o soudnictví ve věcech mládeže, byl velmi kritizován a v roce 1974 téměř zrušen.¹³⁰ Nakonec

¹³⁰ Srovnej např. Dünkel, F. *Juvenile Justice in Germany: Between Welfare and Justice*. In Junger-Tas, J., Decker, S. H. *International handbook of juvenile justice*. New York: Springer, 2006, str. 225-262.

byl v roce 1990 nahrazen zákonem o sociální péči (jako koncept *Sozialstaat*). Tedy pracovníci této služby fungují jako pomocníci, nikoliv jako ti, co se do řešení věci mladistvých vkládají. Jedná se tedy o případ tzv. Jugendgerichtshilfe.¹³¹

V roce 1923 byl vytvořen zákon o soudnictví ve věcech mládeže (*Jugendgerichtsgesetz* dále jen JGG)¹³², který po dvou velkých novelizacích v podstatě platí dosud. Tento zákon dopadal na mladistvé, kteří se dopustili trestného činu uvedeného v obecných zákonech (*Strafgesetzbuch*, StGB). Model daný výše uvedeným zákonem JWA byl orientovaný na blaho mladistvých a nebyl zcela v souladu s mentalitou německých občanů. Proto byl přijat jakýsi kompromis, který kombinoval jak výchovnou funkci, tak právní záruky a procedurální vývoj, jako je tomu v modelu justičním, proto byl vytvořen zákon JGG. Tento zákon nevytvořil samostatné právo pro mladistvé, neboť tresty byly shodné s dospělými, ale vytvořil jen zvláštní systém reakce na trestnou činnost mladistvých (např. nevěřejnost hlavního líčení).

V roce 1923 se v Německu objevila první možnost využít výchovná opatření jako tresty pro mladistvé a využít zastavení trestního stíhání, což bylo do té doby v rozporu se zásadou legality. Toto zastavení trestního stíhání bylo možné v případě málo závažných trestných činů, či právě při využití výchovných opatření. A poslední z důležitých změn, kterých se dotkl tento zákon JGG, bylo zvýšení hranice trestní odpovědnosti z 12 na 14 let.¹³³

Zajímavé je, že i když nedošlo v Německu k výraznějším změnám právní úpravy, přesto se od roku 1970 systém soudnictví mládeže změnil. Bylo to díky změnám, které si vynutila praxe ("*Jugendstrafrechtsreform durch die Praxis*"). Tedy jednalo se o inovativní projekty, jež byly vytvořeny samotnými sociálními pracovníky, státními zástupci a soudci. Proto v roce 1980 byl počet mladistvých odsouzených snížen díky využívání alternativních komunitních sankcí.¹³⁴

¹³¹ Blíže např. <http://www.jugendgerichtshilfe.de/> a Sonnen, B.-R. *Juristische Voraussetzungen des Umgangs mit Kinderdelinquenz*. DVJJournal, 2002, vol. 13, str. 330.

¹³² Srovnej např. Dünkkel, F. *Juvenile Justice in Germany: Between Welfare and Justice*. In Junger-Tas, J., Decker, S. H. *International handbook of juvenile justice*. New York: Springer, 2006, str. 225-262.

¹³³ Ibidem, str. 226.

¹³⁴ Heinz, W. (2014): *Das strafrechtliche Sanktionensystem und die Sanktionierungspraxis in Deutschland 1882 – 2012*. Internetová publikace, dostupné z <http://www.ki.uni-konstanz.de/kis/>

4.2.2 Vybrané aspekty trestního řízení ve věcech mladistvých v Německu

V některých rysech je české a německé trestní řízení hodně podobné, neboť i pro případ trestní odpovědnosti se vyžaduje kromě věku a přičetnosti i dosažení určitého stupně rozumové a mravní vyspělosti, která je v průběhu řízení zkoumána. § 43 JGG¹³⁵ stanoví, že je povinností soudu zkoumat zázemí mladistvého, jeho chování ve škole, v rodině, okolnosti spáchání činu, jeho vlastnosti, a proto je nezbytné kontaktovat co možná nejdříve jeho zákonné zástupce nebo rodiče, zástupce školy nebo zaměstnavatele. Zástupce školy nebo zaměstnavatele ovšem nelze vyslechnout, pokud by to způsobilo velkou újmu mladistvému (např. ztrátu zaměstnání či problémy ve škole). V případě potřeby je možné (a v podstatě nutné) přizvat znalce k podání znaleckého posudku.

Státní zástupce může taky upustit od trestního stíhání mladistvého bez souhlasu soudce, pokud jsou splněny podmínky § 153 trestního řádu (StGB). Jedná se o případy, kdy již využitá opatření splnila svůj účel a další stíhání není třeba. Nebo došlo k pokusu o zajištění dohody mezi pachatelem a poškozeným a tato dohoda má stejnou váhu jako opatření dohledu (§ 45 JGG). Další možností, jak ukončit řízení s mladistvým, je vydání důtky (u nás srovnatelné s napomenutím s výstrahou¹³⁶), kterou může vydat státní zástupce, pokud mladistvý přizná svoji vinu a státní zástupce bude považovat tento způsob za dostatečný (odst. 3 § 45 JGG). Případně může i soud rozhodnout o upuštění od trestního stíhání spolu s uložením nějakých dalších podmínek.

V přípravném řízení musí státní zástupce uvést všechny výsledky dokazování spolu s návrhem opatření a jejich zhodnocením pro budoucnost mladistvého, jaká by mohla mít pozitiva či negativa, pokud by byla uložena.

Co je však odlišné od českého trestního řízení, je vyloučení veřejnosti z průběhu trestního řízení, a to i pro účely vyhlášení rozsudku. Řízení proti mladistvým je neveřejné a je zde přítomná osoba soudního asistenta (*“Jugendgerichtshilfe”* - § 38 (2) JJA). Tento zpracovává zprávu pro soud a účastní se řízení před soudem. Snaží se za pomoci zjištění zázemí mladistvého, jeho povahy atd., pomoci soudu určit nejvhodnější opatření/trest.

¹³⁵ Text zákona dostupný na <http://dejure.org/gesetze/JGG>

¹³⁶ Napomenutí s výstrahou je jedním z výchovných opatření ukládaných mladistvým dle § 15 ZSM.

V § 48 odst. 2 je dovoleno být přítomno hlavnímu líčení jen poškozenému, zákonnému zástupci, obhájci, případně probačnímu úředníkovi či sociálnímu pracovníkovi, pokud tito byli činní v péči o mladistvého, např. zpracovávali zprávu soudu atd. Dále soud může rozhodnout o připuštění dalších osob z důvodu praxe atd. Opakem je pak řízení společné ve věci mladistvého a dospělého pachatele, kdy potom bude řízení naopak veřejné, ledaže by to zájmy mladistvého vylučovaly (§ 48 odst. 3 JGG).

V § 68 JGG je zakotvena *nutná obhajoba mladistvého*. Obhájce je ustanoven v případě, kdy

- je to nutné v trestních věcech dospělých
- došlo k odnětí práv rodičů nebo zákonných zástupců v tomto řízení
- rodiče či zákonný zástupce nemohou být přítomni řízení a není možné jejich práva nahradit jen informováním mladistvého
- pokud je mladistvý umístěn ve zdravotnickém zařízení z důvodu vypracování znaleckého posudku
- v případě zadržení či vazby je nutné ustanovit obhájce bez prodlení, a to do dovršení věku 18. let mladistvého.

Navíc je však dle následujícího ustanovení dovoleno využít další osoby, která je nazvána poradcem (tzv. „Beistand“ dle § 69 JGG), a to v případě, kdy nejsou splněny podmínky pro nutnou obhajobu, ovšem je vhodné tohoto poradce mladistvému ustanovit. Tímto poradcem nemůže být např. zákonný zástupce, pokud by to soud shledal jako nevýhodné pro vývoj mladistvého a jeho vzdělání. Poradce může nahlížet do spisů a má některá práva jako obhájce.

Obdobně jako v případě české právní úpravy jsou vyznámány některé osoby, jimiž je asistenční služba soudu pro mládež, soudce v rodinných věcech a škola. Tito musí být vyrozuměni o zahájení a průběhu trestního řízení. Měli by totiž upozornit státního zástupce na případnou další trestnou činnost mladistvého. Soudce pro rodinu by měl též informovat státního zástupce, jaká použil opatření vůči mladistvému a jak je mladistvý splnil, pokud již byl v jeho věci někdy činný.

Právě Asistenční služba soudu pro mládež musí být bez odkladu informována o nařízení vazby či jiného opatření, zejména pokud by mělo jít o uložení opatření soudcem dle § 128 německého trestního řádu.¹³⁷

¹³⁷ K Asistenční službě blíže <http://www.jugendgerichtshilfe.de/>

Jedním z *omezujících prostředků vůči mladistvým*, je využití vazby. Vazební řízení (dle § 72 JGG) je možné jen v případě, že nelze dosáhnout účelu řízení jiným způsobem – např. dohledem nebo jiným opatřením. Zvláštní důraz při posouzení účelnosti je vázán k tomu, jaký dopad bude mít vazba na mladistvého. Pokud je mladistvý mladší 16 let, je možné využít vazbu jen:

- pokud mladistvý již z vazby či jiného opatření uprchl, nebo
- nemá trvalé bydliště nebo pobyt v místě, kde je tento zákon použitelný (§ 72 odst. 2 JGG).

Místo vazby je možné na určitou dobu využít umístění v domově pro mládež. Pokud by to nesplňovalo účel trestního řízení, může soud rozhodnout o umístění do vazby. Pokud je mladistvý ve vazbě, musí být řízení vedeno urychleně (§ 72 JGG). V důležitých případech je možné z tohoto důvodu pověřit jiného soudce úkony v trestním řízení.

Trestní řízení ve věcech mladistvého a dospělého je možné vést podle obecných předpisů, je-li to třeba k účelu řízení. Ovšem příslušnost soudu pro mládež je dána příslušností mladistvého s výjimkou případů např. hospodářské trestné činnosti atd. Místní příslušnost soudů pro mládež je dána opět speciálním ustanovením § 42 JGG, které jako první kritérium stanoví bydliště mladistvého, oproti místu, kde došlo ke spáchání trestného činu. Pokud se věc mladistvého a dospělého opět rozdělí, tak přebírá spis soud, který by byl jinak příslušný, kdyby nebylo tohoto sloučení (u dospělého dle obecných kritérií). Věcná příslušnost soudu je upravena v § 39-41 JGG.

JGG stanoví v § 104 případy, kdy je použita obecná právní úpravu i v řízení proti mladistvým. Jedná se např. o rozsah vyšetřování v přípravném řízení, zastavení trestního stíhání, vazební řízení, vydání rozhodnutí, opravné prostředky, řízení o podmíněném odložení trestu, úprava postavení zákonných zástupců, obhájce atd.

Z pohledu práva na spravedlivý proces můžeme nalézt několik otázníků v německé právní úpravě, které bychom mohly považovat za její nedostatek. Prvním z nich je možnost, respektive nemožnost podat opravný prostředek. Ve snaze zrychlit řízení a využít výchovných opatření, je možnost podat opravný prostředek v případě rozhodnutí soudu o výchovném opatření (§ 55 odst. 1 JJA) omezena, respektive vyloučena. Dále se mladistvý může odvolat je jednou, jedná-li se o okresní soud (“*Landgericht*”), nebo v případě přehodnocení právních otázek u federálního soudu (“*Oberlandesgericht*”) dle § 55 odst. 2 JJA. Toto zkrácení má být projevem rychlosti

řízení ve věcech mládeže a zdůraznění výchovného účelu tohoto řízení, nicméně právě z pohledu lidských práv vyplývá toto zkrácení možností podat opravný prostředek jako nedostatek práv mladistvých v kontextu práv dospělých, kteří tato omezení nemají. Na druhou stranu díky tomu, že je v rámci řízení ve věcech mladistvých vyloučeno, aby poškozený podal soukromou žalobu („*Privatklage*“) v případě, kdy státní zástupce zastaví trestní stíhání, je toto bráno jako výhoda systému pro mladistvé.

Další, nicméně již ne úplně významnou nevýhodou v případě mladistvých, je nezapočítání vazby u mladistvých do trestu, pokud uložený trest nepřesahuje výměru 6 měsíců. Toto je dáno z důvodu, že v případě trestu kratšího trvání by na mladistvého nebylo působeno dostatečně výchovně a reintegračně (§ 52a JJA).

Od roku 1953 je možné v Německu využít soudu pro mládež i pro tzv. *mladé dospělé*, osoby ve věku 18 až 21 let. Těmto je možné uložit i některá výchovná opatření dle § 108 odst. 2 JGG.

§ 105 JGG umožňuje, aby v případech tzv. mladých dospělých tam, kde celkové posouzení osobnosti pachatele či jeho životní podmínky ukazují, že jsou ještě ekvivalentní s ohledem na jeho rozumový a mravní vývoj, jako kdyby je spáchal mladistvý; nebo s ohledem na to, o jaký trestný čin mladého dospělého se jednalo a je zřejmé, že se jednalo z jeho strany pouze o mladickou nerozvážnost, lze použít JGG. Kromě této možnosti mají ještě mladí dospělí omezenou maximální výměru trestu odnětí svobody na 10 let.

Co se týká řízení, tak se na ně aplikují ustanovení pro mladistvé a i řízení není veřejné, je-li to v zájmu mladého dospělého. Vzhledem k tomu, že v roce 1965 se jednalo zhruba o 38 procent mladých dospělých, kteří byli souzeni dle JGG a v roce 2001 tento počet vzrostl již na 62%, je zřejmé, že zahrnutí mladých dospělých do systému pro mladistvé je vhodné a účelné.¹³⁸

4.2.3 Zhodnocení právní úpravy mladistvých v Německu

Německá právní úprava má shodné rysy jak s rakouskou, tak i českou právní úpravou. Výhodou je opět možnost využít specifík řízení ve věcech mladistvých i pro kategorii mladých dospělých, což shledávám jako velmi vhodné. Neveřejnost řízení též prospívá zájmům mladistvých, ovšem zde si myslím, že zásada neveřejnosti

¹³⁸ Blíže Dünkel, F. *Juvenile Justice in Germany: Between Welfare and Justice*. In Junger-Tas, J., Decker, S. H. *International handbook of juvenile justice*. New York: Springer, 2006, 549 s.

uplatněná i pro okamžik vyhlášení rozsudku není ideální, co se týká informování veřejnosti a kontroly z její strany, byť je hlavního líčení a řízení přítomna osoba soudního asistenta (nicméně ten je též zástupcem soudu). Lze tedy konstatovat, že v případě spolupráce mezi Českou republikou a Německem by opět neměla být velkým problémem aplikace evropského zatýkacího rozkazu či jiných opatření, jež je možné využít proti mladistvým.

4.3 Trestní právo mladistvých ve Francii

4.3.1 Stručný historický vývoj

Ve Francii jde též úprava problematiky mladistvých do začátku 19. století, kdy v roce 1810 byl přijat *Code pénal*, trestní zákoník (dále též „CP“), který zavedl do francouzského trestního práva ustanovení zohledňující specifickou řízení ve věcech mladistvých a průlomově řešil otázku jejich trestní odpovědnosti.¹³⁹ CP zavedl pojem „*sans discernement*“, tedy rozlišovací či rozpoznávací schopnost osoby pachatele.¹⁴⁰ Věková hranice dospělosti a plné trestní odpovědnosti byla stanovena na dosažení 16. roku věku.¹⁴¹ Mladiství byli souzeni před obecnými trestními tribunály, jejichž povinností bylo zkoumat, zda obžalovaný mladistvý dosáhl v době spáchání činu dostatečné vyspělosti a rozlišovací schopnosti k tomu, aby posoudil podstatu a možné následky svého jednání. Mladiství, u nichž bylo shledáno, že touto rozlišovací schopností nedisponují, mohli být odebráni z rodičovské péče a umístěni do nápravného ústavu, tzv. *maison de correction* (nápravné zařízení).¹⁴² V opačném případě vynesl soud rozhodnutí o trestu odnětí svobody a přihlédl při určení výměry trestu k polehčující okolnosti nízkého věku pachatele. Od 50. let 19. století byl trest odnětí svobody mladistvými vykonáván v nápravných zařízeních se zvlášť striktním režimem, čímž došlo k naplnění požadavku oddělení mladistvých a dospělých vězňů.¹⁴³

¹³⁹ Tento zákon je dostupný v anglické verzi The Penal Code of France, translated into English; with a preliminary dissertation and notes. London, H. Butterworth, 1819 dostupné z <http://books.google.cz/>

¹⁴⁰ Blíže např. čl. 66 http://www.napoleon-series.org/research/government/france/penalcode/c_penalcode2.html

¹⁴¹ Bouloc, B., Matsopoulou, H. *Droit pénal général et procédure pénale*, 17. vydání, Paris: Sirey, 2009, s. 386.

¹⁴² Ibidem, s. 138. Zřízení nápravných zařízení bylo sice CP předpokládáno, ale fakticky k němu došlo až v 50. letech 19. století.

¹⁴³ Desportes, F., Le Gunehec, F. *Droit pénal général*, 16. vydání, Paris: Economica, 2009, s. 631.

K zásadní reformě trestního práva mladistvých došlo zákonem ze dne 12. dubna 1906, jenž zvýšil věkovou hranici dospělosti na 18 let a zrušil možnost polehčující okolnosti nízkého věku pro mladistvé mezi 16. a 18. rokem věku. Zákonem ze dne 22. července 1912 o soudech pro děti a mladistvé bylo upuštěno od otázky posouzení rozlišovací schopnosti u mládeže do věku 13 let a došlo k zavedení domněnky absolutní trestní neodpovědnosti dětí a mladistvých do 13 let, přesto jim však mohla být ukládána výchovná opatření. U mladistvých ve věku od 13 do 18 let byla nadále otázka posuzování rozlišovacích schopností ponechána. Zákon rozlišoval mezi věkovými kategoriemi 13 až 15 let a 16 až 18 let, v jejichž rámci pak mohly být ukládány tresty podle CP, ovšem pouze ve snížené výměře s přihlédnutím k polehčující okolnosti věku pachatele.¹⁴⁴ U mladistvých, kteří překročili věk 16 let, bylo možno uplatnit polehčující okolnost věku dle úvahy soudu. Pokud soud k této polehčující okolnosti nepřihlédl, mohl uložit mladistvému tresty v plné výměře jako dospělému pachateli, a to včetně možnosti vyslovení trestu smrti. Byl-li mladistvý ve věku 16 až 18 let obviněn ze spáchání zločinu, byl souzen před porotním soudem jako dospělý. Ohledně výchovných opatření a trestů došlo pouze k jediné změně, a to zavedení ochranného dozoru jako institutu, který v sobě skloubil jak výchovnou stránku, tak i stránku represivní.¹⁴⁵

V historii Francie přichází nevýznamnější mezník v roce 1942, neboť dne 17. července 1942 došlo k uzákonění nařízení, kterým došlo k vytvoření speciálních tribunálů pro děti (tzv. Tribunal pour infant) s regionální působností a vyčlenění problematiky mladistvých mimo obecné soudy. Následovalo přijetí nařízení ze dne 2. února 1945 o delikventní mládeži (Ordonnance n°45-174 du 2 février 1945 relative à l'enfance délinquante, dále jen „ORED“). Zákonodárci tímto nařízením jednoznačně projevíli, že s mladistvými musí být jednáno jako s ohroženými dětmi, než aby byly vystavovány represí trestního práva, a tím podpořili opět vytvoření speciální jurisdikce pro mládež, tzn. soudy pro mládež (tzv. tribunaux pour les enfants). Na těchto soudech měli působit specializovaní soudci, tzv. juges pour les enfants.¹⁴⁶ Nejpodstatnější změnou, kterou toto nařízení znovu zavedlo, bylo obnovení možnosti uplatnit polehčující okolnost věku i u mladistvých ve věku

¹⁴⁴ Bouloc, B., Matsopoulou, H. *Droit pénal général et procédure pénale*, 17. vydání, Paris: Sirey, 2009, s. 116.

¹⁴⁵ Desportes, F., Le Guehec, F. *Droit pénal général*, 16. vydání, Paris: Economica, 2009, s. 632.

¹⁴⁶ Např. McKee, J.-Y. *Criminal Justice Systems in Europe and North America*. France. HEUNI, European Institute for Crime Prevention and Control, affiliated with the United Nations. Finland 2001, str. 11.

16 až 18 let. Nicméně bylo opět na úvaze soudu, zda tuto okolnost uplatní či nikoliv. V roce 1958 došlo též k zavedení tzv. výchovného dohledu jako institutu, který měl posílit výchovnou funkci trestání mladistvých.¹⁴⁷

Je zřejmé, že tento mezník, tedy rok 1945, je pro Francii velmi důležitý, neboť nařízení ze dne 2. února 1945 o kriminalitě mládeže je po několika novelizacích platné dosud¹⁴⁸. S ohledem na takto dlouho účinný právní předpis, který nebyl nijak výrazně novelizován, je jasné, že bude nutné brzy reformovat úpravu soudnictví ve věcech mládeže, neboť ta se jeví zastaralá a neefektivní. Proto byla v roce 2008 ustavena komise odborníků pod vedením rektora University Lyon III. André Varinarda za účelem vypracování návrhu nového zákona komplexně upravujícího soudnictví ve věcech mládeže. Na základě tzv. Varinardovy zprávy byl vypracován vládní návrh zákoníku upravujícího speciálně a komplexně justici ve věcech mladistvých, tzv. *Code de la justice pénale des mineurs*, nicméně do doby zpracování této publikace nebyl zákon přijat. Lze jen konstatovat, že tento návrh má změnit hranici pro řešení činů dětmi mezi 10. a 13. rokem věku, kdy děti mladší 13 let by nebyly vůbec trestně odpovědné a bylo by možné řešit jejich věc pouze občanskoprávně. Na druhou stranu dětem od 13 let by bylo možné uložit i trest odnětí svobody, což v současné době možné není. Z celkového posouzení je návrh nového zákoníku soudnictví ve věcech nezletilých velice pěkně strukturovaný s jasnými pravidly pro stanovení sankcí a jedná se o moderní kodex.¹⁴⁹

4.3.2 Trestní odpovědnost mládeže

Jak jsem uvedla výše, historický vývoj podmínil posuzovat u mladistvých kromě věku a přičetnosti jistý stupeň rozlišovací schopnosti (tzv. „discernement“), aby mohlo být s mládeží nakládáno podle trestního práva a byla trestně odpovědná. Pokud mladiství disponují dostatečnou rozlišovací schopností, mohou být podle čl. 122-8 Penal Code (dále jen PC)¹⁵⁰ trestně odpovědní, přičemž opatření, která je jim možné uložit, stanoví nařízení ORED. Nedisponují-li touto rozlišovací schopností, nejsou trestně odpovědní z důvodu nepřičetnosti (dle čl. 122-1 PC). Podle míry schopností dětí rozlišovat, co je a co není trestné, se vytvořily

¹⁴⁷ Desportes, F., Le Guehec, F. *Droit pénal général*, 16. vydání, Paris: Economica, 2009, s. 633.

¹⁴⁸ Text dostupný např. z <http://www.legifrance.gouv.fr/affichTexte.do?cidTexte=LEGI-TEXT000006069158> poslední úprava dne 1. 10. 2014 [cit. 20. 10. 2014].

¹⁴⁹ Text dostupný z <http://www.afmjf.fr/Projet-de-code-de-justice-penale.html> [cit. 20. 10. 2014].

¹⁵⁰ Anglická verze dostupná z <http://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes>

čtyři skupiny mladistvých (dětí), kterým zákon přiznává, nebo nepřiznává tuto možnost rozlišení.¹⁵¹ Děti do deseti let věku tvoří první skupinu a jsou absolutně trestně neodpovědné, neboť jim zákon nepřiznává možnost rozlišit, co je a co není trestné. Druhou skupinu tvoří děti ve věku od 10 do 13 let. Tito mohou být shledáni trestně odpovědnými, je-li prokázáno, že disponují dostatečnou rozlišovací schopností. U třetí skupiny mladistvých, kteří dosáhli věku 13 let, ale dosud nedovršili 16. rok věku, je právní domněnkou dáno, že sice požadovanou rozlišovací schopností disponují a uvědomují si následky svých činů, ovšem ne vždy v plné výši. Jsou tedy trestně odpovědní, ale soud při projednávání jejich provinění přihlédně obligatorně k věku jako k polehčující okolnosti. Poslední skupinu tvoří mladiství, kteří překročili věkovou hranici 16 let, ale dosud nenabývali zletilosti, tedy věku osmnácti let. Tito jsou trestně odpovědní a i v jejich případech přihlédně soud k nízkému věku jako k polehčující okolnosti, ne však obligatorně, pouze fakultativně. Na základě okolností spáchaného provinění či vzhledem k osobnosti mladistvého může soud odůvodněně odmítnout k této polehčující okolnosti přihlédnout.¹⁵² Plnou trestní odpovědnost přiznává francouzská právní úprava osobám starším 18 let.¹⁵³ Ani francouzské trestní právo nezná kategorii mladých dospělých (na rozdíl např. od německé právní úpravy) a ani pojem pachatel blízky věku mladistvého, jemuž by bylo možno uložit některé z opatření dle ORED a jež naopak zná např. české trestní právo.

Soud má tedy s ohledem na výše uvedené principy rozhodnout v rámci předběžného šetření, zda je u mladistvého rozlišovací schopnost dána, nebo nikoliv. Nicméně je zastáván názor, že od věku 13. let je tato rozpoznávací schopnost obecně dána¹⁵⁴, jen v případě nedostatečného rozvinutí mentálních schopností mladistvého dána být nemusí, což musí být zjištěno lékařským vyšetřením (dle čl. 8 ORED). Pokud je zjištěno, že díky mentální poruše mladistvý nemá tuto schopnost, bude rozhodnuto o jeho nepřičetnosti či zmenšené přičetnosti dle čl. 122-1 CP.

¹⁵¹ Tato všeobecně přijímaná klasifikace však nemá zákonnou oporu a pramení z judikatury Ústavní rady a je nutno na ni nahlížet ve vztahu k ustanovením čl. 2, 15, 15-1, 16, 20 a násl. OED. Viz Bouloc, B., Matsopoulou, H. *Droit pénal général et procédure pénale*, 16. vydání, Paris: Sirey, 2009, s. 117.

¹⁵² Desportes, F., Le Guehec, F. *Droit pénal général*, 16. vydání, Paris: Economica, 2009, s. 638.

¹⁵³ Blíže např. Terrill, J. R. *World criminal justice systems. A comparative survey*. 8. ed. Waltham: Anderson Publishing, 2013, 724 s., str. 195.

¹⁵⁴ Conte, P., Maistre De Chambon, P. *Droit pénal général*, 7. vydání, Paris: Armand Colin, 2007, s. 197.

Z výše uvedeného je zřejmé, že nelze konstatovat stanovení hranice trestní odpovědnosti ve Francii na 13 let, neboť i dětem mladším 13 let je možné uložit určitá opatření. Ovšem čl. 2 odst. 2 ORED zakazuje uložit trestní opatření osobě mladší 13 let.¹⁵⁵

Co je odlišné oproti české právní úpravě, tak ve Francii je rozhodná doba spáchání činu, protože záleží na přesném čase spáchání protiprávního činu u osob, které se trestné činnosti dopouští v den svých narozenin (zejména tedy s ohledem na rozlišení jednotlivých skupin mladistvých). V České republice platí pro dosažení věku až den následující po těchto narozeninách, ale ve Francii se prokazuje čas spáchání a je nutné znát přesné datum narození mladistvého¹⁵⁶. Což může komplikovat dokazování a celkově i průběh trestního stíhání.¹⁵⁷

4.3.3 Vybrané aspekty francouzského řízení ve věcech mládeže

Z výše uvedeného je zřejmé, že odlišnosti českého a francouzského modelu přístupu k mládeži jsou dosti značné. Proto i v případě („trestního“) procesu nalezneme několik odchylek. Nejprve se budu věnovat možnosti omezení osobní svobody mládeže ve francouzské právní úpravě, poté samotnému průběhu řízení a možnosti konat standardní řízení jako v případě dospělých pachatelů a nakonec i obhajobě mladistvých.

4.3.3.1 Omezení osobní svobody

Pro potřeby výslechu mohou být děti ve věku od 10 let zadrženy policií nebo vojenskými složkami s policejními pravomocemi (tzv. gendarmerie¹⁵⁸) v podmínkách podobných podmínkám při zadržení dospělých s několika rozdíly.¹⁵⁹ Dítě ve věku 10 až 12 let včetně může být zadrženo pouze, pokud existují skutečnosti vedoucí k přesvědčení, že se dítě dopustilo nebo pokusilo o trestný čin nebo přestupek, který by mohl být trestaný v případě dospělých trestem odnětí svobody na pět

¹⁵⁵ Shodně např. Kotulan, P., Rozum, J. *Trestní soudnictví nad mladistvými v ČR a v zahraničí*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 1997, s. 95.

¹⁵⁶ Francouzský rodný list, dle čl. 57 Code civil, obsahuje nejen údaj o dni a místě narození, ale i o hodině, právě z důvodu na tento princip.

¹⁵⁷ Blíže např. Rozlivková, A. *Komparace trestání mladistvých a dětí v české a francouzské právní úpravě*. Diplomová práce. Vedoucí E. Žatecká. MU, 2011, str. 36.

¹⁵⁸ Blíže k těmto složkám např. <http://www.defense.gouv.fr/gendarmerie>

¹⁵⁹ Informace dostupné z <http://vosdroits.service-public.fr/particuliers/F1469.xhtml#N100EE>

a více let. Maximální doba zadržení činí v tomto případě 24 hodin¹⁶⁰. Rodiče nebo poručník dítěte musí být okamžitě informováni o zadržení dítěte, ledaže by k tomu nedal souhlas nejvyšší úředník zodpovědný za zadržení dítěte.

Dítě zadržené v souvislosti s podezřením ze spáchání trestného činu nebo přestupku mladší 13 let¹⁶¹ má kromě základních práv stanovených pro dospělé osoby ve vazbě právo využít, aniž by o to požádal, obhájce přiděleného úřadu (kromě případu, že již má vlastního obhájce) a je mu poskytnuto lékařské ošetření. Dále je informováno o možnosti odmítnout odpovědět na již položenou otázku policistou či pracovníkem gendarmerie. Výslech dítěte je nahráván a páska s výpovědí se zasílá na soud.

Osoba ve věku 13 až 15 let může být též zadržena policií nebo vojenskými složkami v případě, kdy se dopustí trestného činu nebo přestupku, kde je horní hranice trestu odnětí svobody alespoň 5 let, a to na max. 24 hodin, v případě že jí hrozí trest nepřevyšující sazbu 5 let. Pokud je ohroženo vyšší trestní sazbou, je max. limit pro zadržení 48 hodin. Opět jsou rodiče dítěte informováni o zadržení bezodkladně, eventuelně v případě nesouhlasu nadřízeného úředníka musí být informováni o uvěznění dítěte do 12 hodin v případě trestného činu či přestupku s trestem do 5 let, v případě závažnějšího činu do 24 hodin. Právo na obhájce je možné i v tomto případě a mohou o něj žádat zákonní zástupci mladistvého nebo jeho poručník.

Na rozdíl od dětí mladších 13let, nemají mladiství ve věku 13 – 15 let automaticky k dispozici advokáta, ale jsou pouze informováni o tom, že na něho mají právo. Pokud chce mít mladistvý obhájce, musí mu být poskytnut, nebo musí být požádáno o úředního obhájce daného úřadu. Nicméně právo mladistvých ve věku 13 až 15 let na lékařské ošetření je dáno též automaticky.

Omezení osobní svobody u mladistvých ve věku 16 až 17 let je možné až na 72 hodin v případě, kdy mladistvý jednal jako součást organizované skupiny, v ostatních případech pouze na 48 hodin. Stejně jako v předchozích případech jsou

¹⁶⁰ Některé prameny uvádějí maximum 10 hodin s možností prodloužení o dalších deset hodin na pokyn státního zástupce. Např. McKee, J.-Y. *Criminal Justice Systems in Europe and North America*. France. HEUNI, European Institute for Crime Prevention and Control, affiliated with the United Nations. Finland 2001, str. 11. Shodně též Wyvekens, A. *The French Juvenile Justice System*. In Junger-Tas, Decker, J. S. *International handbook of juvenile justice*. New York: Springer, 2006, str. 179.

¹⁶¹ Použití názvu „mladiství umístěný ve vazbě“ je teoreticky nemožný pro mladistvého do 13let. Připouští se termín „mladistvý zadržený policií (vojenskými složkami s policejními pravomocemi (gendermary)“

informování rodiče či poručník, kteří mohou přizvat obhájce a požádat o lékařské vyšetření. Nemohou-li být rodiče informováni díky nesouhlasu nejvyššího úředníka okamžitě, musí být informováni do 24 hodin od zadržení. Mladistvý ve věku 16 až 17 let nemá právo využít žádných zvláštních výhod stanovených pro dospělé osoby.¹⁶²

Vazba je v případě mladistvých mladších 16 let možná jen výjimečně, a to pokud hrozí trest odnětí svobody více jak tříletý. Navíc je možné vazbu mladistvého nahradit umístěním ve výchovném zařízení.¹⁶³

4.3.3.2 *Systém speciálního soudnictví pro mládež*

Nařízení ORED z roku 1945 neumožňuje, aby byli mladiství projednáváni v klasickém soudním řízení, proto jsou pro ně vytvořeny specializované soudy. Jedná se o tzv. magistrátní soudy, kde obvykle koná řízení soudce pro děti (“juges de enfants”), soudy pro mládež (“tribunal pour enfants”), zvláštní oddělení odvolacího soudu (*Cour d'appel*) a tzv. juvenile assize court.¹⁶⁴

Před tím, než je proti mladistvému vzneseno obvinění, musí být obligatorně podroben výslechu pracovníkem *Služby soudní ochrany mládeže (la Protection judiciaire de la Jeunesse*, dále též „PJJ“), který následně sepíše zprávu o poměrech mladistvého, jeho předchozím chování a životní perspektivě.¹⁶⁵ PJJ má ve francouzském právním

¹⁶² Jedná se o právo zadrženého být informován o tom, proč je zadržen, z jakého trestného činu je podezřelý, zajištění mu práva na tlumočníka a překlad, právo na obhájce, právo informovat svého zaměstnavatele, právo nevyprávět, právo být vyšetřen lékařsky. <http://vosdroits.service-public.fr/particuliers/F14837.xhtml>

V případě, že osoba ve vazbě chce právníka, nemůže první slyšení začít bez přítomnosti právníka před uplynutím lhůty dvou hodin. Státní zástupce však může povolit okamžité jednání ve vazbě, aniž by čekal na právníka obviněného, vyžadují-li to zvláštní okolnosti. Po svém příchodu může právník mluvit s klientem po dobu 30 minut. Na konci každého výslechu může právní zástupce klást otázky. Policista nebo strážník může kladení otázek odmítnout pouze tehdy, pokud je pravděpodobné, že tak obhájce jedná v rozporu s řádným průběhem šetření. Zmínka o zamítnutí možnosti klást dotazy je pak uvedena v zápisu. Advokát může také předložit písemné připomínky, v nichž je možné zaznamenat, jaké otázky odmítly policejní orgány položit. Ty jsou pak připojeny ke spisu. U složitých případů je možné, aby zásah advokáta byl zpožděn až o 12 hodin (nebo 24 hodin), na základě rozhodnutí státního zástupce. To může také být odloženo až na 72 hodin na základě rozhodnutí soudce.

¹⁶³ Wuyekens, A. *The French Juvenile Justice System*. In JUNGER-TAS, J a Scott H DECKER. *International handbook of juvenile justice*. New York: Springer, 2006, str. 182.

¹⁶⁴ Blíže McKee, J.-Y. *Criminal Justice Systems in Europe and North America*. France. HEUNI, European Institute for Crime Prevention and Control, affiliated with the United Nations. Finland 2001, str. 11 a Wuyekens, A. *The French Juvenile Justice System*. In JUNGER-TAS, J a Scott H DECKER. *International handbook of juvenile justice*. New York: Springer, 2006.

¹⁶⁵ McKee, J.-Y. *Systémy trestní justice v Evropě a Severní Americe*. Francie, Praha: IKSP, 2003, s. 9.

řádu obdobné postavení jako Probační a mediační služba České republiky, plní úkoly dozoru, dohledu a asistence mladistvým a poskytuje součinnost orgánům činným v trestním řízení.¹⁶⁶ Po tomto šetření může být zjištěno, že mladistvý nedisponuje dostatečnou rozlišovací schopností a může se stát trestně neodpovědným. Nebo disponuje rozlišovací schopností a dle závažnosti činu bude projednáván před příslušným soudem. Díky tomuto šetření se mladiství před soudem objevují výjimečně, a to zejména pro zvlášť závažné trestné činy. Jinak se případy řeší před specializovaným úředníkem v rámci tzv. magistrátních soudů, tzv. soudcem pro děti („*juges des enfants*“). Jedná-li se o méně závažné případy, probíhá jednání v kabinetu soudce a řízení je označováno jako tzv. *audience* v kanceláři soudce („*audience de cabinet*“¹⁶⁷). Soudce pro děti bývá ustanoven zmocněncem Republiky pro přestupky 5. třídy nebo méně závažné delikty. Soudcem pro děti může být zmocněn také ustanovený soudce (pro řešení závažných deliktů a trestných činů mladistvých) v rámci vyšetřování, pokud tento uzná, že vyšetřované trestné činy nenáleží ani tribunálu, ani soudnímu dvoru pro mladistvé. Před slyšením dítěte soudce pro děti provede nezbytná šetření proto, aby objasnil důležité skutečnosti, stejně jako poznal osobnost mladistvého. Jedná-li se již o „*recidivistu*“, doplní soudce složku mladistvého o nejnovější fakta. Soudce pro děti rozhoduje sám v tzv. poradním sále¹⁶⁸. Vyslechne mladistvého, stejně jako jeho rodiče (nebo zákonné zástupce). V tomto řízení musí mít mladistvý obhájce a jednání může být přítomen i poškozený (oběť). Soudce pro děti může okamžitě rozhodnout a:

- mladistvého propustit, nebo
- jej uznat vinným, ale zprostit ho výchovných opatření, nebo
- udělit mladistvému důtku.

Nicméně soudce většinou své rozhodnutí ponechává až na druhé slyšení. Jeho rozhodnutí bývá jiné (než výše uvedené), protože posuzuje, zda musí být mladistvý umístěn pod soudní kontrolu nebo umístěn do výchovného centra, nebo zda jsou nutná doplňující šetření týkající se skutečností nebo osobnosti mladistvého.

¹⁶⁶ K organizaci a úkolům PJJ blíže viz *Ministère de la Justice* [online]. [cit. 2012-02-13]. Dostupné z: <http://www.justice.gouv.fr/justice-des-mineurs-10042/la-dir-de-la-protection-judiciaire-de-la-jeunesse-10269>

¹⁶⁷ Blíže srovnej např. <http://vosdroits.service-public.fr/particuliers/F1840.xhtml>

¹⁶⁸ Jedná se o kancelář soudce nebo o malý sál Justičního paláce.

Další slyšení se koná v následujících týdnech nebo měsících a po dobu čekání nového slyšení může soudce přijmout tzv. dočasná opatření týkající se mladistvého. Může jej umístit do výchovného zařízení, nebo uložit opatření ochranného dozoru¹⁶⁹ či učinit opatření k náhradě škody poškozenému (oběti)¹⁷⁰.

V termínu druhého slyšení soud běžně vynese rozsudek. Může však pouze sáhnout k výchovným opatřením (ne k trestům). Pokud se případ jeví soudci velmi komplexní, nebo se jedná o věc, kdy by mladistvý zasluhoval vyšší postih, než jsou výchovná opatření, může soudce pro děti postoupit případ k posouzení soudem pro mladistvé (*le tribunal pour enfants*).¹⁷¹ K tomuto postoupení mladistvého před soud pro mladistvé může dojít kdykoliv během procesu (včetně doby před prvním slyšením).

Existují situace, kdy soud pro mládež musí obligatorně věc postoupit soudu pro mládež, a to pokud je mladistvému 16 nebo 17 let a mladistvý již opakoval trestnou činnost a hrozí mu trest nejméně 3 roky vězení, nebo ještě není recidivistou, ale hrozí mu trest nejméně 7 let vězení¹⁷². Soud pro mládež (*le Tribunal pour enfants*) je tvořen senátem, tedy jedním profesionálním soudcem a dvěma laiky. V rámci řízení před soudem pro mládež mohou být uloženy tresty. Tyto tresty však mohou být uloženy jen do poloviny hranice, kterou je možné uložit dospělým pachatelům.¹⁷³ Pro nejzávažnější případy, pokud jsou spáchány mladistvými ve věku 16 až 18 let, jsou vytvořeny tzv. *Assize courts*, které jsou složeny ze senátu tří

¹⁶⁹ Jedná se o vzdělávací opatření proti mladistvému, jehož cílem je kontrola a dohled, které vykonává soudcem pro děti.

¹⁷⁰ Toto však jen se souhlasem samotného poškozeného.

¹⁷¹ Blíže srovnej <http://vosdroits.service-public.fr/particuliers/F956.xhtml>

¹⁷² McKee, J-Y. *Criminal Justice Systems in Europe and North America. France*. HEUNI, European Institute for Crime Prevention and Control, affiliated with the United Nations. Finland 2001, str. 20

¹⁷³ Ibidem, str. 4 a dále i např. Wyvekens, A. *The French Juvenile Justice System*. In JUNGER-TAS, J a Scott H DECKER. *International handbook of juvenile justice*. New York: Springer, 2006, xxiv, 549 s. nebo Terrill, J. R. *World criminal justice systems. A comparative survey*. 8. ed. Waltham: Anderson Publishing, 2013, 724 s., str. 195.

soudců a 9 členné poroty¹⁷⁴. Pokud je mladistvý odsouzen, je umístěn do speciálního penitenciárního centra mimo věznici pro dospělé. Důraz je i v tomto případě kladen na rehabilitační program mladistvého pomocí školení, vedení a psychologické podpory.¹⁷⁵

Právo na spravedlivý proces mladistvého ve Francii je zaručeno možností právního poradenství a zastoupení advokátem. Nicméně až na některé instituce, které nabízejí služby zdarma, je konzultace s právníkem placená.¹⁷⁶ Právní domy, jakožto okresní centra přístupu k právu (tzv. CDAD), jsou veřejnými orgány, které se zaměřují a orientují na veřejnost a její práva. Jsou zde nabízeny právní konzultace zdarma. Existují téměř všude v jednotlivých obvodech. Dále mohou být bezplatné právní služby pro mladistvé organizovány v rámci radnice, instančního soudu a soudu první instance. Zde shledávám právní úpravu mladistvých velice nevyhovující, neboť mladiství nemají vždy zaručen přístup k obhájci. Ovšem na druhou stranu, pokud si uvědomím, že ve většině případů lze mladistvým uložit pouze výchovná opatření, není jejich právo zcela zasaženo. Nicméně v případě řízení před soudem pro mládež, který již může uložit i tresty, bych doporučovala změnit současný stav a umožnit mladistvým právo na obhájce jako povinnost.

4.3.4 Zhodnocení trestního řízení ve věcech mladistvých ve Francii

Právní úprava ve Francii je již od prvního pohledu rozdílná. Jednak je možné konstatovat, že je odlišně stanovena hranice trestní odpovědnosti mladistvých. Dále samotný systém soudnictví napovídá, že zde není moc prostoru řešit méně závažné trestné činy spáchané mladistvými soudy pro mládež, ale je využito speciálních magistrátních soudů, případně samotného soudce pro děti. Na druhou stranu právě možnost využít pouze rodinně právních opatření, či mírnějších opatření (srovnatelných s výchovnými opatřeními ukládaných mladistvým v ČR), má svoje opodstatnění. Jen v případě závažných trestných činů a u mladistvých starších, kteří již opravdu mohou rozpoznat, co páchají protiprávního, je zasahováno do citlivých oblastí jejich práv a svobod. U těch mladistvých, kteří jsou věkově mladší

¹⁷⁴ The French legal system, Ministry of Justice 2012, dostupné z www.justice.gouv.fr a Wyvekens, A. *The French Juvenile Justice System*. In JÜNGER-TAS, J a Scott H DECKER. *International handbook of juvenile justice*. New York: Springer, 2006, xxiv, 549 s.

¹⁷⁵ McKee, J-Y. *Criminal Justice Systems in Europe and North America. France*. HEUNI, European Institute for Crime Prevention and Control, affiliated with the United Nations. Finland 2001, str. 42.

¹⁷⁶ Srovnej blíže <http://vosdroits.service-public.fr/particuliers/N261.xhtml>

a nespáchali závažné činy, můžeme působit výchovně, což je jistě spíše v zájmu mladistvého. Co se mi jeví jako velká nevýhoda francouzské právní úpravy, tak je jednak nutnost zkoumat přesný čas spáchání protiprávního činu mladistvým, neboť se věk bere dle skutečného času a musí se zkoumat ve vztahu k přesnému datu narození mladistvého, páchá-li protiprávní činnost v den svých narozenin, které jsou klíčové pro rozdělení do uvedených čtyř skupin. Též omezená možnost využití obhajoby v případě mladistvých pachatelů mi přijde jako velký zásah do práva na spravedlivý proces, což však částečně kompenzuje právě to, že nemožnou být užita trestněprávní opatření.

Tedy možnost spolupráce v trestních věcech mezi Českou republikou a Francií se mi zdá, s ohledem na existenci velkého množství odlišností, velmi obtížná pro možnosti využití např. institutu evropského zatýkácího rozkazu, neboť nemusí být splněna podmínka trestní odpovědnosti atd., a tedy státy mohou odmítnout předat mladistvého k trestnímu stíhání či výkonu opatření.

4.4 Trestní řízení ve věcech mladistvých na Slovensku

4.4.1 Trestní odpovědnost mladistvého

Slovenská právní úprava má velmi blízko k české, neboť do roku 1992 nás pojily společné kořeny. Nicméně po dvaceti dvou letech je již možné nalézt určité odlišnosti nejen v trestním řízení celkově, ale i v řízení ve věcech mladistvých. Slovenská republika nemá speciální úpravu mladistvých danou samostatným zákonem, ale tato je upravena samostatnými ustanoveními v rámci obecných právních předpisů, tedy v zákoně č. 305/2005 Zb.z., trestný zákon (dále jen STZ) a zákoně č. 306/2005 Zb.z., trestný poriadok (dále jen STP). I hranice trestní odpovědnosti se oproti České republice liší, neboť na Slovensku postačuje naplnit věkovou hranici 14 let, aby osoba byla trestně odpovědná (§ 94 STZ)¹⁷⁷. Nicméně obdobně jako v případě české právní úpravy je třeba, aby mladistvý mladší patnácti let v době spáchání svého činu dosáhl dostatečné rozumové a mravní vyspělosti, aby rozpoznal protiprávnost svého jednání nebo ovládal svoje jednání.¹⁷⁸ Pokud této úrovně nedosáhne, nebude trestně odpovědný (§ 95 STZ). Další možnost vyloučení trestní

¹⁷⁷ S výjimkou trestného činu pohlavního zneužívání dle § 201 STZ, kde je třeba dovršit též věk 15 let dle § 22 odst. 2 STZ.

¹⁷⁸ V České republice je toto kritérium platné pro všechny mladistvé, tedy není omezeno jen na určitou skupinu.

odpovědnosti mladistvých je dána v případě přečinů. Zde je třeba naplnit i určitý stupeň závažnosti. Pokud tento bude shledán jen jako malý, nebude se jednat o trestný čin.¹⁷⁹

V řízení ve věcech mladistvých na Slovensku je třeba i co nejdůkladněji zjistit stupeň rozumového a mravního vývoje mladistvého, jeho povahu, poměry a prostředí, v němž žil a byl vychovávaný před spácháním činu.¹⁸⁰ Dále je třeba zjistit i další okolnosti, které mohou mít vliv na nápravu mladistvého a uložení vhodných prostředků. Zjištění poměrů mladistvého je ponecháno státnímu orgánu péče o mládež¹⁸¹ a obci (§ 337 STP). Tato zjištění potom mají vliv na vhodnou volbu prostředků pro nápravu mladistvého a dále pro to, zda nejde o čin, kde by stupeň závažnosti byl malý, a proto by nebyl trestným činem mladistvého.

4.4.2 Vybrané aspekty slovenského trestního řízení ve věcech mladistvých

Z hlediska trestního procesu je ve STP speciálně upravena obhajoba mladistvého a vazba mladistvého. Z hlediska *obhajoby mladistvého* je nutnost obhájce dána až po vznesení obvinění (od zahájení trestního stíhání vůči mladistvému), ovšem tento se obhájce nemůže vzdát. Povinnost obhajoby trvá až do pravomocného skončení trestního stíhání. Obhájcem mladistvého může být jen advokát, nicméně ten se může dát zastoupit advokátním koncipientem v případě, kdy s tím obviněný souhlasí, pokud se jedná o přípravné řízení o přečinu a zločinu (s výjimkou řízení o obzvlášť závažném činu), a dále o řízení před soudem v případě přečinu. Povinná (nutná obhajoba) musí být jak v případech mladistvých pachatelů, tak je-li obviněný ve vazbě, ve výkonu trestu či je zbavený způsobilosti k právním úkonům, nebo se jedná o uprchlého (§ 37 odst. 1 STZ).

¹⁷⁹ Dle § 9 STZ se trestné činy dělí na přečiny a zločiny, přičemž přečinem se rozumí trestný čin spáchaný z nedbalosti nebo úmyslný trestný čin s horní hranicí nepřevyšující pět let, pokud však s ohledem na způsob spáchání přečinu, míru zavinění pachatele a pohnutku pachatele je závažnost činu nepatrná (§ 10 STZ).

¹⁸⁰ Blíže např. Ivor, J. a kol. Trestné právo procesné. IURA EDITION, spol. s r. o., Bratislava. 2006, str. 761.

¹⁸¹ Orgán sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately.

Vazba mladistvého je jednak omezena obecným ustanovením o podmínkách vazby uvedeným v § 71 STP¹⁸² a dále ustanovením § 339 STP jen za předpokladu, že účelu vazby nelze dosáhnout jiným způsobem¹⁸³. Tímto způsobem se rozumí tzv. substituty vazby, které jsou ve slovenském trestním právu uvedeny v § 80 a násl. STP. Jedná se o nahrazení vazby zárukou, slibem nebo dohledem (§ 80), peněžitou zárukou (§ 81 STP) a uložením přiměřených povinností a omezení, jakými je např. zákaz vycestovat do zahraničí, zákaz vykonávat činnost, při níž došlo k spáchání trestného činu, zákaz návštěv určitých míst, zákaz vzdalovat se z místa pobytu nebo obydli kromě vymezených podmínek, atd. (§ 82 STP). Někteří autoři považují za nejučinnější dohled nad mladistvým, který vykonává probační a mediální úředník, případně záruka důvěryhodné osoby.¹⁸⁴ Obdobně jako v případě české právní úpravy, může být onou důvěryhodnou osobou někdo z příbuzných mladistvého (rodiče, teta, babička), ale i vychovatel, učitel, nadřízený, pokud mladistvý již pracuje. Vždy však tato osoba musí pozitivně ovlivňovat mladistvého, nemůže jít například o rodiče, kteří navádějí mladistvého k trestné činnosti, nebo na něj nedohlížejí, a proto se mladistvý dopouští trestné činnosti.

Byť by byl obviněný mladistvý propuštěný z vazby, je možné jej vzít opět do vazby v té stejné věci v případě, že je na útěku, nebo se skrývá, aby se vyhnul trestnímu stíhání anebo trestu, nezdržuje se na adrese, kterou orgánu činnému v trestním řízení uvedl, nebo nepřebírá zásilky a nerespektuje příkazy orgánu činného v trestním řízení, působí na svědky, znalce, spoluobviněné anebo jinak maří vyšetřování či pokračuje v trestné činnosti, byl propuštěný z vazby proto, že nastoupil výkon trestu odnětí svobody a existují skutečnosti, které odůvodňují některý z důvodů vazby, či je obviněný pro další úmyslný trestný čin, kterého se dopustil po propuštění z vazby (§ 71 STP).

¹⁸² (1) Obviněný môže byť vzatý do väzby len vtedy, ak doteraz zistené skutočnosti nasvedčujú tomu, že skutok, pre ktorý bolo začaté trestné stíhanie, bol spáchaný, má znaky trestného činu, sú dôvody na podozrenie, že tento skutok spáchal obvinený a z jeho konania alebo ďalších konkrétnych skutočností vyplýva dôvodná obava, že

- ujde alebo sa bude skrývať, aby sa tak vyhol trestnému stíhaniu alebo trestu, najmä ak nemožno jeho totožnosť ihneď zistiť, ak nemá stále bydlisko alebo ak mu hrozí vysoký trest,
- bude pôsobiť na svedkov, znalcov, spoluobvinených alebo inak mariť objasňovanie skutočností závažných pre trestné stíhanie, alebo
- bude pokračovať v trestnej činnosti, dokoná trestný čin, o ktorý sa pokúsil, alebo vykoná trestný čin, ktorý pripravoval alebo ktorým hrozil.

¹⁸³ K problematice vazby bližie Jalč, A. Trestné súdnictvo a väzba mladistvých. Trestněprávní revue, 2013, č. 11–12, s. 255.

¹⁸⁴ Ivor, J. a kol. Trestné právo procesné. IURA EDITION, spol. s r. o., Bratislava. 2006, str. 763.

U mladistvého obviněného je vazba mimořádným zajišťovacím prostředkem v případě, kdy není možné jejího účelu dosáhnout jiným způsobem. Přičemž jejím účelem je jednak zajištění osoby mladistvé, ovšem i uložení opatření k účinné nápravě mladistvého, aby došlo k prevenci trestné činnosti mladistvého a nalezení jeho místa ve společnosti odpovídajícím jeho potřebám, schopnostem a rozumovému vývoji. Samozřejmě za přispění k odstranění újmy poškozenému v případě, že mladistvý způsobil svým trestným činem nějakou škodu.

Z hlediska *místní příslušnosti soudu* je možné v případě mladistvých obviněných na Slovensku změnit příslušnost soudu i v průběhu trestního řízení, a to tak, že obvykle je místně příslušný soud, kde má mladistvý trvalé bydliště, či kde je s ohledem na zájmy mladistvého konání trestní řízení nejúčelnější. Zde se bude zřejmě jednat o místo dle aktuálního pobytu mladistvého, které nemusí být shodné s jeho trvalým pobytem. Postup podle § 341 STP má v případě mladistvých přednost před postupem podle § 23 STP. Ten přichází v úvahu v případě společného řízení proti mladistvému a dospělé osobě.¹⁸⁵ Ovšem není možné změnit věcnou příslušnost soudu v případě změny místní příslušnosti soudu.¹⁸⁶

Společné řízení mladistvého a osoby dospělé je obdobně jako v ČR možné konat jen, je-li to účelné a potřebné k všestrannému objasnění věci, nebo i z jiných důležitých důvodů. Bude-li se pak jednat o mladistvého, použijí se ustanovení dílu II STP. Stejnopis rozsudku se doručuje kromě mladistvého a jeho obhájci též státnímu zástupci, Orgánu sociálněprávné ochrany dětí a sociální kurately a zákonnému zástupci, s nímž mladistvý žije ve společné domácnosti (§ 344 STP). Pokud má mladistvý ustanoveného opatrovníka, doručuje se obžaloba i jemu (§ 340 STP). Proti rozhodnutí mohou podat opravné prostředky za mladistvého i další osoby, kterými jsou jeho příbuzní v přímém pokolení, sourozenci, manžel, druh (§ 345 STP).

Pro řízení ve věcech mladistvých je třeba, aby osoby, které pracují s mladistvým, měly zkušenosti s výchovou mládeže a určité životní zkušenosti, aby mohly zaručit splnění výchovného účelu trestního řízení. Orgány činné v trestním řízení mají postupovat v co nejužší spolupraci se zařízeními, kterým je svěřena péče o mládež, případně s psychologickými institucemi (§ 347 STP). Mezi tyto zařízení patří

¹⁸⁵ Ivor, J. a kol. Trestné právo procesné. IURA EDITION, spol. s r. o., Bratislava. 2006, str. 764

¹⁸⁶ Srovnej např. komentář k § 341 STP z Čentéš, J. a kol. Trestný poriadok s komentárom. EURÓKODEX Žilina, 2006, str. 478.

např. školy, dětské domovy, pedagogické a psychologické poradny, atd.¹⁸⁷ Obecně vzato však nejsou orgány činné v trestním řízení pro účely řízení ve věcech mladistvých specializovány.

Pokud se mladistvý dopustil dalších trestných činů i po dovršení věku 18 let, kde STZ stanoví trest přísnější nebo stejný jako u trestného činu, jehož se dopustil před 18. rokem věku, pak se ustanovení o řízení ve věcech mladistvých neužijí a posuzuje se vše podle obecných předpisů. Stejně tak, bylo-li zahájeno trestní stíhání až po dovršení osmnáctého roku mladistvého. A nutná obhajoba není potřeba v případě vykonávacího řízení, dosáhl-li mladistvý 18. roku věku.

K ochraně mladistvých je v § 6 odst. 2 STP zdůrazněno, že orgány činné v trestním řízení a soud jsou oprávněny utajit ty skutečnosti, které by mohly jednak zmařit a jednak ztížit objasnění a vyšetření věci, ale i dbají na ochranu osobních údajů, které by měly nevhodný vliv na budoucí vývoj mladistvých a dětí mladší 14 let, proto tyto nezveřejňují. Co se týká hlavního líčení, tak je s ohledem na zájmy mladistvých neveřejné, pokud o to mladistvý, jeho obhájce nebo zákonný zástupce požádá a je to na ochranu jeho zájmů. Též soudce může na část hlavního líčení mladistvého obviněného vykázat z jednací síně, pokud by to mohlo nepříznivě působit na jeho mravní vývoj. Jedná se zejména o výslechy znalců, kteří se vyjadřují k osobnosti mladistvého, jeho možnosti resocializace a nápravy, nebo i o výslech rodičů mladistvého.¹⁸⁸ Navíc, aby mělo trestní řízení vliv na mladistvého, není možné konat hlavní líčení a veřejné zasedání o dohodě o vině a trestu v jeho nepřítomnosti (§ 343 STP).

4.4.3 Zhodnocení právní úpravy trestního řízení ve věcech mladistvých na Slovensku

Slovenská republika jako jediná z vybraných zemí nemá žádný zvláštní zákon, který by upravoval problematiku trestního řízení mladistvých. Tato je zakotvena pouze v obecných předpisech. Proto v rámci zkoumání problematiky mladistvých musíme primárně vyjít z obecných zásad. Nicméně základní otázky stran práva na obhajobu, možnosti omezení osobní svobody a příslušnosti soudu jsou upraveny odlišně od dospělých a je možné konstatovat, že tyto otázky mají na Slovensku upraveny podobně, jako země, které zvláštní právní úpravu mladistvých mají

¹⁸⁷ Blíže např. Čentěš, J. a kol. Trestný poriadok s komentárom. EURÓKODEX Žilina, 2006, str. 481.

¹⁸⁸ Ivor, J. a kol. Trestné právo procesné. IURA EDITION, spol. s r. o., Bratislava. 2006, str. 765.

zakotvenu zvláštním právním předpisem. Nevýhodou slovenské právní úpravy z mého pohledu je, že nutná obhajoba je tu až od okamžiku zahájení trestního stíhání mladistvého, nikoliv na samotném začátku trestního řízení, což pro mladistvé může být trochu stresující. Nicméně i místní příslušnost mladistvých je upravena vhodně a výhodu vidím v možnosti přesunutí příslušnosti i v průběhu trestního řízení, pokud je to v zájmu mladistvého.

Tedy pro právní úpravu Slovenské republiky je zřejmé, že byt' tato nemá speciální právní úpravu, nemělo by být problematické spolupracovat s ostatními zeměmi ve věci např. evropského trestního rozkazu.

5 ROZHODOVACÍ PRAXE SOUDNÍHO DVORA EVROPSKÉ UNIE A EVROPSKÉHO SOUDU PRO LIDSKÁ PRÁVA A JEJICH DOPADY NA TRESTNÍ PRÁVO PROCESNÍ

V následující části se zabývám rozbohem vybraných judikátů Soudního dvora Evropské unie a Evropského soudu pro lidská práva, neboť tyto soudy mohou ovlivnit trestní právo procesní stran požadavku zajištění práva na spravedlivý proces garantovanému Evropskou úmluvou o lidských právech a dále souladu právního řádu členských států s právem EU. A snažím se zhodnotit, zda v tomto směru Česká republika splňuje mezinárodní požadavky, či kde má eventuelní rezervy.

5.1 Rozhodovací praxe Soudního dvora Evropské unie

Soudní dvůr Evropské unie (dále jen SD EU) je nejvyšší instancí v oblasti evropského práva a je tímto právem vázán. Úlohou SD EU je zajištění dodržování evropského práva při výkladu a provádění ve vztahu ke všem subjektům. Další neméně významnou úlohu zastává při rozhodování o tzv. předběžných otázkách v oblasti evropského práva. Tyto otázky se mohou týkat např. výkladu Smlouvy, platnosti a výkladů dalších aktů vydaných orgány EU, přičemž národní soud může žádat přímo Soudní dvůr o rozhodnutí těchto otázek před vynesením samotného rozhodnutí.¹⁸⁹

Příslušnost SD EU v případě jednotlivců nastupuje tehdy, když se tato osoba nedomůže nápravy přímo v národním státě.

Z dosavadní praxe SD EU lze vysledovat i řadu rozhodnutí, které dopadají do sféry trestního práva národních států. Podle některých autorů zasahuje SD EU do oblasti trestního práva jak negativně, tak pozitivně. Poměrně velké množství rozhodnutí věnoval soudní dvůr obecným právním otázkám vztahujících se ke vzniku trestní odpovědnosti.¹⁹⁰ Naopak rozhodování ve věcech mladistvých nejsou příliš častou záležitostí soudu.

¹⁸⁹ Fenyk, J., Kloučková, S. *Mezinárodní justiční spolupráce v trestních věcech*. 2. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Linde, 2005, str. 97.

¹⁹⁰ Fenyk, J. Svák, J. *Evropéizace trestního práva*. Bratislava: EUROKODEX, 2008, str. 76.

Jedním z velmi známých případů se stalo rozhodnutí Soudního dvora ve věci Maria Pupino, ze dne 16. 6. 2005 (Rozhodnutí C-105/03), kde bylo rozhodnuto o nutnosti interpretovat domácí právo shodně s rámcovým rozhodnutím vydávaným v rámci unijních závazků tzv. III. pilíře.¹⁹¹ Jednalo se o výklad postavení poškozeného v trestním řízení, kdy se projevil nepřímý účinek rámcového rozhodnutí. Italská právní úprava totiž rozděluje trestní řízení do dvou fází, přičemž v první státní zástupce vyhledává a shromáždí pod dohledem soudce důkazní materiály, které následně vyhodnotí a trestní stíhání pak buď zastaví, nebo navrhne, aby byl dotčený obžalován a předán k soudu. V rámci první fáze jsou možné jen dvě výjimky, kdy lze považovat úkon za „neodkladný“ a tím stejně hodnotný, jako ten, jenž je získán a proveden v druhé fázi, tedy v řízení před soudem. Jedná se o provedení výslechu obětí taxativně stanovených trestných činů mladších šestnácti let a v případě deliktů uvedených v čl. 392 odst. 1a italského trestního řádu v případě dotčených nezletilých osob. Ovšem vyšetřující soudce měl za to, že věc týkající se Maria Pupino, jež byla osobou podezřelou ze spáchání deliktů na svých žácích, v rozhodné době mladších pěti let, možná nespadá do žádné z těchto výjimek. Upozornil však na to, že je třeba vykládat italské právo ve světle práva Společenství a měl pochybnosti o slučitelnosti čl. 392 odst. 1a TR s články 2,3 a 8 Společenství v tom rozsahu, že by se měly výjimky vztahovat jen na sexuální delikty a delikty se sexuálním podtextem, když i další delikty mohou být pro poškozené závažnější.¹⁹²

Podstatou otázky vyšetřovacího soudce směrem k SD EU v tomto případě tedy bylo, zda články 2, 3 a 8 odst. 4 Rámcového rozhodnutí¹⁹³ musí být vykládány v tom smyslu, že vnitrostátní soud musí mít možnost umožnit dětem nízkého věku, které tvrdí, že byly obětmi špatného zacházení, učinit výpověď za podmínek, které jim umožňují zaručit přiměřenou ochranu, mimo veřejné soudní jednání a před jeho konáním. K závěru, k němuž dospěl SD EU bylo pak zejména to, že závaznost rámcových rozhodnutí přijatých na základě hlavy VI Smlouvy o Evropské unii je formulována totožně s čl. 249 ES, pokud jde o směrnice. A ukládá vnitrostátním orgánům povinnost konformního výkladu s vnitrostátním právem. Tedy povinnost soudce vykládat relevantní pravidla svého vnitrostátního práva ovšem

¹⁹¹ Lisabonská smlouva účinná od 1. 12. 2009 zrušila současnou strukturu EU, kdy trestní právo bylo součástí třetího pilíře, jehož povaha byla mezvládní. Teď by mělo dojít postupně k celkové komunitarizaci trestního práva, což přinese mnoho změn.

¹⁹² Blíže srovnej např. Fenyk, J. Svák, J. *Europeizace trestního práva*. Bratislava: EUROKODEX, 2008, str. 78-81.

¹⁹³ Council Framework Decision 2001/220/JHA of 15 March 2001 on the standing of victims in criminal proceedings.

s mezemi danými zásadou právní jistoty a zákazu zpětné účinnosti. Tedy nemůže zhoršit postavení jednotlivce. Pokud však rámcové rozhodnutí stanoví mimo jiné, že obětem má být zaručeno zvláštní zacházení, tedy zejména k jejich věku, tak je jim nutné zaručit přiměřenou ochranu.¹⁹⁴ Tyto podmínky nesmí být neslučitelné se základními zásadami dotčeného členského státu a nesmí zbavovat obviněného nebo obžalovaného práva na spravedlivý proces stanoveného v čl. 6 Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a svobod. Proto bylo ve věci *Maria Pupino* rozhodnuto tak, že „články 2, 3 a čl. 8 odst. 4 Rámcového rozhodnutí Rady 2001/220/SVV ze dne 15. 3. 2001 o postavení obětí v trestním řízení, musí být vykládány v tom smyslu, že vnitrostátní soud musí mít možnost umožnit dětem nízkého věku, které, jako je tomu ve věci v původním řízení, tvrdí, že byly obětmi špatného zacházení, učinit výpověď za podmínek umožňujících zaručit těmto dětem přiměřenou úroveň ochrany, například mimo veřejné soudní jednání a před jeho konáním. Vnitrostátní soud je povinen vzít v úvahu všechna pravidla vnitrostátního práva a vykládat je v co největším možném rozsahu ve světle znění, jakož i účelu uvedeného rámcového rozhodnutí“.¹⁹⁵

Z tohoto pohledu mám za to, že česká právní úprava splňuje požadavky, neboť výslech osoby mladší osmnácti let je upraven v § 102 tr. řádu a jsou zde zpřísněny podmínky.¹⁹⁶

¹⁹⁴ Fenyk, J. Svák, J. *Europeizace trestního práva*. Bratislava: EUROKODEX, 2008, str. 78-81.

¹⁹⁵ Articles 2, 3 and 8(4) of Council Framework Decision 2001/220/JHA of 15 March 2001 on the standing of victims in criminal proceedings must be interpreted as meaning that the national court must be able to authorise young children, who, as in this case, claim to have been victims of maltreatment, to give their testimony in accordance with arrangements allowing those children to be guaranteed an appropriate level of protection, for example outside the trial and before it takes place. The national court is required to take into consideration all the rules of national law and to interpret them, so far as possible, in the light of the wording and purpose of the Framework Decision. Dostupné z <http://curia.europa.eu/>

¹⁹⁶ Znění § 102 tr. řádu:

(1) *Je-li jako svědek vyslýchána osoba mladší než osmnáct let o okolnostech, jejichž ožívování v paměti by vzhledem k věku mohlo nepřítzlivě ovlivňovat její duševní a mravní vývoj, je třeba výslech provádět zvlášť šetrně a po obsahové stránce tak, aby výslech v dalším řízení zpravidla už nebylo třeba opakovat; k výslechu se přibere orgán sociálně-právní ochrany dětí nebo jiná osoba mající zkušenosti s výchovou mládeže, která by se zřetelem na předmět výslechu a stupeň duševního vývoje vyslýchané osoby přispěla k správnému vedení výslechu. Může-li to přispět k správnému provedení výslechu, mohou být přibráni i rodiče. Osoby, které byly takto přibrány, mohou navrhnout odložení úkonu na pozdější dobu a v průběhu provádění takového úkonu navrhnout jeho přerušeni nebo ukončení, pokud by provedení úkonu nebo pokračování v něm mělo nepřítzlivý vliv na psychologický stav vyslýchané osoby. Nebroží-li nebezpečí z prodlení, orgán činný v trestním řízení takovému návrhu vyhoví.*

(2) *V dalším řízení má být taková osoba vyslechnuta znovu jen v nutných případech. V řízení před soudem je možno na podkladě rozhodnutí soudu provést důkaz přečtením protokolu nebo přehráním obrazového a zvukového záznamu pořízeného o výslechu provedeném prostřednictvím videokonferenčního zařízení i bez podmínek uvedených v § 211 odst. 1 a 2. Osoba, která byla k výslechu přibrána, se podle potřeby vyslechne k správnosti a úplnosti zázpisu, k způsobu, jímž byl výslech prováděn, jakož i k způsobu, jímž vyslýchaná osoba vypovídala.*

(3) *Osobě mladší než 18 let lze klást otázky jen prostřednictvím orgánu činného v trestním řízení.*

Dalším zajímavým rozhodnutím je rozsudek SD EU ze dne 21. 12. 2011, věc C-507/10, kdy původní trestní řízení bylo zahájeno taky v Itálii proti obviněnému „X“, který se měl dopouštět trestných činů se sexuálním podtextem na své nezletilé dceři. Soud v rámci tohoto případu vyjádřil, že „Rámcové rozhodnutí sice nedefinuje pojem ohroženosti oběti ve smyslu čl. 2 odst. 2 a čl. 8 odst. 4 tohoto rozhodnutí, avšak nelze zpochybnit, že pokud, tak jako ve věci v původním řízení, malé dítě tvrdí, že se opakovaně stalo obětí sexuálně motivovaných činů ze strany svého otce, musí být za takovou zvláště ohroženou obětí považováno především z důvodu svého věku, jakož i povahy, závažnosti a následků trestných činů, za jejichž obětí se považuje, aby tak získalo zvláštní ochranu požadovanou výše uvedenými ustanoveními rámcového rozhodnutí.“ A dále stanovil, že v případě zvláště zranitelných obětí by měl vnitrostátní soud použít takový zvláštní postup, jako je např. v Itálii řízení k předběžnému projednání důkazů mimo hlavní líčení, včetně zvláštních podmínek podání výpovědi, pokud tento postup odpovídá lépe situaci obětí a je nutné jej použít, aby nedošlo k nepříznivým následkům pro obětí (zejména výsledku při veřejném jednání) a aby bylo zabráněno ztrátě důkazních materiálů, zejména tam, kde je možné vyslechnout obětí jen jednou.

I v této otázce díky přijetí zákona o obětech trestných činů splňuje Česká republika požadavky kladené na ni v rámci Evropské unie a shoduje se tak s evropskými předpisy. Lze tedy říci, že byt' v některých případech SD EU konstatoval, že určitá oblast (např. stanovení druhu a výše použitelných trestních sankcí) nespadá do jeho pravomoci, jsou oblasti, které je třeba vzít v úvahu při rozhodování národními soudy, aby byly v souladu s předpisy Evropské unie, pokud však tyto neodporují dalším mezinárodním závazkům vyplývajícím z mezinárodních smluv.¹⁹⁷

5.2 Rozhodovací praxe Evropského soudu pro lidská práva

Evropský soud pro lidská práva (dále jen ESLP) je soudním orgánem, který byl založen v roce 1959 při Radě Evropy a zajišťuje plnění závazků vyplývajících z úmluvy Rady Evropy o ochraně lidských práv a základních svobod. ESLP tedy řeší stížnosti na porušení této Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen Evropská Úmluva). Na soud se může obrátit jakýkoliv občan členské země, tedy i z ČR, pokud má za to, že jeho země nerespektuje jeho práva, která z této

¹⁹⁷ Což by se ovšem s ohledem na současnou situaci a vázanost právem v EU stát nemělo.

úmluvy vyplývají. Přípustnost těchto stížností prověřuje výbor tří soudců, a pokud ji shledá přijatelnou, postoupí ji sedmičlennému senátu. Ten pak určí její právní podstatu a vydá rozhodnutí. V případě zjištění závažných skutečností ji postoupí senátu sedmnácti soudců - takzvaný Velký senát. Jeho rozhodnutí je konečné.¹⁹⁸

Rozhodnutí soudu nemůže zvrátit rozhodnutí justice v té které zemi, ani danému státu nemůže nařídít, aby změnil svou legislativu. Oprávněním ESLP je pouze konstatování, že daný stát porušil při posuzování dané kauzy konkrétní lidská práva a nařídít státu zaplacení odškodnění stěžovateli a soudní výlohy, což odpovídá čl. 46 Evropské úmluvy.

Rozhodnutí soudu jsou pro členské země Rady Evropy závazné, ale fakticky jen v tom smyslu, že země musí zaplatit stěžovateli odškodnění. Novela českého zákona o Ústavním soudu nicméně stanovila možnost v trestních případech obnovit řízení před Ústavním soudem na základě rozsudku mezinárodních soudů (tedy i štrasburského soudu)¹⁹⁹. Nicméně ESLP má nepřímý vliv i na změny právních předpisů, a to ze zcela pragmatických důvodů, neboť v případě, kdy bude rozhodnutí ESLP ignorovat, tak budou následovat další prohrané spory.²⁰⁰

Častým předmětem stížností z České republiky jsou zejména průtahy soudního řízení, diskriminace a porušení práva na obhajobu.

Původní judikatura ESLP byla v podstatě postavena na konstatování porušení jednotlivého závazku toho kterého státu. Postupem času se ovšem změnila na formulaci obecných závěrů, které jsou uplatnitelné pro další členské státy, pokud se bude jednat o podobnou záležitost. Tedy ESLP částečně ustoupil od toho, že vždy v konkrétním případě sdělil, jaké ustanovení Evropské úmluvy bylo porušeno s tím, že uložil státu dle čl. 46 Evropské úmluvy povinnost tento svůj závazek napravit. K tomuto opatření došlo ze zcela pochopitelných důvodů. Počet případů, které ESLP řeší, je mnoho, přičemž valná většina z nich je zamítnuta jako nepřijatelná. Z tohoto důvodu již ESLP formuluje závěry dané v rozsudcích obecně. Konstatuje tedy obecný rozpor právní úpravy v konkrétním případě s ustanovením Evropské

¹⁹⁸ <http://wiki.aktualne.centrum.cz/evropsky-soud-pro-lidska-prava-ve-strasburku/>. Aktualizováno 9. ledna 2012 18:51, [cit. 27. 1. 2013].

¹⁹⁹ Jedná se o ustanovení § 119-119 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů.

²⁰⁰ Srovnej např. Černý, P. Stavělík, P. *Vliv Evropského soudu pro lidská práva na řízení před Ústavním soudem ČR*. Dostupné z http://www.ipravnik.cz/cz/clanky/pravo-ustavni-a-spravni/art_4978/vliv-evropskeho-soudu-pro-lidska-prava-na-řízení-před-ústavním-soudem-cr.aspx [cit. 27. 1. 2013].

úmluvy, čímž poukazuje na obecné problémy a závazky i ostatních členských států. Tímto by se dalo říci, že víceméně preventivně působí i na ostatní členské státy. V podstatě více jak 60% rozsudků vynesených ESLP se týká typově stejných věcí. Proto je vhodné, že ESLP v případě porušení jednoho členského státu vysloví právní názor aplikovatelný i na další státy nacházející se v podobné situaci.

Otázkou zůstává, zda tu existuje povinnost členských států aplikovat tento právní názor i v případě, kdy se nejedná o porušení smlouvy v konkrétním jejích případě. Odpovědí by zřejmě mohlo být, že státy nemají povinnost přímo aplikovat tento názor a změnit svoji právní úpravu.²⁰¹ Nicméně judikatura ESLP je členskými státy respektována a brána za autoritativní výklad a je tudíž následována. Českou právní úpravu odjakživa ovlivňuje zejména Německo a Rakousko.²⁰² Tyto dva státy berou judikaturu ESLP právě jako autoritativní výklad ustanovení Evropské úmluvy a neopomínají je, na rozdíl od české úpravy, zohlednit. Nejvýše na žebříčku pak stojí pochopitelně rozhodnutí Velkého senátu ESLP.

Povinnost českých soudů respektovat rozhodnutí ESLP plyne z různých závazků, zejména dle čl. 32 Evropské úmluvy. A též díky nálezů Ústavního soudu Pl. ÚS 36/01 č. 403/2002 (k pojmu ústavního pořádku),²⁰³ který staví na roveň mezinárodní smlouvy ratifikované dle článku 10 Ústavy ČR, což samozřejmě platí i pro Evropskou úmluvu. Dále dle již výše zmíněného článku 46 Evropské úmluvy je rozhodnutí pro strany konečné a mají je respektovat. V případě odlišení, kdy stát nevyhoví rozhodnutí ESLP, musí odůvodnit, z jakého důvodu není výklad ESLP pro něj akceptovatelný. Nicméně členský stát nemůže pro něj známou judikaturu ESLP ignorovat a měl by ji uvádět i ve svých rozhodnutích. Pro členský stát pak platí, aby přijal patřičné změny v právní úpravě, aby se tyto věci nestávaly častěji a ESLP opětovně nerozhodl v jeho neprospěch. Zároveň je to důležité i pro rozhodování soudů.²⁰⁴

Nyní se zaměřím na některá rozhodnutí ESLP, která jsou významná pro nejen české trestní řízení a řízení ve věcech mladistvých. Jak bylo avizováno, tak nejčastěji se setkáváme s porušením čl. 6 Evropské úmluvy, tedy práva na spravedlivý

²⁰¹ A většina států toto za aplikovatelné nepovažuje.

²⁰² Srovnej kapitolu II.3 Judikatura Evropského soudu pro lidská práva (autor neznámý) [cit. 27. 1. 2013] Dostupné z <http://www.eui.eu/Personal/Researchers/mbobek/docs/ESLP.pdf>

²⁰³ Dostupné z <http://wintr.webz.cz/dokumenty/nalezy.htm> [cit. 27. 1. 2013].

²⁰⁴ I nejvyšší soudy ČR (Nejvyšší soud, Ústavní soud a Nejvyšší správní soud) odůvodňují svoje rozhodnutí rozsudky ESLP.

proces²⁰⁵. Nicméně tento článek musí být posuzován komplexněji. Při provádění posouzení, zda bylo právo na spravedlivý proces porušeno, se musíme dívat na celé řízení jako celek. Tedy nejen s ohledem na práva na obhajobu, ale i na zájmy veřejnosti a oběti, že byl čin správně stíhán a že nebyly opominuty práva svědků²⁰⁶. Jak jsem uvedla výše, pro Českou republiku jsou důležitá nejen rozhodnutí ESLP, která se jí týká přímo, ale i rozhodnutí v jiných věcech, která mohou být aplikovatelná na podobný případ. Proto neuvádím jen česká rozhodnutí, ale nedávná rozhodnutí ESLP a pak rozhodnutí, která se dotýkají trestní odpovědnosti mladistvých a specifík jejich řízení.

Případem porušení článku 6 Evropské úmluvy je případ **Moiseyev proti Rusku**²⁰⁷, kdy se jednalo o trestní stíhání ve věci vlastizrady a vyzvědačství. Zde byl porušen článek 6 v různých aspektech. V daném případě se po dobu trestního stíhání před soudem vyměnilo několik soudců a nebyl tak zachován princip bezprostřednosti a ústnosti.²⁰⁸ Dále snaha pana Moiseyeva o využití práva na obhajobu byly odepřeny vězeňskou službou, byť získal povolení soudu, že má právo na účast více obhájců. Též délka trestního řízení byla v tomto případě překročena, neboť dle článku 191 rozhodnutí soud poukazuje výslovně na zpoždění způsobené neoprávněnými výměnami soudců, které vždy vyžadovalo, aby soud začal konat celé řízení znovu a navíc došlo k časové prodlevě při předání spisu mezi Městským soudem a Nejvyšším soudem. ESLP poukazuje dále v článku 192 rozhodnutí i na skutečnost, že Moiseyev byl po celou dobu ve vazbě, přičemž vazební věci by měly být vyřízeny co nejrychleji. Proto má ESLP za to, že délka řízení překročila přiměřenou dobu. Dále soud vyhověl výtkám stěžovatele týkajících se zaručení práva na obhajobu, kdy nebylo zaručeno jeho právo na osobní přístup k právníkům. On si dokumenty s právníky mohl vyměňovat jen pod dozorem vězeňské služby, nemohl se s nimi radit atd. ESLP zde v článku 217 rozhodnutí vyslovil, že byl porušen princip rovnosti zbraní a porušen princip kontradiktornosti.

V tomto směru má trestní řád České republiky zakotven institut náhradního soudce, kdy je v § 197 TR uvedeno, že „bude-li hlavní líčení podle očekávání trvat delší dobu, zařídí předseda senátu, aby se ho zúčastnil jeden nebo dva soudci nebo

²⁰⁵ K právu na spravedlivý proces blíže předchozí výklady.

²⁰⁶ K tomuto blíže rozhodnutí Al-Khawaja (stížnost č. 26766/05 ze dne 15. 12. 2011) a Tahery v. UK (stížnost č. 2228/06 ze dne 15. 12. 2011) – bude rozebráno dále - a Pichugin v. Rusko (stížnost č. 38623/03 ze dne 23. 10. 2012 v článku 194).

²⁰⁷ Stížnost č. 62939/2000 ze dne 9. 10. 2008.

²⁰⁸ Viz článek 180 až 182 rozhodnutí Moiseyev proti Rusku.

přisedící náhradní. Náhradní soudce nebo přisedící má při hlavním líčení postavení člena senátu. Porady a hlasování se však zúčastní jen v tom případě, je-li přibrán na místo soudce nebo přisedícího, kterému zabránila nějaká překážka v další účasti na hlavním líčení. Soudce nebo přisedící, za něhož nastoupil náhradní soudce nebo přisedící, se hlavního líčení dále již nezúčastní.“ Čímž by měl být zaručen princip ústnosti a přiměřenosti daný v § 2 odst. 11 a 12 TR. tato úprava se uplatní i v řízení ve věcech mladistvých.

Ve věci **Taxquet proti Belgii**²⁰⁹ vyvstala otázka, zda může pochybení laických soudců (poroty), které znamená jejich rozhodnutí o vině, znamenat, že celý proces nebyl spravedlivý. Soud v článku 90 tohoto rozhodnutí stanovil, že Evropská úmluva nebrání, aby ve věci rozhodovali soudci - laici. Nicméně i jejich rozhodnutí musí být odůvodněno tak, aby tomu porozuměl nejen obžalovaný, ale i veřejnost. Což je zásadní pojistkou proti svévoli soudců. U profesionálních soudců je odůvodnění nutné uvést v rozsudku. Národní soudy musí uvést jednoznačné důvody, na nichž je jejich rozhodnutí založeno. Odůvodnění rozhodnutí totiž slouží stranám, aby zjistily, zda byly slyšeny v líčení, zda jim bylo vyhověno či nikoliv. Dále odůvodnění zavazují soudce, aby uvedli základní objektivní důvody pro jejich rozhodnutí a tak ochránili právo obhajoby. Avšak vždy musí být důvody uvedeny v souvislosti s případem. V případě Taxquet však nebylo zřejmé, co soud odůvodnil a na co mohl obžalovaný poukázat pro účely dalšího řízení. ESLP tedy v článku 98 stanovil, že toto právo obžalovaného bylo porušeno, protože obžalovaný nemohl vědět, co se týkalo jen jeho osoby a tedy, proti čemu se má odvolat.²¹⁰ S ohledem na situaci v ČR, kdy nemáme porotní soudy, se toto bude aplikovat na nutnost soudce řádně odůvodnit svoje rozhodnutí a uvést vše rozhodné. Dále je pak otázkou, zda se to netýká přisedících (laiků), na okresních soudech. Zde ovšem opět máme rozhodnutí soudní, v němž by měly být důvody uvedeny.

Pro nás je však důležitější, neboť toto je častým důvodem stížností českých občanů před ESLP, otázka „přiměřenosti délky procesu a veřejnosti řízení“. Tato porušení jsou velmi častá, např. v případě **McFarlane proti Irsku**²¹¹, kdy mezi jednotlivými řízeními uplynulo více jak 10 let.

²⁰⁹ Stížnost č. 926/05 ze dne 16. 11. 2010.

²¹⁰ V UK je systém porotní založený na tom, že před rozhodnutím poroty se sumarizuje případ a případně soudce vydá řadu otázek, pokud na ně porotci odpoví kladně, musí vyslovit vinu pro obžalovaného. Z tohoto důvodu je britské právo v souladu s tímto článkem.

²¹¹ Stížnost č. 31333/06 ze dne 10. 9. 2010.

Další minimální práva související s článkem 6 Evropské úmluvy zahrnují právo na přiměřenou přípravu na obhajobu. V případě **Natunen proti Irsku**²¹² se jednalo o interpretaci ustanovení poskytování informací o trestním řízení. Natunen byl odposloucháván policií a chtěl tyto nahrávky použít pro svoji obhajobu, neboť měly dokázat, že měl v úmyslu získat zbraně, nikoliv drogy, jak stálo v obžalobě. Ovšem tyto nahrávky měly být dle sdělení státního zástupce zničeny, protože nesloužily jako důkaz v trestním řízení. Proto Natunen chtěl, aby bylo prověřeno, zda nedošlo k porušení práva na spravedlivý proces. Soud v článku 40 tohoto rozhodnutí uvedl, že „Nárok na sdělení relevantních důkazů není právem absolutním. V jakémkoli trestním řízení mohou být protichůdné zájmy, jako je národní bezpečnost, nebo potřeba ochrany svědků v nebezpečí odplaty, nebo utajení policejních metod vyšetřování trestné činnosti, která musí být zvážena proti právům obviněného. V některých případech může být nutné vynechat určité důkazy z obhajoby tak, aby se zachovala základní práva jiné osoby nebo právo na zajištění důležitého veřejného zájmu. Nicméně, jsou přípustná pouze taková omezení práv na obhajobu, která jsou nezbytně nutná. Toto pak musí být dále vyváženo zvláštním postupem soudních orgánů“.

Ve finském případě se to nestalo, neboť soud sám rozhodl o tom, co je možné připustit, a tím se dopustil porušení článku 6 odst. 1 Evropské úmluvy. V tomto případě tedy ESLP rozhodl opačně než např. v rozhodnutích **Fitt proti UK**²¹³ nebo **Jasper proti UK**²¹⁴, zde totiž šlo o zájem veřejnosti a strany byly informovány o všech důkazech.

V současné době je i pro Českou republiku důležitá otázka, zda je možné odsoudit osobu na základě výpovědi svědka, který se neúčastní hlavního líčení a obžalovaný nemá možnost klást mu otázky.

V případě **Al-Khawaja a Tahery proti UK**²¹⁵ se právě otázka přípustnosti výpovědi svědka, který se neúčastní řízení před soudem, řešila.²¹⁶ Jednalo se o to, že svědek nepřišel na soudní jednání z důvodu, že se bál o svoji tělesnou integritu, pokud

²¹² Stížnost č. 21022/04 ze dne 31. 3. 2009.

²¹³ Stížnost č. 29777/96 ze dne 16. 2. 2000.

²¹⁴ Stížnost č. 27052/95 ze dne 16. 2. 2000.

²¹⁵ Stížnost č. 26766/05 ze dne 15. 12. 2011.

²¹⁶ UK změnila právní úpravu svědeckých výpovědí (výpovědí z doslechu) a chtěla vědět, zda je tato změna v souladu s článkem 6 Evropské úmluvy. Neboť předcházející rozhodnutí soudu bylo dle mínění UK kontroverzní.

bude vypovídat. A tato jeho výpověď byla jediným rozhodujícím důkazem. Článek 118 předmětného rozhodnutí stanoví, že „Článek 6 § 3 (d) zakotvuje zásadu, že předtím, než obviněný může být odsouzen, musí být všechny důkazy proti němu obvykle učiněny v jeho přítomnosti při veřejném slyšení s ohledem na kontradiktornost projednání. Výjimky z této zásady jsou možné, ale nesmí porušovat práva na obhajobu, které zpravidla vyžaduje, aby obviněný mohl klást svědkovi otázky, ať už při jeho výslechu, nebo v pozdější fázi řízení. Neúčast svědka při tomto slyšení musí být důvodná. Navíc soud vždy musí objektivně zjistit, zda jsou důvody svědka ohledně hrozby, strachu, reálné a učinit případně další možná opatření. Pokud tato nebude možné využít, pak by to zřejmě mohl být důkaz.“ Díky těmto faktům ESLP v případě Al-Khawaja zjistil, že důvod nepřítomnosti svědka byla objektivní, tuto podporovala jak svědectví jeho přátel, tak lékařské zprávy, a proto nedošlo k porušení článku 6 Evropské úmluvy. Zatímco v případě Tahery ESLP vyslovil porušení článku 6, neboť se jednalo o svědectví jediné a navíc osoby, která se nezúčastnila řízení bez dalších zjištění, která mohl učinit a zajistit soud (ochrana svědků, anonymita atd.).

K tomuto rozhodnutí uvádím jeden z posledních případů konaných před ESLP vztahujícím se k ČR. Jedná se o případ **Tseber proti ČR**²¹⁷, kdy bylo předmětem stížnosti opět svědectví dané jedinou osobou, navíc cizince, ještě před zahájením trestního stíhání provedeného jako neodkladný úkon za přítomnosti soudce. Námitky stěžovatele byly dány na nemožnost přezkoumat hlavního svědka obžaloby, dále že nebyla zachována kontradiktornost procesu a důkaz nebyl získán v souladu s trestním řádem. Stěžovatel namítal, že se nejednalo o neodkladný úkon, navíc tento byl proveden bez přítomnosti tlumočnicka. Byť vláda namítala, že procesní záruky v tomto případě byly dány, že stěžovatel měl možnost námitek vůči tomuto svědectví, atd., bylo rozhodnuto, že došlo k porušení článku 6 odst. 1 a 3 písm. d) Úmluvy, neboť nebyly splněny předpoklady, které ESLP vynesl ve věci Al-Khawaja a Tahery. Tedy ESLP má za to, že české orgány neučinily maximum, aby svědka předvedli, když znali jeho totožnost. Dále že se obhajoba nemohla svědka dotázat, když další důkazy ne zcela podporovaly tvrzení svědka a nepodporovaly důvod, proč by svědek neměl být přítomen hlavnímu líčení. Přiklonil se tedy k tomu, že je to případ podobný věci Tahery proti UK.

²¹⁷ Stížnost č. 46203/2008, ze dne 22. 11. 2012.

Vzhledem k tomu, že toto je nový rozsudek, uvidíme, zda dojde ke změně právní úpravy, či nikoliv. Osobně mám za to, že český trestní řád jako takový, se již s požadavky ESLP víceméně vypořádal a zakotvuje instituty, které mají napomoci tomu, aby si občané k ESLP nestěžovali, a které jsou v souladu s Evropskou úmluvou. Pokud máme v TR lhůty, je to velice vhodné. Ovšem možnost je v „odůvodněných“ případech prodloužit (např. § 167 TR), je sice nutná, ovšem právě to může být problémem pro ESLP. Neboť vždy záleží na okolnostech případu. Takže byt máme instituty, které jsou v souladu s Evropskou úmluvou, nemusí to nutně znamenat, že k porušení práva na spravedlivý proces nedojde.

Ve věci mladistvých existují dvě významná rozhodnutí, která je nutné též zmínit. První z nich je **případ V. proti Velké Británii** (stížnost č. 2488/94, rozhodnutí ze dne 16. 12. 1999²¹⁸) a s ním spojený **případ T. proti Velké Británii** (stížnost č. 24724/94, rozhodnutí ze dne 16. 12. 1999). V tomto případě se jednalo o dva desetileté chlapce, kteří byli v únoru 1993 obviněni z únosu a vraždy dvouletého chlapce, a proto byli zároveň vzati do vazby. Řízení probíhalo před obecnými soudy pro dospělé za přítomnosti veřejnosti, ovšem výslechy atd. byly přizpůsobeny tomu, že se jednalo o děti.²¹⁹ Obžaloba měla dokázat, že oba chlapci věděli, co spáchali a byli schopni rozpoznat svoje jednání,²²⁰ což se podařilo díky dvěma znalcům, svědkům a učitelům ve škole. Samotní obvinění však ve věci vůbec nevypovídali. Soud je odsoudil za vraždu a únos a povolil médiím zveřejnit jména odsouzených, ovšem bez dalších detailů, a uložil jim tresty odnětí svobody v délce 15 let.²²¹

Obvykle jsou ve Velké Británii hlavní líčení ve věcech mladistvých neveřejná, s výjimkou případů vražd, zabití a podobných zvlášť závažných zločinů, tedy jako byl tento případ. Možnost uložit *“Detention under Her Majesty’s pleasure”* znamenalo možnost umístit mladistvého do dětského domova, případně podobného zařízení, které umožní postarat se náležitě o takovéto dítě.

²¹⁸ Dostupné z [http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/Pages/search.aspx#?%22fulltext%22:\[%2224888/94%22\],%22itemid%22:\[%22001-58594%22\]](http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/Pages/search.aspx#?%22fulltext%22:[%2224888/94%22],%22itemid%22:[%22001-58594%22])

²¹⁹ Obvinění byli posazeni vedle sociálních pracovníků ve speciálně vyvýšených sedadlech pro obviněné, přičemž i rodiče a obhájci byli poblíž, aby mohli zasáhnout v případě potřeby a položit otázky. Též doba jednání byla uzpůsobena dětem a probíhala v časech 10.30-15.30 s desetiminutovými přestávkami každou hodinu a pauzou na oběd, kdy oba obvinění mohli i trávit čas v místnosti s rodiči během těchto přestávek.

²²⁰ Je třeba uvést, že věková hranice ve Velké Británii je 10 let, přičemž do roku 1998 bylo možné považovat za trestně neodpovědné dítě ve věku 10-14 let, pokud se prokázalo, že nebylo schopné posoudit jeho protiprávnost (*“wrongness”*).

²²¹ Nicméně toto rozhodnutí bylo pak zrušeno a do doby rozhodnutí ESLP nebylo o délce trestů pro oba obviněné rozhodnuto.

Proti tomuto rozhodnutí podali oba obvinění stížnost k Evropskému soudu pro lidská práva k průběhu řízení, jejich vazbě a právu na obhajobu a namítali porušení čl. 3 Úmluvy²²², čl. 5 odst. 4 Úmluvy²²³ a čl. 6²²⁴ Úmluvy.

ESLP konstatoval, že s ohledem na to, že neexistuje mezi státy Rady Evropy dohodnutá minimální hranice trestní odpovědnosti a některé státy ji mají ještě nižší, jak Velká Británie, pokud byli oba mladiství posouzeni jako trestně odpovědní, nemohlo dojít k porušení **čl. 3 Úmluvy**. Vzhledem k opatřením, která byla zajištěna v rámci procesu, nemohl tento vést k jejich ponížení nebo jim způsobit nějaké utrpení, které ve stížnosti namítali. Možnost stresu a dalších negativních jevů by stejně mohl být vyvolán samotným hlavním líčením, a to za účasti či bez účasti veřejnosti. Tyto pocity stěžovatelů mohly pramenit z pocitů viny a obavy o trest, které se však objevují u všech obviněných běžně.

Co se týkalo námitky porušení **čl. 5 odst. 4 Úmluvy**, zde ESLP dal stěžovatelům za pravdu, neboť tím, že nedošlo ke stanovení výměry trestu a tedy i nemožnosti podat opravný prostředek proti rozhodnutí, došlo k porušení zákonnosti.

I námitku stran porušení **čl. 6 Úmluvy** ESLP uznal za pravdivou, neboť trestní řízení proti dětem sice nezakládá samo o sobě porušení práva na spravedlivý proces, na druhou stranu ale je v jednotlivém případě nezbytné, aby se věk dítěte, jeho vyspělost, intelektuální a emoční způsobilost a především jeho schopnost porozumět jednání a účastnit se jej, bral v potaz v průběhu celého řízení. Byť došlo k vytvoření speciálních opatření, má ESLP za to, že hlavní líčení muselo na stěžovatele působit nesrozumitelně a až zstrašujícím způsobem, a to zejména tím, že seděli na vyvýšeném prostoru, což na ně působilo stísněně a byli vystaveni kontrole ze strany tisku a veřejnosti („*exposed to the scrutiny of the press and public*“). Tedy skutečnost, že byli zastoupeni obhájci, ovšem jejich emoční nevyspělost

²²² Stěžovatelé namítali, že hlavní líčení konané proti nim bylo nelidské a ponižující, jednak pro jejich nízký věk a dále proti povaze řízení před soudem pro dospělé a zároveň namítali rozpor jejich práva s účastí veřejnosti.

²²³ Námitka směřovala proti délce nepodmíněného trestu odnětí svobody.

²²⁴ V tomto případě namítali stěžovatelé porušení práva na spravedlivý proces v tom smyslu, že mají právo se zapojit aktivně do průběhu, mají právo se jej účastnit, ale pokud celému řízení dostatečně nerozumí, neuvědomují si, o co se jedná, nemohou se aktivně zapojovat a instruovat své obhájce atd.

a nepohodlí po dobu procesu jim nedovolila s nimi dostatečně konzultovat případ a naplnit tak podmínku náležité obhajoby. Proto ESLP konstatoval, že není možné hovořit o tom, že by se v tomto případě jednalo o spravedlivý proces.²²⁵

Druhým případem je případ **Blokhin proti Rusku** (stížnost č. 47152/06). Zde se (ve stručnosti) jednalo o případ 12letého chlapce, který měl vydírat svého 9letého souseda. V lednu 2005 na naléhání policie po jeho zadržení a předvedení na policejní stanici podepsal prohlášení, které vzal zpět poté, co jej na policejní stanici navštívil jeho poručník, dědeček.²²⁶ Obviněný v té době trpěl poruchou pozornosti, která byla doprovázená hyperaktivitou a pomočováním. Protože orgány činné v trestním řízení vyhodnotily jeho přiznání a výpověď devítiletého chlapce a jeho matky za směrodatné, konstatovaly, že se stěžovatel dopustil vydírání vůči devítiletému sousedovi. Nezahájily však trestní stíhání z důvodu nedostatku věku na straně stěžovatele²²⁷, ale okresní soud nařídil v únoru 2005 jeho umístění do Centra pro dočasné zadržení mladistvých (dále jen „Centrum“), a to na dobu 30 dnů. Po těchto 30 dnech byl stěžovatel převezen do nemocnice, kde se léčil na neurózu a poruchu pozornosti doprovázenou hyperaktivitou. Podle jeho vyjádření měl v Centru nedostatek zdravotní péče, nemohl se dostat na toaletu a všichni zadržení mladiství byli drženi v jedné velké místnosti. Výuka matematiky a ruštiny probíhala jen dvakrát týdně, a to za přítomnosti 20 dětí různého věku a školní úrovně.

²²⁵ “As regards juvenile defendants, the Court has held that the criminal proceedings must be so organized as to respect the principle of the best interests of the child. It is essential that a child charged with an offence is dealt with in a manner which takes full account of his age, level of maturity and intellectual and emotional capacities, and that steps are taken to promote his ability to understand and participate in the proceedings.”

²²⁶ V ruském *Code of Criminal Procedure* je v případě osob mladších 18 let nutná obhajoba a obhájce musí být přítomný u každého výslechu této osoby. Pokud se jedná o osobu mladší 16 let, musí být výslechu přítomen i psycholog nebo učitel. Nicméně dle vyjádření ruské vlády se tato práva nevztahují na děti pod věkovou hranici trestní odpovědnosti. Tedy poručník dorazil až po prvotním výslechu stěžovatele.

²²⁷ Hranice trestní odpovědnosti v Rusku je 16 let, jen u vyjmenovaných trestných činů je 14 let, což v tomto případě nebylo splněno.

Proto ve stížnosti k ESLP namítal porušení čl. 3 Úmluvy²²⁸, čl. 5 odst. Úmluvy²²⁹ a čl. 6 Úmluvy²³⁰.

ESLP se k těmto námitkám stěžovatele vyjádřil a konstatoval porušení všech namítaných článků Úmluvy. Bylo totiž nesporné, že stěžovatel v době zadržení v Centru trpěl poruchou pozornosti doprovázenou hyperaktivitou a pomočováním, která vyžadovala pravidelný speciální zdravotní dohled neurologa a psychiatra. Protože vláda nebyla schopna doložit zdravotnickou dokumentaci, kdy standartní doba uložení záznamů je 10 let, namísto jí uváděných 3 let, rozhodl ESLP o tom, že stěžovatelova tvrzení byla opodstatněná a nedostatek zdravotní péče po čas zadržení v Centru představovalo nelidské a ponižující zacházení **v rozporu s článkem 3 Úmluvy**. Ohledně námitky na zbavení svobody ve smyslu **čl. 5 odst. 1 Úmluvy** i zde ESLP potvrdil námitku stěžovatele, neboť Centra jsou určena pouze pro dočasné zadržení mladistvých na rozdíl od institucí, které jsou určeny pro poskytování výchovného dohledu. Stěžovateli nebyl poskytnut pravidelný

²²⁸ Toto porušení mělo spočívat v neposkytnutí adekvátní zdravotnické péče v Centru pro mladistvé, kde byl umístěn od 21. 2. do 23. 3. 2005. Dále namítal nelidskost podmínek v Centru (umístění spolu s dalšími mladistvými v jedné místnosti, nemožnost přístupu na toaletu, uplatňování kolektivních trestů) atd. Přičemž ruská vláda se k námitce stěžovatele ohledně jeho zdravotní dokumentace vyjádřila tak, že byla po třech letech skartována, ale uvedla, že se mu dostávalo dostatečné zdravotní péče. Další námitky stěžovatele ruská vláda též odmítla.

²²⁹ K námitce týkající se porušení čl. 5 odst. 1 Úmluvy vyjádřil, že právo na svobodu a bezpečnost stěžovatele bylo umístěním v Centru porušeno, neboť Centrum bylo uzavřené se striktním přístupem jiných osob včetně rodinných příslušníků a majetek všech mladistvých a dětí byl zabaven a nemohly s ním nijak disponovat. K tomuto se ruská vláda postavila tak, že je to v zájmu dětí, aby nemohly páchat další trestnou činnost a aby měly přístřeší za účelem ochrany jejich života a zdraví. Vláda dále uvedla, že účelem umístění stěžovatele v Centru byla jeho náprava chování prostřednictvím individuální preventivní práce a zároveň přitom naplňoval předepsaný druhostupňový učební plán, tedy umístění v Centru bylo v souladu s čl. 5 odst. 1 písm. d) Úmluvy. Stěžovatel na toto však uvedl, že ruský „Minor Act“ neuvádí nápravu chování jako důvod pro zadržení mladistvého. Centra, v nichž se nalézal, mají sloužit jako dočasné ubytování nezletilých za účelem návratu k rodině nebo k přesunu do uzavřené instituce, což stěžovatel nespĺňoval. Tedy dle jeho názoru se jednalo o umístění do Centra jako potrestání namísto výchovného preventivního dozoru.

²³⁰ Námitka stěžovatele stran nespravedlivého procesu spočívala zejména v jeho výpovědi bez přítomnosti obhájce, učitele či zákonného zástupce a neumožnění křížového výslechu svědků. Výslech se prováděl v zastrašující atmosféře, neboť byl předtím zadržen a hodinu držen v tmavé cele. Účast jeho poručníka u výslechu nebyla zdokumentována, byť to ruská strana tvrdila. Ta navíc namítla, že díky tomu, že se nejednalo o trestní stíhání, neboť nebyl splněn požadavek věku pachatele, nemůže být řízení posuzované podle čl. 6 úmluvy a tedy ani osoba, proti níž se jedná, nemá zaručena žádná práva vyplývající z Úmluvy. Z hlediska výslechu mladistvého vláda tvrdila, že byl vyslechnut speciálně vyškoleným policistou, nebyl vystaven žádnému tlaku a obhájce, díky tomu, že se nekonalo trestní řízení, též mít nemusel. A ohledně výslechu 9letého chlapce a jeho matky se mohl vyjádřit dodatečně.

a systematický dohled, přičemž opět ruská vláda nedoložila jediný dokument, který by námitku stěžovatele vyvrátil. Proto jeho zadržení nemohlo být opodstatněné. ESLP dále zkoumal nevyhnutelnost umístění stěžovatele v Centru za účelem zabránění mu v páčání další trestné činnosti dle čl. 5 odst. 1 písm. c) Úmluvy. Zdůraznil, že toto ustanovení dává státům jenom prostředky na zabránění spáchání konkrétního a specifického trestného činu, zejména je-li známé místo, čas a oběť jeho plánovaného spáchání. V případě stěžovatele tomu však nebylo. Protože ruské orgány nepoukázaly na žádné konkrétní a specifické nezákonné jednání stěžovatele, v němž se mu mělo zabránit a nevedly ani konkrétní trestný čin, jeho zadržení nebylo opodstatněné ani podle čl. 5 odst. 1 písm. b) Úmluvy, aby se „zabezpečilo splnění povinnosti stanovené zákonem“. Tedy umístění stěžovatele v Centru bylo možné posoudit jako nezákonné zbravení svobody, neboť ani nedošlo k odsouzení příslušným soudem. Stěžovatel nesplňoval minimální věkovou hranici pro trestní odpovědnost a jeho zadržení nebylo pokryto žádným z příslušných ustanovení čl. 5 odst. 1 Úmluvy.²³¹

ESLP vzal na vědomí, že proti stěžovateli nebylo vedeno trestní stíhání, ovšem s ohledem na charakter řízení a umístění stěžovatele do Centra, což připomínalo kvazivazební režim, je velmi blízké trestnímu řízení. Navíc umístění do Centra bylo přímým důsledkem zjištění orgánů činných v trestním řízení, že jeho jednání vykazovalo znaky trestného činu vydírání. Proto, byť se nejednalo o klasické trestní stíhání, bylo řízení tomuto velmi podobné a je na něj třeba aplikovat článek 6 Úmluvy. Na základě důkazů ESLP považoval za dokázané, že stěžovatel nemohl po čas umístění v Centru kontaktovat svoji rodinu, nemohl po čas výslechu získat právní pomoc a vzhledem k jeho nízkému věku a psychické stránce jeho přiznání nemohlo sloužit jako základ pro to, že by jeho jednání vykazovalo znaky vydírání a jeho právo na obhajobu bylo nenapravitelně poškozené a tím i celá spravedlnost řízení.²³² Jedinými důkazy byla výpověď 9letého chlapce a jeho matky, ovšem

²³¹ Písm. d) a f) úmluvy vzhledem k irelevantnosti k tomuto případu ESLP neřešil.

²³² *“The right of a juvenile defendant to effective participation in his criminal trial requires that the authorities deal with him with due regard to his vulnerability and capacities from the first stages of his involvement in criminal investigation and, in particular, during any questioning by the police. The authorities must take steps to reduce as far as possible his feelings of intimidation and inhibition and ensure that he has a broad understanding of the nature of the investigation, of what is at stake for him, including the significance of any penalty which may be imposed as well as of his rights of defence and, in particular, of his right to remain silent. In view of the particular vulnerability of children and taking into account their level of maturity and intellectual and emotional capacities, the Court stresses in particular the fundamental importance of providing access to a lawyer where the person in custody is a minor.”*

nebylo vyvinuto žádné úsilí zabezpečit jejich přítomnost na soudě, nebo jakákoliv jiná kompenzace toho, že stěžovatel neměl možnost podrobit výslech těchto dvou svědků křížovému výslechu. Právo na obhajobu bylo s ohledem na tak nízký věk a trestní neodpovědnost stěžovatele omezené v takovém rozsahu, že došlo k rozporu s **článkem 6 odst. 3 písm. c) a d) Úmluvy**.

I EU se snaží v oblasti práva na obhajobu sjednotit minimální pravidla, které by měl mít každý členský stát, a tak dostát závazkům vůči všem občanům EU²³³. Odpovídá tomu i návrh směrnice Evropského parlamentu a Rady o právu na přístup k obhájci v trestním řízení a o právu na komunikaci při zatčení ze dne 8. 6. 2011²³⁴. Předkládaný návrh směrnice o právu na přístup k obhájci v trestním řízení a o právu na komunikaci při zatčení je součástí předpokládaného komplexního souboru unijních právních předpisů, jejichž cílem je vytvořit soubor minimálních procesních práv v trestním řízení, který bude jako nezbytný společný základ aplikován ve všech členských státech. Unijní úprava minimálních standardů procesních práv v trestním řízení je dlouhodobou prioritní oblastí Evropské unie s podporou ze strany většiny členských států, Komise a Evropského Parlamentu, ale i odborné veřejnosti, která byla zahrnuta již do Haagského programu.²³⁵ Stanovení určitých minimálních standardů procesních práv v trestním řízení na úrovni Evropské unie je všeobecně shledáváno jako nezbytné z hlediska podpory a posílení vzájemné důvěry mezi příslušnými orgány členských států při aplikaci nástrojů justiční spolupráce v trestních věcech, které jsou založeny na zásadě vzájemného uznávání.²³⁶

Judikatura ESLP má vliv na české trestní právo, neboť nejednou přiměla ČR změnit právní úpravu a dát ji do souladu s Evropskou úmluvou. V současnosti to není jen ESLP, ale i Evropská unie, která ovlivňuje české trestní právo (zejména tedy procesní). Ovšem je zřejmé, že i změny právní úpravy v některých případech nepostačují. Vždy bude záležet na konkrétních aktérech konkrétního případu, zda bude trestní řízení přiměřené a v souladu se základními zárukami, které by měla mít nejen obhajoba, ale též poškození.

²³³ Blíže k této části Žatecká, E. VYBRANÉ POZNATKY Z VÝZKUMU MEZINÁRODNÍ SPOLUPRÁCE V TRESTNÍCH VĚCÍCH MLADISTVÝCH. In MĚNÍKY PRÁVA V STREDOEURÓPSKOM PRIESTORE 2012 [cit. 28. 1. 2013] Dostupné z http://lawconference.sk/milniky/sprava/files/doc/MĚnĭky_2_cast.pdf

²³⁴ KOM(2011) 326 v konečném znění (2011/0154 (COD)) dostupné z <http://register.consilium.europa.eu/pdf/cs/11/st11/st11497.cs11.pdf> [cit. 28. 1. 2013].

²³⁵ Dokument 14292/1/04, REV 1, Concl. 3, Brusel.

²³⁶ Shodně http://ec.europa.eu/ceskarepublika/press/press_releases/11_1356_cs.htm [citováno dne 6. 2. 2012].

6 ZÁVĚR

Problematika trestního řízení ve věcech mladistvých je jednou z klíčových otázek trestního soudnictví každého státu. Mladiství pachatelé si zaslouží odlišný způsob zacházení, než je tomu v případě dospělých či právnických osob, neboť u nich dochází k emočnímu vypětí během celého trestního řízení, a také se jedná o osoby, které dosud dospívají a mohou je ovlivnit změny v okolí, jejich rodina a vrstevníci. Z pohledu mezinárodního práva je zřejmé, že státy jsou si této situace vědomy a snaží se zakotvit minimální standardy, které jsou platné pro mladistvé a zohledňují tyto specifické požadavky. Ovšem přesto si státy zachovávají svoje vlastní historické tradice, kořeny, pravidla, která se týkají i mladistvých pachatelů. Tedy na jedné straně je tu zcela zjevná snaha sjednotit v klíčových bodech právní úpravy jednotlivých států, ale vezmeme-li v úvahu jen základní podmínku, a to stanovení minimální věkové hranice trestní odpovědnosti, zjistíme, že to není tak jednoduché, jak by se na počátku zdálo.

V jiných bodech však, zdá se, je možné nalézt jednotné stanovisko. Mám na mysli např. omezení vazby mladistvých jen po nezbytně nutnou dobu (omezení této doby, která jde do týdnů a pár měsíců, nikoliv do let, jako je tomu v případě dospělých pachatelů). Dále je zřejmé, že státy jsou si vědomy toho, že mladiství potřebují osobu, která jim pomůže a poskytne rady, proto většina z nich zakotvila pro účely trestního řízení ve věcech mladistvých povinnost nutné obhajoby, případně přítomnost jiné osoby, která plní funkci poradce. Na druhou stranu však okamžik, od kdy je třeba této osoby, se různí. Česká republika v tomto případě jde co nejdále, neboť účast obhájce je nutná od prvních úkonů proti mladistvému, zatímco v Rakousku je tomu až od okamžiku zahájení trestního stíhání mladistvého a ve Francii díky speciálnímu systému někdy ani není nutná přítomnost obhájce. Ovšem i zde má česká právní úprava své mezery, neboť nestanovuje povinnost obhájcem specializovat se na práci s mládeží a účastnit se specializovaných seminářů zaměřených na psychologii dítěte atd.

Příslušnost soudů pro mladistvé je též vcelku podobně stanovena, kdy ve věcech mladistvých konají řízení speciální soudy či senáty obecných soudů, a místní příslušnost se stanoví obvykle dle faktického pobytu mladistvého, nikoliv podle místa,

kde došlo ke spáchání protiprávního činu. Toto kritérium pak umožňuje lepší zhodnocení celkové osobnosti mladistvého a je možné na něj pak i lépe působit prostřednictvím trestněprávních a netrestněprávních institutů.

V rámci Evropské unie nalezneme též snahy optimalizovat řízení proti mladistvým, kdy dochází k vytváření směrnic, které mají zakotvit minimální práva a povinnosti týkající se zranitelných osob, mezi něž spadají právě i děti, tedy i mladiství. Ovšem odpovědět zcela jednoznačně na otázku, zda je Evropská unie schopna harmonizovat, respektive sjednotit tuto oblast pro všechny členské státy, je velmi obtížné. Domnívám se, že pokud dojde k harmonizaci trestního řízení ve věcech mladistvých, respektive sjednocení základních bodů a principů (zejména zaručení práva na spravedlivý proces), stále bude možné ponechat státům určitý manévrovací prostor, aby se v konkrétních případech zachovaly odlišně. Proto si nemyslím, že by bylo možné sjednotit trestní právo a trestní řízení ve všech členských zemích Evropské unie. Ovšem co je určitě vhodné, je eliminovat co nejvíce sporných míst, stanovit záruky na spravedlivý proces každého z obviněných, zejména mladistvých a dětí trestně neodpovědných, neboť tyto mají mít též alespoň stejná práva jako ostatní obvinění, pokud se jejich proces blíží trestnímu procesu (jak ostatně judikoval i Evropský soud pro lidská práva), aby bylo možné říci, že všechny státy Evropské unie dávají všem stejné, nebo podobné, záruky a svoboda pohybu nebrání trestní spravedlnosti. A k tomuto cíli zřejmě Evropská unie zdárně spěje, jak nám vypovídá poslední z jejích opatření, jímž je návrh směrnice COM/2013/0822 final - 2013/0408 (COD) o procesních zárukách dětí.

7 LITERATURA A DALŠÍ POUŽITÉ ZDROJE

7.1 Přehled monografických a časopiseckých děl

- Bogensberger, W. *Jugendstrafrecht und Rechtspolitik*. Eine rechts- und sozialwissenschaftliche Studie zur Genese des österreichischen Jugendgerichtsgesetzes. Wien, Manzsche Verlags- und Universitätsbuchhandlung, 1992, 212 s. ISBN 978-3214079123.
- Bohé, H. *Nebenstrafrecht*. Wien: Verlag Österreich, 2010, 400 s. ISBN 978-3-7046-5424-3.
- Boulou, B., Matsopoulou, H. *Droit pénal général et procédure pénale*, 17. vydání, Paris: Dalloz-Sirey, 2009, 607 s. ISBN 978-2247083558.
- Císařová, D., Fenyk, J., Grůma, T. a kol. *Trestní právo procesní*. 5 vydání. Praha: ASPI, 2008, 824 s. ISBN 978-80-7357-348-5.
- Conte, P., Maistre De Chambon, P. *Droit pénal général*, 7. vydání, Paris: Armand Colin, 2007.
- Council of Europe. *Guidelines of the Committee of Ministers of the Council of Europe on child-friendly justice*. Council of Europe Publishing, Strassbourg 2011, ISBN 978-92-871-7274-7, 96 str. ISBN 978-92-871-7274-7.
- Čentěš, J. a kol. *Trestný poriadok s komentárom*. EURÓKODEX Žilina, 2006, 696 s. ISBN 80-88931-48-7.
- Desportes, F., Le Gunehec, F. *Droit pénal général*, 16. vydání, Paris: Economica, 2009, 1248 s. ISBN 978-2717857641.
- Düinkel, F. *Juvenile Justice in Germany: Between Welfare and Justice*. In Jungertas, Decker, J. S. *International handbook of juvenile justice*. New York: Springer, 2006, xxiv, 549 s. ISBN 9780387094779.
- Fenyk, J. *Několik úvah o právní povaze odstoupení od trestního stíhání podle § 70 zákona č. 218/2003 Sb., Státní zastupitelství č. 2-3/2004, s. 2-7*.
- Fenyk, J., Svák, J. *Europeizace trestního práva*. Bratislava: EUROKODEX, 2008, 233 s. ISBN 9788088931881.
- Fenyk, J., Jílek, D. *Corpus Iuris. Základní trestněprávní ustanovení ke zajištění ochrany finančních zájmů Evropské unie*. Brno: Petr Sypták, 1998.

- Fenyk, J., Kloučková, S. *Mezinárodní justiční spolupráce v trestních věcech*. 2. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Linde, 2005, 1019 s. ISBN 8072015273.
- Fryšták, M. *Spravedlivý proces a právo na tlumočení a překlad v trestním řízení*. Trestněprávní revue, Praha: C. H. Beck, roč. 10, č. 2, od s. 35-39, 5 s. ISSN 1213-5313. 2011.
- Horká, K. Česko-rakouské srovnání právní úpravy trestního soudnictví ve věcech mládeže. Disertační práce, MU, 2011, str. 239 a násl. Dostupné z http://is.muni.cz/th/11584/pravf_d/ citováno dne 20. 9. 2014.
- Hrušáková, M. *Ochrana soukromí mladistvých a veřejnosti řízení dle zákona o soudnictví ve věcech mládeže*. In Bulletin advokacie, 1/2007, str. 33-37.
- Hulmáková, J.: *Delikventní mládež ve významných mezinárodních dokumentech*. Trestněprávní revue, ročník 2009, číslo 2009.
- Hulmáková, J. *Trestání delikventní mládeže*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, 251 s.
- Ivor, J. a kol. *Trestné právo procesné*. IURA EDITION, spol. s r.o., Bratislava. 2006, 1110 s. ISBN 80-8078-0101-X.
- Jalč, A. Trestné súdnictvo a väzba mladistvých. Trestněprávní revue, 2013, č. 11–12, s. 255.
- Kotulan, P., Rozum, J. *Trestní soudnictví nad mladistvými v ČR a v zahraničí*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 1997, s. 95.
- Kratochvíl, V. a kol. *Trestní právo hmotné*. Obecná část. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, 921 s. ISBN 9788071790822.
- Kratochvíl, V.: Minimální věková hranice trestní odpovědnosti v Evropské unii a Evropský zatýkáací rozkaz, Trestněprávní revue, ročník 2010, číslo 2, strana 50
- Lortie, S., Polanski, M., Sotolář, A., Válková, H. *Soudnictví pro mladistvé v Kanadě a v České republice*. Praha: Ministerstvo spravedlnosti, 2000, 320 s. ISBN 80-902656-1-8.
- Machalová, T. (ed.) K odkazu Jaroslava Kallaba. Právně-filosofická východiska trestní politiky v procesu evropské integrace. Plzeň: Aleš Čeněk, 2007. 279 s. ISBN 978-80-7380-070-3.
- Maleczky, O. *Österreichisches Jugendstrafrecht*. Wien, Manzsche Verlag-und Universitätsbuchhandlung, 4. Vydání, 2008, 94 s. ISBN 978-3-214-06657-4.
- McKee, J.-Y. *Systémy trestní justice v Evropě a Severní Americe*. Francie, Praha: IKSP, 2003, 52 s. ISBN 8073380129.

- McKee, J-Y. *Criminal Justice Systems in Europe and North America*. France. HEUNI, European Institute for Crime Prevention and Control, affiliated with the United Nations. Finland 2001, ISBN 952-5333-06-X, str. 11.
- Oherová, J. Svoboda, M. Kalina, M. Bočánková, M. *Anglicko český právnícký slovník*. 4. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Linde, 2010, 548 s. ISBN 978-80-7201-816-1.
- Paroulková, V.: *Vazba mladistvých podle zákona č. 218/2003 Sb. a ke možnosti zjednodušení trestního řádu ve věcech vazby*, Trestní právo 6/2004, str. 13 a násl.
- Polák, P. *Úprava mezinárodní právní pomoci v trestních věcech v rámci Evropské unie s přihlédnutím ke ochraně jejich finančních zájmů*. Brno: Masarykova Univerzita, 2003. ISBN 80-210-3088-7, 204 s.
- Rozlivková, A. *Komparace trestání mladistvých a dětí v české a francouzské právní úpravě*. Diplomová práce. Vedoucí E. Žatecká. MU, 2011, str. 36.
- Růžička, M., Zezulová, J. *Zadržení a vazba v českém trestním procesu*. Vyd. 1. Praha: C.H. Beck, 2004, xxiv, 808 s. ISBN 8071798177.
- Seiler, S. *Strafprozessreform 2004 – Ergänzungsband zum Lehrbuch Strafprozessrecht*, 2. vydání, Wien, WUV Universitätsverlag, 2006, 186 s. ISBN 978-3851149692.
- Sonnen, B.-R. *Juristische Voraussetzungen des Umgangs mit Kinderdelinquenz*, DVJJournal, 2002, vol. 13, str. 330.
- Sopko, R. *Mladiství provinilci vo vyšetřovacej vazbe*, socialistické súdnictvo, 1969, č. 6, str. 16.
- Šámal, P. a kol. *Trestní zákoník I. § 1 až 139. Komentář*. 1. Vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, 1303 s. ISBN 978-80-7400-109-3.
- Šámal, P.: *K rozhodování o vazbě a ke trvání vazby mladistvého podle zákona o soudnictví ve věcech mládeže*, Trestněprávní revue č. 2/2004, str. 33.
- Terrill, J. R. *World criminal justice systems. A comparative survey*. 8. ed. Waltham: Anderson Publishing. 2013, 724 s. ISBN 978-1-4557-2589-2.
- Válková, H., Sotolář, A. *Řízení v trestních věcech mladistvých*. In Šámal, P., Musil, J., Kuchta, J. a kol. *Trestní právo procesní*. 4. přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, 1053 s. ISBN 978-80-7400-496-4.
- Válková, H., Zezulová, J. *Trestní soudnictví nad mládeží*. České vězeňství č. 3/1996, s. 33-39.

- Wyvekens, A. *The French Juvenile Justice System*. In Junger-Tas, J. Decker, S. H. *International handbook of juvenile justice*. New York: Springer, 2006, xxiv, 549 s. ISBN 9780387094779.
- Zezulová, J. *Trestní odpovědnost mladistvých a soudnictví ve věcech mladistvých*. In Schelleová, I. a kol. *Právní postavení mladistvých*. EUROLEX BOHEMIA s.r.o. Praha: 2004, 252 s. ISBN 80-86432-82-3.
- Zezulová, J. *Trestní soudnictví nad mládeží z pohledu reformy trestního práva*. Právní rozhledy č. 7/1996, s. 312-317
- Zezulová, J.: *Trestní zákonodárství nad mládeží*, Acta universitatis Brunensis, Iuridica No. 188, Brno 1997, 247 s. ISBN 8021016434.
- Zezulová, J. *Systém trestní justice nad mladistvými v Rakousku*. In Časopis pro právní vědu a praxi, roč. VII, číslo 3/1999
- Žatecká, E. *European Arrest Warrant from the Viewpoint of Czech Criminal Law*. In Knez, Rozehnalová, Týč a kol. *Five Yers of EU Membership Case of Czech Republic and Slovenian Law*. 1. vyd. Maribor: University of Maribor, 2009. s. 187-196, 10 s. Nr. 1. ISBN 961-6399-58-6.
- Žatecká, E. *Vliv judikatury evropského soudu pro lidská práva na trestní právo ČR*. In MAGNANIMITAS, Hradec Králové, Česká republika, 2013. Právní ROZPRÁVY 2013. Proměny práva / Law Changeovers. 1. vyd. Hradec Králové: Magnanimitas, 2013. s. 103-110, 8 s. ISBN 978-80-905243-5-4.
- Žatecká, E. *The criminal proceedings of juveniles in the environment of the EU law*. In Conference proceedings, Dubrovnik. Praha: International Institute of Social and Economic Sciences, 2012. s. 562-577, 16 s. ISBN 978-80-905241-1-8.
- Žatecká, E. *The principle of mutual recognition in criminal matters from the Perspective of European Union*. In *Free Movement of Goods and Persons Across the Polish – Czech – Slovak Borders*. 1. vyd. Katowice: Oficyna Wydawnicza Wacław Walasek, 2012. s. 273-280, 8 s. Legal Diferences and Similarities. ISBN 978-83-60743-57-7
- Žatecká, E. *Vybrané aspekty trestního řízení ve věcech mladistvých v kontextu mezinárodní spolupráce zemí evropské unie*. In MAGNANIMITAS, Hradec Králové, Česká republika, 2012. Právní rozpravy 2012. Právo v aplikaci a teorii / Law, Experience and Theory. Hradec Králové: MAGNANIMITAS, Hradec Králové, Česká republika, 2012, 2012. s. 189-199, 11 s. ISBN 978-80-904877-8-9

Žatecká, E. *Criminal Procedure: Decision-making in the European Court of Justice and its Impacts on Procedural Criminal Law*. In *One or Many? The Law and Structure of the European Union and United States*. 1. vyd. Rock Island, IL: East Hall Press, 2011. s. 197.-198, 2 s. ISBN 978-1-878326-20-1.

7.2 Elektronické zdroje

- Černý, P. Stavělík, P. Vliv Evropského soudu pro lidská práva na řízení před Ústavním soudem ČR. [cit. 27. 1. 2013] Dostupné z http://www.ipravnik.cz/cz/clanky/pravo-ustavni-a-spravni/art_4978/vliv-evropskeho-soudu-pro-lidska-prava-na-rizeni-pred-ustavnim-soudem-cr.aspx
- European Arrest Warrant. [cit. 6.2.2012.] http://ec.europa.eu/justice/criminal/recognition-decision/european-arrest-warrant/index_en.htm
- Heinz, W. (2014): Das strafrechtliche Sanktionensystem und die Sanktionierungspraxis in Deutschland 1882 – 2012. Internetová publikace. [cit. 2. 10. 2014] Dostupné z: <http://www.ki.uni-konstanz.de/kis/>
- <http://dejure.org/gesetze/JGG>
- http://ec.europa.eu/ceskarepublika/press/press_releases/11_1356_cs.htm [cit. 6. 2.2012]
- <http://era-comm.eu>
- <http://era-comm.eu/moodle/mod/lesson/view.php?id=1561>
- <http://eur-lex.europa.eu/en/treaties/dat/11992M/htm/11992M.html>
- [http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/Pages/search.aspx#%22fulltext%22:%22\[2224888/94%22\],%22itemid%22:%22001-58594%22%22](http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/Pages/search.aspx#%22fulltext%22:%22[2224888/94%22],%22itemid%22:%22001-58594%22%22)
- <http://vosdroits.service-public.fr/particuliers/F1469.xhtml#N100EE>
- <http://vosdroits.service-public.fr/particuliers/F14837.xhtml>
- <http://vosdroits.service-public.fr/particuliers/F1840.xhtml>
- <http://vosdroits.service-public.fr/particuliers/F956.xhtml>
- <http://vosdroits.service-public.fr/particuliers/N261.xhtml>
- <http://wiki.aktualne.centrum.cz/evropsky-soud-pro-lidska-prava-ve-strasburku/> Aktualizováno 9. ledna 2012 18:51, [cit. 27. 1. 2013]
- <http://wintr.webz.cz/dokumenty/nalezky.htm> [cit. 27. 1. 2013]
- <http://www.afmjf.fr/Projet-de-code-de-justice-penale.html> [cit. 20. 10. 2014]
- <http://www.defense.gouv.fr/gendarmerie>

- <http://www.euroskop.cz/204/sekce/charta-zakladnich-prav-eu/> [cit. 6.2.2012].
- <http://www.jugendgerichtshilfe.de/>
- <http://www.legifrance.gouv.fr/affichTexte.do?cidTexte=LEGI-TEXT000006069158> poslední úprava dne 1. 10. 2014 [cit. 20. 10. 2014]
- <http://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes>
- http://www.napoleon-series.org/research/government/france/penalcode/c_penalcode2.html
- <http://www.vlada.cz/assets/evropske-zalezitosti/dokumenty/Analiza-dopadu-Lisabonske-smlouvy.pdf> [cit. 1.10.2014].
- kapitola II.3 Judikatura Evropského soudu pro lidská práva (autor neznámý). [cit. 27. 1. 2013] Dostupné z <http://www.eui.eu/Personal/Researchers/mbobek/docs/ESLP.pdf>
- Kloučková, S. Evropský zatýkácí rozkaz. [cit. 31. 10. 2014] Dostupné z: <http://www.euractiv.cz/evropske-pravo/analyza/evropsk-zatakac-rozkaz>
- *Ministère de la Justice* [online]. [cit. 2012-02-13]. Dostupné z: <http://www.justice.gouv.fr/justice-des-mineurs-10042/la-dir-de-la-protection-judiciaire-de-la-jeunesse-10269>
- Polák, P. *Zásada vzájemného uznávání rozhodnutí v trestních věcech v rámci Evropské unie*. Příspěvek prezentovaný na diskusním setkání skupiny AIDP v Praze dne 7. 10. 2010. [cit. 30. 9. 2014] Dostupné z: http://www.ok.cz/iksp/aidp_101007.html
- Urban Violence – Juveniles – New Media. Tackling the current challenges in Austria. Report presented by the Minister of Justice in Austria. Council of Europe, Vienna 2012, str. 18. [cit. 28.10.2014] Dostupné z <http://coe.int/minjust>
- Vantuch, P. *K právu obviněného vzdát se obhájce z pohledu nutné obhajoby*. Bulletin advokacie, publikováno 7. 12. 2012 [cit. 5. 9. 2014] Dostupné z: <http://www.bulletin-advokacie.cz/k-pravu-obvineneho-vzdat-se-obhajce-z-pohledu-nutne-obhajoby>
- Žatecká, E. VYBRANÉ POZNATKY Z VÝZKUMU MEZINÁRODNÍ SPOLUPRÁCE V TRESTNÍCH VĚCECH MLADISTVÝCH. In MIENÍKY PRÁVA V STREDOEURÓPSKOM PRIESTORE 2012 [cit. 28. 1. 2013] Dostupné z: http://lawconference.sk/milniky/sprava/files/doc/Miiniky_2_cast.pdf

7.3 Judikatura

7.3.1 Judikatura Soudu Evropské Unie

- Rozsudek SD EU věc C-105/03 Maria Pupino.
- Rozsudek SD EU věc C-288/05 Jürgen Kretzinger.
- Rozsudek SD EU věc C-303/05 Advocaten voor de Wereld (2005/C 271/25).
- Rozsudek SD EU věc C-388/08 Artur Leymann a Aleksei Pustovarov.
- Rozsudek SD EU věc C-507/10 ze dne 21. 12. 2011.

7.3.2 Judikatura Evropského soudu pro lidská práva.

- Rozhodnutí ESLP ve věci Al-Khawaja ze dne 15. 12. 2011, stížnost č. 26766/05.
- Rozhodnutí ESLP ve věci Blokhin proti Rusku, stížnost č. 47152/06.
- Rozhodnutí ESLP ve věci Fitt proti UK ze dne 16. 2. 2000, stížnost č. 29777/96.
- Rozhodnutí ESLP ve věci Jasper proti UK ze dne 16. 2. 2000, stížnost č. 27052/95.
- Rozhodnutí ESLP ve věci McFarlane proti Irsku ze dne 10. 9. 2010, stížnost č. 31333/06.
- Rozhodnutí ESLP ve věci Moiseyev proti Rusku ze dne 9. 10. 2008, stížnost č. 62939/2000.
- Rozhodnutí ESLP ve věci Natunen proti Irsku ze dne 31. 3. 2009, stížnost č. 21022/04.
- Rozhodnutí ESLP ve věci Pichugin v. Rusko ze dne 23. 10. 2012, stížnost č. 38623/03.
- Rozhodnutí ESLP ve věci T. proti Velké Británii ze dne 16. 12. 1999, stížnost č. 24724/94.
- Rozhodnutí ESLP ve věci Tahery v. UK ze dne 15. 12. 2011, stížnost č. 2228/06.
- Rozhodnutí ESLP ve věci Taxquet proti Belgii ze dne 16. 11. 2010, stížnost č. 926/05.
- Rozhodnutí ESLP ve věci Tseber proti ČR ze dne 22. 11. 2012, stížnost č. 46203/2008.

- Rozhodnutí ESLP ve věci V. proti Velké Británii ze dne 16. 12. 1999, stížnost č. 2488/94.
- Rozhodnutí ESLP ve věci Ilijkov proti Bulharsku ze dne 26. července 2001, stížnost č. 33977/96.

7.3.3 Judikatura Ústavního soudu České republiky

- Nález Ústavního soudu sp. zn. II.ÚS 321/04 ze dne 24. 2. 2005.
- Nález Ústavního soudu sp. zn. II.ÚS 663/05 ze dne 16. 3. 2006.
- Nález Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 376/01.
- Nález Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 153/96 ze dne 15. 5. 1997.
- Nález Ústavního soudu sp.zn. I.ÚS 3741/11 ze dne 28. 6. 2012.
- Nález Ústavního soudu ze dne 1. dubna 2004 sp. zn. III. ÚS 566/03 (N 48/33 SbNU 3).
- Nález Ústavního soudu ze dne 20. dubna 2010 sp. zn. Pl. ÚS 6/10 (N 89/57 SbNU 167).
- Usnesení Ústavního soudu ze dne 7. 7. 2008 sp. zn. I. ÚS 1350/08.
- Usnesení Ústavního soudu ze dne 11. 7. 2013 sp. zn. 3 ÚS 1816/13.
- Usnesení Ústavního soudu ze dne 3. 4. 2012 sp. zn. I. ÚS 305/12.

7.3.4 Judikatura Nejvyššího soudu České republiky

- Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 18. června 2009 sp. zn. 8 Tdo 583/2009.
- Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 25. listopadu 2004 sp. zn. 8 Td 62/2004.
- Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 30. května 2007 sp. zn. 8 Td 33/2007.
- Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 25. června 2008 sp. zn. 8 Td 37/2008.
- Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 8. dubna 2009 sp. zn. 8 Td 15/2009.
- Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 12. srpna 2010 sp. zn. 8 Td 41/2010.
- Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 16. listopadu 2010 sp. zn. 8 Td 67/2010.

7.4 Právní předpisy

- Bundesgesetz vom 20. 10. 1988 über die Rechtspflege bei Jugendstraftaten, BGBl 1988/599.

- Council Framework Decision 2001/220/JHA of 15 March 2001 on the standing of victims in criminal proceedings.
- Dokument 14292/1/04, REV 1, Concl. 3, Brusel.
- Evropská úmluva o vzájemné pomoci ve věcech trestních z 20. 4. 1959 (sdělení FMZV č. 550/1992 Sb.).
- Green paper on Procedural Safeguards for Suspects and Defendants in Criminal Proceedings throughout European Union COM(2003) 75 final.
- Listina základních práv EU dostupná z <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/?uri=CELEX:12007P/TXT>
- KOM(2011) 326 v konečném znění (2011/0154 (COD)) [cit. 28. 1. 2013] Dostupné z: <http://register.consilium.europa.eu/pdf/cs/11/st11/st11497.cs11.pdf>
- Mediengesetz. [cit. 20. 10. 2014] Dostupné z: http://www.jusline.at/Mediengesetz_%28MedienG%29.html
- Mezinárodní pakt o občanských a politických právech (vyhl. pod č. 120/1976 Sb.).
- Návrh směrnice směrnice Evropského parlamentu a Rady o procesních zárukách pro děti podezřelé nebo obviněné v trestním řízení COM/2013/0822 final - 2013/0408 (COD) [cit. 5. 12. 2014] dostupné z: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/?qid=1417983831196&uri=CELEX:52013PC0822>
- Programme of measures to implement the principle of mutual recognition of decisions in criminal matters, Úřední věstník C 12, 15. 1. 2001, str. 10 – 22
- Sdělení č. 104/1991 Sb. federálního ministerstva zahraničních věcí o přijetí Úmluvy o právech dítěte, v platném znění.
- Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č. 209/1992 Sb., o přijetí Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.
- Směrnice 2010/64/EU o právu na tlumočení a překlad v trestním řízení, (Úř. věst. L 280, 26.10.2010, s. 1).
- Směrnice 2012/13/EU o právu na informace v trestním řízení, Úř. věst. L 142, 1.6.2012, s. 1).
- Směrnice 2013/48/EU o právu na přístup k obhájci v trestním řízení a řízení týkajícím se evropského zatýkácího rozkazu a o právu na informování třetí strany a právu na komunikaci s třetími osobami a konzulárními úřady v případě zbavení osobní svobody (Úř. věst. L 294, 6.11. 2013, s. 1).

- Strafprozessordnung, BGBl 1975/631 – trestní řád, ve znění pozdějších předpisů.
- Strafvollzugsgesetz, BGBl 1969/144 – zákon o výkonu trestů, ve znění pozdějších předpisů.
- The Penal Code of France, translated into English; with a preliminary dissertation and notes. London, H. Butterworth, 1819 dostupné z <http://books.google.cz/>
- Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod ve znění 11 Dodatkových protokolů (vyhl. pod č. 209/1992 Sb., č. 41/1998 Sb. a vyhl. pod č. 243/1998 Sb.).
- Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „Ústava“).
- Ústavní zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod, ve znění pozdějších předpisů.
- zákon č. 104/2013 Sb., o mezinárodní justiční spolupráci ve věcech trestních, ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 117/1852 Ř. z., o zločinech, přečinech a přestupcích, dostupné z ASPI.
- Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů.
- zákon č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky, ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 292/2013 Sb., zákon o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů.

8 SUMMARY

Juvenile delinquency proceedings are a broadly discussed topic. It is also true for criminal responsibility of minors. Nowadays, when media report about felony committed by minors, it is often followed by a public discussion whether we aren't too soft on juvenile offenders as for the punishments or the specific features of the juvenile proceedings. We should take into account the fact that thanks to the Schengen system, the borders have opened and not only the adults, but also the minors are relatively free to travel throughout the EU member states; hence, the number of juveniles that commit a crime not only in the Czech Republic but also abroad has been on the rise.

As for the specific features of juvenile delinquency proceedings, it is obvious that this issue has been discussed many times and the efforts to establish an independent system of criminal justice for juveniles appeared already in the late Nineteenth century. In the Czech Republic, juvenile criminal justice first appeared in the early 1930s when the Act No 218/2003 on juvenile criminal justice was passed. The neighboring states have been dealing with the juvenile issues for almost the same number of years.

European Union law also provides a special treatment for children, i.e. also the minors; there are several measures on how the member states should deal with these persons, which rights and duties may be granted or imposed upon them. Of course part of these measures have derived from the general principles of criminal proceedings concerning adults. Therefore, if the general principles can be applied although I could not find a special regulation concerning juveniles, I mentioned it in the text.

It is clear that the issue of juvenile delinquency proceedings covers many debatable points that should be solved. Nevertheless, I have only selected a few of them for this work. Thus, the first goal that I have set for myself was to capture the importance of special regulation of juvenile delinquency proceedings in connection with an international judicial cooperation among the EU member states, the possibility of eventual harmonization among the member states of the European Union and the use of the principles of mutual recognition that culminated by establishing *de lege ferenda* and *de lege applicata* topics. I have also compared whether these laws

include special provisions on juvenile delinquency proceedings, what is the limit for criminal responsibility of minors in these countries, what options of defending themselves the juveniles have. I also researched how a minor may be arrested and brought to the court and whether there are special juvenile courts in these countries. Having compared the different countries, I arrived at certain conclusions that I confronted with several selected decisions of the Court of Justice of the European Union, the European Court of Human Rights, some decisions of the national courts and with the legislation of some EU member states.

Having analyzed the issue of juvenile delinquency proceedings in international context, I came to a conclusion that juvenile delinquency proceedings are one of the crucial issues of criminal justice of each country. Juvenile offenders should be treated differently from adults or legal persons, as they are under emotional distress during the entire criminal proceedings. Aside from that, juveniles are still growing and they may be affected by the changes of circumstances or by their family and other juveniles. From the point of view of international law, it is clear that the states are aware of this situation and they try to take into account the specific requirements and to establish certain minimal standards which would apply to juveniles. Despite all that, the states stick to their historical traditions, roots and rules that apply to juvenile offenders. Thus, on the one side, there are obvious efforts to unify crucial points of legislation of the particular states, but if we consider at least the fundamental conditions, i.e. setting the legal age for criminal responsibility, we can see that it is not as simple as it seemed.

When comparing the legal orders of the particular states, we may find some identical points: for instance, certain limiting requirements on arresting and bringing juveniles to court, e.g. taking juveniles into custody. In all the countries I compared, the limiting requirements are based on the presumption that juveniles may be taken into custody only for the minimum necessary period which rather lasts days or months than years as it is with adults.

Further, the states are aware that juveniles need to have a person educated in law who may help them and provide them with advice in the criminal proceedings. Therefore, the laws of majority of the states have set forth the juveniles shall have a defense counsel or another person who gives them advice. On the other hand, there are different approaches to the moment from which a juvenile shall have the counsel. The Czech Republic adheres strictly to this requirement, as according

to Czech law, juveniles shall have a defense counsel from the very first steps taken against them. In Austria, however, juveniles have this right only from the moment of initiating the criminal proceedings; in France, there are some cases in which the presence of a defense counsel is not necessary due to a special (one could say “non-criminal”) system. Nevertheless, even the Czech legislation is not perfect, because it fails to state that the defense attorneys shall specialize in work with youths and attend special seminars aimed at psychology of a child, etc.

Jurisdiction of juvenile courts is regulated in detail there are either special juvenile courts or special groups of judges in the general courts. Local jurisdiction is usually set according to where the juvenile actually resides, i.e. not according to the place where an illegal act was committed. This criterion allows better assessment of the entire personality of a juvenile, which makes it easier to affect him or her via the criminal-law and non-criminal-law institutes.

In the European Union, there are some efforts to optimize the juvenile proceedings; new directives that are supposed to establish minimum rights and duties concerning vulnerable persons, e.g. children and juveniles, are being drafted. However, it is very difficult to give a clear answer to a question whether the European Union is able to harmonize or unify this area for all the member states. I believe that if the juvenile delinquency proceedings are harmonized, or at least if the fundamental points and principles are unified (especially guarantee of the right to a fair trial), the states could be still given room for maneuvering so that they could have different approach in some particular cases. Therefore, I do not believe that it would be possible to unify criminal law and criminal proceedings in all the EU member states. However, it is convenient to eliminate as many problematic spots and to establish the guarantees to have a fair trial to every person accused, especially the juveniles and children who are not criminally responsible. They are supposed to have at least the same rights as the other accused persons if they stand before a court (after all, even the European Court of Human Rights has ruled so) so that one could say that all the member states of the European Union grant the same or similar guarantees to everyone and the freedom of movement is not an obstacle to criminal justice. It is likely that the European Union is heading towards this goal, as one of the recent measures has shown, i.e. the proposal of directive COM/2013/0822 final – 2013/0408 (COD) on procedural safeguards for children.

9 PŘÍLOHA Č. 1 - PŘEHLED HRANICE TRESTNÍ ODPOVĚDNOSTI V JEDNOTLIVÝCH ZEMÍCH EVROPSKÉ UNIE²³⁷

Anglie a Wales	10
Belgie	18 (16 pro závažné činy)
Bulharsko	14
Česká republika	15
Dánsko	15
Estonsko	14
Finsko	15
Francie	13/16 (výchovná opatření od 10)
Island	15
Itálie	14
Litva	14
Lotyšsko	14
Lucembursko	18
Maďarsko	14
Německo	14
Nizozemí	12
Polsko	13
Portugalsko	16
Rakousko	14
Řecko	13 (výchovná opatření od 8 let)
Rumunsko	14
Severní Irsko	12
Skotsko	12 (výchovná opatření od 8 let)
Slovensko	14/15
Španělsko	16 (14 v Katalánii)
Švédsko	15

²³⁷ Převzato z http://www.legalteamitalia.it/convegno/common/pdf/LauraJanes_en.pdf

Vědecká redakce MU

prof. PhDr. Ladislav Rabušic, CSc.; Ing. Radmila Droběnová, Ph.D.
Mgr. Michaela Hanousková; doc. Mgr. Jana Horáková, Ph.D.
doc. JUDr. Josef Kotásek, Ph.D.; Mgr. et Mgr. Oldřich Krpec, Ph.D.
prof. PhDr. Petr Macek, CSc.; PhDr. Alena Mizerová
doc. Ing. Petr Pirožek, Ph.D.; doc. RNDr. Lubomír Popelínský, Ph.D.
Mgr. David Povolný; Mgr. Kateřina Sedláčková, Ph.D.
prof. RNDr. David Trunec, CSc.; prof. MUDr. Anna Vašků, CSc.
prof. PhDr. Marie Vítková, CSc.; Mgr. Iva Zlatušková
doc. Mgr. Martin Zvonář, Ph.D.

TRESTNÍ ŘÍZENÍ VE VĚCECH MLADISTVÝCH VE VYBRANÝCH STÁTECH EVROPSKÉ UNIE Z POHLEDU HARMONIZACE EVROPSKÉHO PRÁVA

JUDr. Eva Žatecká, Ph.D.

Vydala Masarykova univerzita v Brně roku 2014
Spisy Právnické fakulty MU č. 508 (řada teoretická, Edice Scientia)

Ediční rada: J. Kotásek (předseda), J. Bejček, V. Kratochvíl,
N. Rozehnalová, P. Mrkývka, J. Hurdík, R. Polčák, J. Šabata

Tisk: Point CZ, s.r.o., Milady Horákové 890/20, 602 00 Brno

1. vydání, 2014

ISBN 978-80-210-7705-8

